

วิจารณ์หนังสือ

อาทิตย์ บริบูรณ์ธรรม
และเพื่อน (เขียน)
บัญญัติ สุรการวิทย์
(บรรณาธิการ)

ผู้ประพันธ์
ตีพิมพ์สยาม ๒๕๒๓
๒๕๖ หน้า ๒๒ บท

เมื่อกล่าวถึงญี่ปุ่น คนส่วนมากจะนึกไปถึงความมั่งคั่งร่ำรวย เพราะทุกคนรู้ว่าญี่ปุ่นได้พัฒนาประเทศภายใต้ระบบทุนนิยมไปอย่างรวดเร็วจนถึงจุดสุดยอดที่เรียกกันว่าจักรวรรดินิยมทางเศรษฐกิจ ดังนั้นภาพพจน์ของญี่ปุ่นต่อคนทั่วไปจึงเป็นภาพในด้านดีในแง่ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ และความมั่งคั่งร่ำรวยตลอดจนความสมบูรณ์พูนสุขของประชาชน

แต่ประชาชนที่สุขสมบูรณ์นั้น คือประชาชนส่วนใหญ่ ส่วนมาก หรือส่วนน้อย “ญี่ปุ่นมืต” เป็นหนังสือที่รวบรวมเอาชีวิตอัน ชมชื่นและทุกข์ทรมานของประชาชนจำนวนมากที่อยู่เบื้องหลังการพัฒนาและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมมาตีแผ่ ตลอดจนการเผด็จการทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมเหล่านั้นไปยังประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทย จุดประสงค์ของหนังสือเล่มนี้ก็เพื่อให้ภาพด้านกลับของความเจริญเหล่านั้นในประเทศญี่ปุ่นตลอดจนเล่ห์เหลี่ยมต่างๆ เพื่อเป็นบทเรียนแก่ประเทศไทยและคนไทยที่กำลังพัฒนาไปในแนวเดียวกันและกำลังตกอยู่ในขอบเขตการขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นอย่างเร่งรีบ

บทความบางบทความที่รวมอยู่ใน “ญี่ปุ่นมืต” นี้ เคยตีพิมพ์ในนิตยสารรายสัปดาห์หลายฉบับมาแล้ว อาทิ จักรีส เศรษฐกิจ ไทยนิกร เป็นต้น แต่ก็รู้แล้วเนื้อเรื่องไม่ค่อยจะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บางบท

ความก็เป็นบทความใหม่ที่ได้อศึกษาค้นคว้ามาเป็นอย่างดี เมื่อนำมารวมกันแล้วทำให้หนังสือมีลักษณะหลากหลายในปัญหาและรสชาติเป็นการดีที่ได้นำปัญหาต่างๆ เหล่านี้มารวมพิมพ์ไว้ในเล่มเดียวกันทำให้ผู้อ่านได้มองเห็นปัญหาสังคมญี่ปุ่นอย่างละเอียดในคราวเดียวกัน ซึ่งบทความต่างๆ เหล่านี้จะขอกล่าวรวมเป็นประเด็นใหญ่ๆ ก็คือ

— ปัญหากรรมกรว่างงาน และสภาพชีวิตที่ไร้หลักประกันของกรรมกรขยายแรงงานรายวันที่ต้องตื่นแต่เข้าไปเข้าคิวรอการจ้างงานตามสำนักงานจัดหางานต่างๆ ซึ่งกรรมกรจำนวนมากประมาณ ๒ ใน ๓ จะไม่ได้งานทำซึ่งก็หมายความว่า เขาต้องทนหิวโหยต่อไป กรรมกรเหล่านี้บางคนไม่มีที่พัก บางคนต้องนอนข้างถนน บ้างก็อดตายไปอย่างไม่มีใครเหลียวแล “ญี่ปุ่นมืต” ได้พูดถึงชีวิตกรรมกรเหล่านี้ได้อย่างได้ภาพพจน์ ทำให้เห็นความโหดร้ายของสังคมนญี่ปุ่น ซึ่งถ้าจะมาเปรียบเทียบกับสังคมไทยแล้ว ก็ไม่ต่างกันเลย

— ปัญหาสภาพแวดล้อมเป็นพิษ อันเนื่องมาจากการเลี้ยงที่จะรับผิดชอบต่อสารเคมีที่เป็นพิษที่ปล่อยไปในแม่น้ำและทะเล จนเป็นเหตุให้ประชาชนต้องประสบกับโรคร้ายหลายชนิดเมื่อประชาชนลุกขึ้นมาคัดค้านจนไม่สามารถจะหลบเลี่ยงได้แล้ว จึงหันมาแก้ไขอย่างเสียไม่ได้ ปัญหานี้จะไม่ต่างจากประเทศไทยอีกเช่นกัน และที่สำคัญคือ ผู้เขียนได้เสนอให้จับตาบริษัทญี่ปุ่นพวกนี้ที่กำลังพากันย้ายเวทีมฤตยูมาอยู่ในประเทศไทย หากบรรยากาศทางการเมืองของไทยมั่นคงและเอื้ออำนวยต่อการลงทุนของเขา ถ้าเราไม่เข้มงวดกวดขัน โศกนาฏกรรมที่คนญี่ปุ่นเคยได้รับก็จะตกมาอยู่กับคนไทยอย่างแน่นอน

— ปัญหาสังคมญี่ปุ่นที่เต็มไปด้วยการแข่งขันอย่างเอาเป็นเอาตาย ไม่เฉพาะกันเศรษฐกิจเท่านั้น ชาวญี่ปุ่นต้องตกอยู่ในภาวะถูกกดขี่มาตั้งแต่เด็ก การแข่งขันที่จะเป็นผู้ชนะในระบบการศึกษาซึ่งจะหมายถึงการมีตำแหน่งการงาน และมีฐานะดีในอนาคต เด็กจะถูกเข้มงวดทั้งจากที่บ้านและทางโรงเรียน ปรากฏว่านักเรียนฆ่าตัวตายด้วยวิธีการต่างๆ มากขึ้นทุกปี เพราะทนไม่ได้ที่จะเป็นผู้แพ้ในสังคม หากจะย้อนกลับมาดูสังคมไทยอีก ปัญหาที่ไม่ใช่จะไม่มีแต่ไม่มีใครคอยพูดถึงมันนัก พ่อแม่ของเด็กที่ต้องหาทางออกเช่นนี้ก็จะไม่ยอมเปิดเผยให้ใครทราบนัก

— ปัญหาชนกลุ่มน้อยที่ต้องตกอยู่ในความขมขื่น เพราะกำแพงกันชนชั้นอันเหนียวแน่นของสังคมญี่ปุ่น ในเล่มนี้ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ถึงสองบท ได้ให้ความกระจ่างทั้งความเป็นมาของชนกลุ่มน้อยที่เรียกว่า “บุรากุมิน” หรือชาวเกาหลีในญี่ปุ่น ตลอดจนลักษณะโครงสร้างของสังคมญี่ปุ่นที่แบ่งแยกและกำหนดชนชั้นหรือกำหนดฐานะของคนไว้อย่างเด็ดขาดมาแต่โบราณ จึงทำให้เป็นการยากที่ชนต่างชาติจะเข้าไปดำเนินชีวิตได้อย่างเท่าเทียมกับชาวญี่ปุ่นได้ เมื่อชาวเกาหลีต้องดำเนินชีวิตอยู่อย่างต่ำต้อยและถูกกดขี่แก่งัดต่างๆ นานามากเข้าจึงทำให้เกิดขบวนการต่างๆ จำนวนมากขึ้นมาต่อสู้เรียกร้อง ซึ่งรวมทั้งประชาชนญี่ปุ่นที่ต้องการเห็นความเป็นธรรมในสิทธิมนุษยชนด้วย แต่การต่อสู้เหล่านี้ย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นจากการต่อสู้ทางการเมืองที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้นและเกี่ยวโยงไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศระหว่างญี่ปุ่น เกาหลีได้และเกาหลีเหนือด้วย ชนชาวเกาหลีในญี่ปุ่นต้องอดทนกับการถูกกดขี่เหยียดหยามและการกดขี่แก่งัดมาจนถึงรุ่นลูก และรุ่นหลาน จนเดี๋ยวนี้แม้อะไรๆ จะเปลี่ยนแปลงไปบ้างแล้วแต่ความไม่เป็นธรรมเหล่านี้ยังไม่จบสิ้นไป เขายังต้องต่อสู้ต่อไป และฝากความหวังกับกาลเวลาและความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ค่อยๆ เปลี่ยนไป

บทความสองชิ้นนี้ได้ให้รายละเอียดมากพอควร ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ตลอดจนวิธีการและขบวนการต่อสู้ของประชาชน ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์มาก แก่ผู้ที่ต้องการจะศึกษาสังคมญี่ปุ่น

— ปัญหาสนามบินนาริตะอันโง่ตงที่ชาวนา นักศึกษา และประชาชนที่รักความเป็นธรรมได้พยายามต่อสู้กับรัฐบาลญี่ปุ่นอย่างทรหดเพื่อปกป้องแผ่นดินที่ใช้เป็นที่ทำกินสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน การต่อสู้ของประชาชนครั้งนี้เป็นการต่อสู้กับกลุ่มทุนผูกขาดภายในประเทศเอง

แต่ชาวญี่ปุ่นได้เคยทำการต่อสู้เช่นนี้มาแล้วในอดีต เพียงแต่เป็นการต่อสู้กับจักรพรรดินิยมผู้ชนะสงคราม คือสหรัฐอเมริกา ที่ใช้ความเป็นผู้ชนะเข้ามาข่มเหงประชาชนญี่ปุ่นขับไล่ไปอย่างไร่มนุษยธรรม เพื่อสร้างฐานทัพที่โอกินาวา ในการต่อสู้ที่ชาวโอกินาวาได้รับการกระทำที่โหดร้ายป่าเถื่อนและจำต้องหนีภัยอพยพไปด้วยความชอกช้ำ แม้รัฐบาลญี่ปุ่นเองก็ดูจะไม่โยคีต่อประชาชนที่ยากจนเหล่านั้นนัก

ในกรณีสนามบินนาริตะก็เช่นกัน ผู้มีอำนาจมากกว่ามักจะอ้างความชอบธรรมของตนเองเสมอ ความเดือดร้อนของประชาชนจะเป็นเรื่องซึ่งงั้น เพื่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศ

ปัญหาที่สำคัญอีกปัญหาหนึ่ง ที่ดูไปแล้วอาจจะไม่มีความสำคัญเฉพาะในสังคมญี่ปุ่น แต่เป็นความผิดที่แผ่ขยายจากญี่ปุ่นมายังประเทศไทยนั่นก็คือ การขยายการลงทุนในอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ มายังประเทศไทย ซึ่งเป็นทั้งแหล่งทรัพยากร และแรงงานราคาถูก แล้วกอบโกยผลกำไรอันมหาศาลกับประเทศตนไป และทั้งปัญหาต่างๆ ที่ตนเคยแก้ไม่ตกในประเทศของตนไว้ ในประเทศไทย ทั้งเรื่องราวต่างๆ ที่ปรากฏในบทความที่กล่าวมาแล้ว เมื่อเรารู้เช่นนี้ ก็ควรหาทางป้องกันก่อนที่ภัยอันใหญ่หลวงจะตกแก่เราต่อไป

กล่าวโดยสรุปแล้ว **ญี่ปุ่นมิด** ได้ให้ภาพในคำ
ลบของสังคมญี่ปุ่นที่เป็นตัวอย่างที่ดีแก่เรา ที่จะต้อง
คิดให้มาก เพราะประเทศไทยเรากำลังตกเป็นเป้า
การขยายตัวทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น และแน่นอนหาก
เรารู้เช่นแล้ว แล้วยังไม่หาทางป้องกันแก้ไข เราก็จะ
ตกอยู่ในความทุกข์ระทม ซึ่งอาจจะหนักกว่าชาวญี่ปุ่น
เสียด้วยซ้ำ

ญี่ปุ่นมิด เล่มนี้จึงนับว่าเป็นหนังสือที่มีค่าเล่มหนึ่ง
ถึงแม้ว่าจะมีข้อบกพร่องบางประการ เช่น มีคำผิด
มาก ซึ่งสร้างความหงุดหงิดให้กับผู้อ่าน และข้อบก
พร่องอีกประการหนึ่งก็คือ บทความต่าง ๆ ที่เขียน
ขึ้นในช่วงเวลาต่าง ๆ กัน ถ้าได้ระยะเวลาที่พิมพ์ครั้ง
แรกเอาไว้จะช่วยทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงช่วงเวลากับ
เหตุการณ์นั้น ๆ มากยิ่งขึ้น

กิลยา เจริญฤทธิ์

ศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สมบุรณ์ สุกศิลป์ (แปล) ปาฏิหาริย์ญี่ปุ่น

**แปลจากต้นฉบับของ
Nobutaka Ike, Japan :**

The New Superstate

**บริษัทแพนสยามคอมมิว-
นิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๒๓,**

จำนวนหน้า ๒๔๖,

ราคา ๑๘ บาท

อาจารย์สมบุรณ์ สุกศิลป์ แห่งคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหงได้เขียนในคำนำของผู้แปลว่า
“ปัจจุบันนี้เป็นการยากที่จะปฏิเสธได้ว่าชีวิตความเป็น
อยู่ของประชาชนไทย ต้องพึ่งพาอาศัยสินค้าญี่ปุ่นมาก
มายมหาศาล นับตั้งแต่ของเล่น..... ไปจนถึง

วิทยุ โทรทัศน์ และอื่น ๆ..... อิทธิพลทางการค้า
ของญี่ปุ่นยังความหวาดหวั่นพรั่นพรึงแก่ประเทศ
ต่าง ๆ ทั่วโลก

“การที่ระบบเศรษฐกิจของเราจึงต้องขึ้นอยู่
กับต่างประเทศมากจนไม่อาจยืนอยู่บนขาของตนเองได้
ย่อมเป็นอันตรายอย่างยิ่ง และโดยที่ผู้แปลสนใจใน
ปัญหาจึงได้พยายามศึกษาค้นคว้าเรื่องราวเกี่ยวกับ
ญี่ปุ่นอยู่เสมอ”

ผู้วิจารณ์มีความเห็นสอดคล้องกับผู้แปลเป็นอย่าง
มากในแง่ความสำคัญของญี่ปุ่นที่มีต่อไทยและประเทศ
ต่าง ๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะที่ชาวญี่ปุ่น
ได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับประเทศไทย
เกือบทุกแง่ทุกมุมนั้น การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับญี่ปุ่นโดย
คนไทยยังคงมีไม่มากและไม่ได้รับการเผยแพร่อย่าง
กว้างขวางเท่าที่ควรและในบางประเด็นถึงแม้จะได้
มีการศึกษาค้นคว้าแล้วก็ตาม แต่ก็ยังคงอยู่ในสภาพที่
ไม่ได้รับการประสานกันอย่างเป็นระบบและให้ภาพที่
ชัดเจนรอบด้านเกี่ยวกับญี่ปุ่นจนสามารถทำให้คนไทย
โดยทั่วไปได้เรียนรู้และเข้าใจญี่ปุ่นอย่างแท้จริงการ
พยายามศึกษาค้นคว้าเรื่องญี่ปุ่นของอาจารย์สมบุรณ์
นับว่าเป็นนิมิตที่ดีอันหนึ่งสำหรับวงการของผู้ที่สนใจ
เกี่ยวกับญี่ปุ่นศึกษา และคนไทยโดยทั่วไปที่จะได้มี
โอกาสรู้จักคนญี่ปุ่น และประเทศญี่ปุ่นเพิ่มมากขึ้น
กว่าเดิม

สำหรับหนังสือ “ปาฏิหาริย์ญี่ปุ่น” ซึ่งอาจารย์
สมบุรณ์เลือกแปลออกมาเป็นภาษาไทย ซึ่งผู้วิจารณ์
จะวิจารณ์ต่อไปนั้น แปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ
ซึ่งเขียนขึ้นโดยศาสตราจารย์ โนบุตาเกะ อิเกะ แห่ง
มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด ศาสตราจารย์ อิเกะเป็น
คนอเมริกันเชื้อชาติญี่ปุ่น ซึ่งเชี่ยวชาญและมีผลงาน
เขียนเกี่ยวกับการเมืองของญี่ปุ่นมากพอสมควร อย่าง
ไรก็ตามในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนได้พยายามมองญี่ปุ่น
อย่างรอบด้านทั้งในแง่ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ
สังคม การเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ทั้งยังได้พยายามวิเคราะห์และประเมินผลการพัฒนาประเทศของญี่ปุ่น โดยมุ่งอธิบายถึงปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้ญี่ปุ่นสามารถมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในอัตราสูงๆ ในช่วงปี ๑๙๖๐ เป็นต้นมา และผลจากความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว จนเป็นที่กล่าวขวัญกันทั่วโลกว่าเป็นสิ่งมหัศจรรย์นั้น ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงไปทั่วในค่านิยมและค่านิยมอย่างไรบ้าง

โครงสร้างของเนื้อหาทั้งหมด ๔ บทด้วยกัน ในบทที่หนึ่งนั้น ผู้เขียนมุ่งหมายที่ปูพื้นความรู้เกี่ยวกับญี่ปุ่นด้วยการเล่าถึงประวัติความเป็นมาของชาติญี่ปุ่น และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในญี่ปุ่นจนถึงสมัยสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ ๒ อันเป็นจุดเริ่มต้นของชาติญี่ปุ่นสมัยใหม่ ในบทนี้ผู้เขียนได้เน้นถึงการจัดระบบการปกครองที่มีประสิทธิภาพและมั่นคงของโชกุนโทกูงาวะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการสับเปลี่ยนกันอารักขาโชกุน ซึ่งให้มีการสับเปลี่ยนขุนนางเจ้าที่คินมาประจำอยู่ที่เมืองเอโดะวันปีและเมื่อกลับไปยังเขตแดนของตน ขุนนางเจ้าที่คินหรือที่เรียกกันว่าพวกไดเมียว (Daimyo) จะต้องเหลือบุตรภรรยาไว้ที่เมืองเอโดะเสมือนหนึ่งเป็นตัวประกัน การปฏิบัติเช่นนี้นี้ยังผลทำให้ถนนหนทางที่ใช้สำหรับการเดินทางได้รับการพัฒนาก้าวหน้าขึ้นพร้อม ๆ กับโรงแรมที่พัก ร้านอาหารของตามเส้นทางคมนาคมดังกล่าว และรวมไปถึงการติดต่อค้าขายระหว่างเมืองหลวงกับหัวเมืองในเขตชนบทต่าง ๆ ตลอดจนขยายขึ้นด้วย

การพัฒนาทางด้านการคมนาคมขนส่งอย่างกว้างขวางในช่วงสมัยโตกุกว่า นี้กล่าวได้ว่า เป็นเงื่อนไขเบื้องต้นอย่างหนึ่งที่ทำให้ระบบเศรษฐกิจที่ใช้เงินตราเป็นสื่อกลางในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากัน (money economy) สามารถขยายตัวออกไปทั่วประเทศได้อย่างรวดเร็วในระยะต่อมา และก็เป็นการพัฒนาพื้นฐานสำหรับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจทุนนิยมของญี่ปุ่นในสมัยเมอิจิด้วยเช่นกัน

สำหรับในบทที่สองนั้น ผู้เขียนได้พยายามวิเคราะห์และอธิบายลักษณะเด่นของสังคมญี่ปุ่นด้วยการมองโครงสร้างกลุ่มของคนญี่ปุ่นซึ่งมีทั้งการร่วมมือ การแข่งขัน และความขัดแย้งกัน

พฤติกรรมแบบกลุ่มของคนญี่ปุ่นนี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นมรดกทางสังคมอย่างหนึ่งของสังคมเกษตรกรรม ซึ่งให้ความสำคัญต่อการร่วมมือการปฏิบัติที่เหมือนกัน และการใช้ชีวิตแบบรวมหมู่ทั้งในระดับครอบครัวและหมู่บ้านของพวกเขา ตลอดจนทั้งการเคารพ เชื่อฟังและปฏิบัติตามพ่อบ้าน ผู้อาวุโส หรือผู้นำของพวกเขาอย่างซื่อสัตย์ด้วย

พฤติกรรมแบบกลุ่มนี้ได้สืบทอดมาตั้งแต่ยุคญี่ปุ่นสมัยใหม่ และในทุก ๆ วงการของญี่ปุ่นแม้กระทั่งโรงงานอุตสาหกรรมทันสมัยในปัจจุบันด้วยลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มจะเป็นไปแบบมีสายบังคับบัญชาจากสูงมาหาต่ำ โดยเน้นระบบอาวุโสและความเจริญรุ่งเรืองของกลุ่มเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมแบบกลุ่มซึ่งมีการร่วมมือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างแน่นหนาไม่ใช่หมายความว่าไม่มีการแข่งขันซึ่งคิดชิงเด่นกันเลย อันที่จริงแล้ว ลักษณะสังคมญี่ปุ่นเปิดโอกาสให้มีการแข่งขันกันอย่างเผ็ดร้อน แต่การแข่งขันดังกล่าวไม่ใช่ทำเพื่อผลประโยชน์ของตนเองอย่างเดียวเท่านั้น ทุกคนจะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเพื่อการดำรงอยู่รอดและความเจริญก้าวหน้าของกลุ่มอีกด้วย การแข่งขันในสังคมที่มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม และเน้นความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มเป็นสำคัญนี้ จึงมีลักษณะที่จะมีการประนีประนอมกันในที่ที่สุด และการแข่งขันภายในกลุ่มก็ไม่ค่อยจะมีลักษณะเบียดเบียนก้าวร้าวอันอาจจะก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดีหรือทำลายความเป็นกลุ่มก้อนเสียโดยไม่จำเป็นนอกเสียจากว่าจะได้มีการรวมกลุ่มกันขึ้นซ้อนในกลุ่มใหญ่และพร้อมที่จะแยกออกไปตั้งเป็นกลุ่มใหม่แล้วเท่านั้น

การแข่งขันจะรุนแรงเผ็ดร้อนมากกว่าเป็น
การแข่งขันระหว่างกลุ่มเมื่อมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์
ของกลุ่มอย่างชัดเจน สมาชิกของกลุ่มก็จะพยายาม
อย่างเต็มที่เพื่อเอาชนะฝ่ายตรงข้ามโดยไม่เกรงคำตำ
หนิติเตียนจากสังคม และความพยายามต่อสู้จนถึงขั้น
สูงสุดคือการอุทิศชีวิตของสมาชิกเพื่อกลุ่มก็จะได้รับ
การสรรเสริญยกย่องจากสังคมอย่างสูงด้วย เกี่ยวกับ
เรื่องนี้ผู้วิจารณ์อาจจะเสริมเล็กน้อยว่า พฤติกรรม
แบบกลุ่มของญี่ปุ่นนั้นยังคงเป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่ง
ของคนญี่ปุ่นในปัจจุบัน

คำว่ากลุ่มในที่นี้ อาจจะมีขนาดใหญ่เป็นระดับ
บริษัท หรือถึงระดับประเทศในที่สุดด้วย โดยเฉพาะ
อย่างยิ่ง ถ้ามีคนที่ต่างชาติเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยแล้วคน
ญี่ปุ่น และบริษัทญี่ปุ่นตลอดจนทั้งรัฐบาลญี่ปุ่นก็จะรวม
ตัวกันเป็นกลุ่มแข่งขันกับบริษัทต่างชาติ หรือต่าง-
ประเทศอย่างจริงจัง จนได้รับฉายานามว่าเป็นชาติ
นิยมจัดแห่งหนึ่งของโลก บริษัทญี่ปุ่นซึ่งตามปกติจะ
แข่งขันกันชนิดเอาเป็นเอาตาย จะหันมาร่วมมือกลม-
เกลียวกันเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติโดยส่วน
รวม ซึ่งก็คือผลประโยชน์ของพวกเขาเองในระยะยาว
นั่นเอง การตระหนักถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมและ
คำนึงถึงผลในระยะยาวด้วยการเสียสละผลประโยชน์
ส่วนตัวในระยะสั้นนี้เป็นสิ่งดี แต่สิ่งที่ควรจะต้อง
ระมัดระวังก็คือว่าในการกำหนดเป้าหมายของผลประโยชน์
ส่วนรวมควรมีลักษณะสากลคำนึงถึงประโยชน์
เพื่อนมนุษย์ชาติและความเจริญสาสุขของสังคมทั่วโลก
ด้วย มิฉะนั้นประวัติศาสตร์อาจจะซ้ำรอยอีกก็ได้

ในบทที่สาม ผู้เขียนได้วิเคราะห์ความเจริญเติบโต
ทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วของญี่ปุ่น โดยเฉพาะใน
ช่วงหลังจากปี ๑๙๖๐ เป็นต้นมา

สำหรับพลังสำคัญที่ช่วยในการฟื้นฟูเศรษฐกิจ
ญี่ปุ่นในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งญี่ปุ่นได้
พ่ายแพ้เสียหายอย่างยับเยินนั้น เราจะมองข้ามปัจจัย
เรื่องทรัพยากรมนุษย์ไปไม่ได้ ถึงแม้ว่าปัจจัยการ

ผลิตหลายอย่างถูกทำลายไปเพราะพิษสงคราม แต่
ความรู้ความชำนาญที่ติดอยู่ในตัวบุคคลหาได้ถูกทำ
ลายไปด้วยไม่ เมื่อทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่าเหล่านี้ได้
หวนกลับมายังญี่ปุ่นและใช้กำลังกายและสมองของ
พวกตนไปในการผลิตทางเศรษฐกิจที่จำเป็นสำหรับ
การดำรงชีพของประชาชนอย่างแท้จริง ขบวนการ
การผลิตของเศรษฐกิจญี่ปุ่นจึงขยายตัวและพัฒนาก้าว
หน้าขึ้นอย่างเด่นชัด

เมื่อพิจารณาในแง่นี้ผู้วิจารณ์เห็นว่าเราก็คงควรจะ
ต้อง ประเมินปัจจัยพื้นฐาน ที่อยู่เบื้องหลังของ
ทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพดังกล่าวนี้ด้วย
กล่าวคือการส่งเสริมการศึกษาอย่างจริงจังและกว้าง-
ขวางของญี่ปุ่นในสมัยอดีตโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัย
ปฏิรูปเมอจิเป็นต้นมา

สำหรับปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้ญี่ปุ่นก้าวไปสู่ความ
มั่งคั่งในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ นี้ ผู้เขียนซึ่งก็
เหมือนกับผู้เชี่ยวชาญเรื่องญี่ปุ่นท่านอื่น ๆ ได้สรุปไว้
กล่าวคือ การปฏิรูปที่ดิน การทำลายระบบผูกขาดใน
กิจการอุตสาหกรรม และการจัดระบอบการปกครองที่
เป็นประชาธิปไตยมากขึ้นของญี่ปุ่นภายใต้นโยบายของ
กองทัพอเมริกันที่ยึดครองญี่ปุ่นในสมัยนั้น โดยเฉพาะ
อย่างยิ่ง การห้ามมีกองทัพทหารขนาดใหญ่และการ
ห้ามทำสงครามตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ปี
๑๙๔๖ ตลอดจนทั้งการอยู่ภายใต้ความอารักขาของ
กองทัพสหรัฐ ยังผลทำให้ญี่ปุ่นไม่จำเป็นต้องแบก
ภาระงบประมาณทางทหารมาก ซึ่งหมายความว่าญี่ปุ่น
สามารถเอาทรัพยากรจำนวนดังกล่าวไปใช้ในการ
ผลิตทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ได้มากขึ้นนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม สภาพแวดล้อมและสถานการณ์
ระหว่างประเทศในช่วงดังกล่าว เช่น สงครามเกาหลี
เป็นต้น ก็มีผลเอื้ออำนวยต่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจของ
ญี่ปุ่นอยู่มากด้วยเช่นกัน

สำหรับปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้ญี่ปุ่นมีความเจริญ-
เติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในทศวรรษ ๑๙๖๐

นั้น ผู้เขียนได้เน้นไว้ ๕ ประการด้วยกัน คือ (๑) บทบาทของรัฐบาลในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และการร่วมมือกับบริษัทเอกชนอย่างมีประสิทธิภาพ

(๒) การเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจแบบกึ่งพัฒนาไปสู่ระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพาตนเองได้

(๓) การหลังไหลของวิทยาการสมัยใหม่จากต่างประเทศ

(๔) การลงทุนอย่างขนานใหญ่ของเอกชนในกิจการต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศ

(๕) มีทรัพยากรวัตถุดิบเพียงพอ

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ต้องแลกกับความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วที่วันนี้นับว่ารุนแรงมากพอสมควร คุณภาพของชีวิตคนญี่ปุ่นได้เสื่อมทรามลง ชีวิตความเป็นอยู่ลำบากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะมีภาวะเงินเฟ้อในอัตราสูงตลอดมา ปัญหาความแออัดของผู้อยู่ในตัวเมืองและการขาดแคลนบ้านเรือนที่อยู่อาศัย และที่ร้ายที่สุดก็คือว่าต้องใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เป็นพิษในระดับที่ค่อนข้างสูงที่สุดในโลกด้วยนั่นเอง

ในบทสุดท้าย ผู้เขียนได้พูดถึงอนาคตของญี่ปุ่นที่จะมีอัตราความเจริญทางเศรษฐกิจตกต่ำลง โดยกล่าวถึงอุปสรรคต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นขวางกั้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในอัตราสูง ๆ ของญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาค่าแรงงานที่เพิ่มสูงขึ้นมาก แต่จริยธรรมในการทำงานของกรรมกรต่ำลง และที่น่าเป็นห่วงที่สุดคือญี่ปุ่นจะหาทรัพยากรวัตถุดิบที่จำเป็นในการผลิตได้ยากลำบากมากขึ้นซึ่งเป็นการมองในแง่ลบที่ตรงข้ามกับของ HERMAN KAHN ที่เขียนเรื่อง "The Emerging Japanese Superstate : Challenge And Response" โดยสิ้นเชิง

อย่างไรก็ตาม อนาคตของระบอบประชาธิปไตยในญี่ปุ่นคงจะพัฒนาไปในทางบวก ความสัมพันธ์และนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นคงจะไม่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ก้าวร้าวรุกราน แต่จะมีบทบาทเสริมสร้าง

สันติภาพและความร่วมมือระหว่างประเทศในลักษณะที่เป็นตัวเองเพิ่มมากขึ้นในอนาคตเป็นแน่

โดยสรุปแล้ว หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่น่าสนใจ อ่านง่ายและเสริมความรู้เกี่ยวกับญี่ปุ่นโดยทั่วไปได้มากพอสมควร อย่างไรก็ตามสำหรับผู้คนที่ต้องการความลึกซึ้งในเชิงวิเคราะห์และเนื้อหารายละเอียดเฉพาะประเด็นแล้วก็ควรที่จะต้องศึกษาอ่านเพิ่มเติมจากหนังสือเล่มอื่น ๆ ประกอบอีกด้วย เช่นจากวารสารเอเชียปริทัศน์ฉบับพิเศษเรื่องญี่ปุ่น ของสถาบันเอเชีย และเอกสารวิชาการไทย-ญี่ปุ่นศึกษา ของมูลนิธิญี่ปุ่น เป็นต้น

ส่วนข้อบกพร่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งมักเกิดขึ้นในการพิมพ์หนังสือในเมืองไทยอยู่บ่อย ๆ ถ้าหากว่าผู้เขียนไม่ระมัดระวังตรวจตราจนถึงขั้นสุดท้ายจริง ๆ เช่นการพิมพ์ผิดหรือตกหล่นนั้นมันน้อยมาก แต่เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องผู้วิจารณ์อยากจะขอแก้ส่วนที่คิดว่าผิดพลาดสักเล็กน้อย คือ

(๑) ในหน้าที่ ๘๔ บรรทัดที่ ๑๔ คำว่า SOHYO นั้นที่ถูกแล้วควรอ่านว่า โซเฮียว และในหน้าที่ ๑๑๕ บรรทัดที่ ๗ คำว่า RYOKAN ก็ควรอ่านว่า เรียวคัน

(๒) หน้าที่ ๑๒๖ บรรทัดที่ ๓ คงจะหมายถึงว่าระบบคอมมิวนิสต์ ได้สถาปนาขึ้นในจีน ในปี ๑๙๔๙

(๓) หน้าที่ ๑๕๑ บรรทัดที่ ๑๓ ประโยคที่ว่า "ฝากเงินไว้กับธนาคารทางไปรษณีย์" นั้น น่าจะหมายถึงการฝากเงินไว้กับหน่วยบริการออมทรัพย์ของกรมไปรษณีย์ ซึ่งมีกลไกการทำงานค้ำเช่นธนาคารทั่วไป

(๔) ในหน้า ๑๗๗ ย่อหน้า ๒ คำว่า พรรค "Clean Government Party" และในหน้า ๒๑๒ บรรทัดสุดท้าย คำว่า "พรรคโซกะเก็กไก" นั้น ควรจะเรียกว่าพรรคโคเมอิ หรือ KOMEI ตามที่ใช้เรียกกันในปัจจุบัน

บัญญัติ สุรการวิทย์

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วิจารณ์ ธรรมปรัชญา

จักรวรรดินิยมกับ

บรรณาธิการ

ความด้อยพัฒนา

สำนักพิมพ์พาสโก ๒๕๒๒

๓๐๔ หน้า ราคา ๒๐ บาท

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้

(๑) บทนำ (๒) ภาคตัวอย่างของอิทธิพลจักรวรรดินิยมในระดับโลก มีบทที่ว่าด้วย : อเมริกาเป็นต้นเหตุแห่งความมอดอยากในระดับโลก, จักรวรรดินิยมในการสาธารณสุข, จิมมี คาร์เตอร์ กับนโยบายสิทธิมนุษยชน (๓) ภาคตัวอย่างของอิทธิพลจักรวรรดินิยมในระดับภูมิภาค มีบทที่ว่าด้วย : นโยบายอเมริกันในเอเชียอาคเนย์, โครงการลุ่มแม่น้ำโขงกับผลประโยชน์ของจักรวรรดินิยม, ปฏิรูปที่ดินเพื่อต่อต้านการปฏิวัติ-นโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา และผู้เข้าที่ดินของเอเชีย และภาคสุดท้าย มีบทที่ว่าด้วย : แผนการยึดอินโดนีเซียของมูลนิธิฟอร์ด, อิทธิพลมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ต่อโรงเรียนแพทย์ไทย และการผูกขาดทางด้านเกษตรกรรม (ตัวอย่างกรณีของ อาร์เบอร์ เอเคอร์ อินเตอร์เนชันแนล)

ในบทนำซึ่งเขียนโดย ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์นั้น เป็นการเกริ่นอย่างย่อและรวบรัดเกี่ยวกับความหมายของคำว่าจักรวรรดินิยม แม้ว่าชื่อบทจะเป็น “ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยจักรวรรดินิยม” ก็ตาม แต่เนื้อหาจะให้ความสำคัญกับรูปแบบสมัยใหม่ของจักรวรรดินิยมที่ผู้เขียนมุ่งไปอธิบายถึง “การควบคุมทางเศรษฐกิจโดยไม่ได้ใช้ระบบล่าเมืองขึ้น” ทั้งนี้ โดยไม่ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับความเป็นมาของระบบทุนผูกขาดทั้งระบบ ซึ่งเกิดขึ้นและเติบโตในเมืองแม่ก่อน ทำให้คำตอบว่า “ทำไม” ไม่แจ่มชัดเว้นแต่ข้อความสั้น ๆ ว่า “จักรวรรดินิยมเป็นผลที่เกิดขึ้นจากแรงผลักดันของกลุ่มทุนผูกขาด ซึ่งส่งมูลค่าส่วนเกินไปลงทุนนอกประเทศ” ทำนองเดียวกับการอ้างมาร์กซ์ที่ว่า “ภารกิจที่ยิ่งใหญ่ของสังคมนาย

ทุนคือ จะต้องสร้างระบบตลาดโลกและระบบการผลิตที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของตลาดโลก” ซึ่งสำหรับผู้ที่ไม่คุ้นเคยหรือยังไม่เข้าใจเรื่องกลไกภายในของระบบทุนนิยมแล้ว คำนิยามเช่นนี้น่าจะไม่เพียงพอ และเมื่อไม่มีตัวอย่างพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของจักรวรรดินิยมอีกด้วย ก็ยิ่งทำให้ภาพการ “รุกราน” ของจักรวรรดินิยมกลางเลือนยิ่งขึ้น

ในภาคตัวอย่างของอิทธิพลจักรวรรดินิยมในระดับโลก ออกจะพร้งพร้อมด้วยข้อมูลที่เป็นรูปธรรมมากกว่า โดยเฉพาะในเรื่องแรก (“อเมริกาเป็นต้นเหตุแห่งความมอดอยากของโลก”) ได้ให้ข้อมูลขั้นต้นว่า พลเมืองของสหรัฐอเมริกาซึ่งมีประชากรเพียงร้อยละ๖ของโลก แต่กลับใช้ทรัพยากรเพื่อการบริโภคสูงถึงร้อยละ ๓๐ ถึง ๔๐ ต่อปี ความสำคัญของบทความนี้อยู่ที่ว่า ประชากรที่เหลือจะมีทางทำอะไรได้บ้างหากต้องการเลียนแบบมาตรฐานการครองชีพอย่างชาวอเมริกัน เพราะ “เพียงแต่ประชากรของโลกบริโภคทรัพยากรต่าง ๆ ในอัตราเดียวกับของเรา (อเมริกัน) ก็ย่อมเป็นที่แน่นอนว่า จะไม่มีอะไรเหลือให้คนที่เหลืออีกร้อยละ ๘๐ เลย” การดูจะเป็นว่า สำหรับประชากรในโลกที่สามนั้นดูจะมีคิมนเต็มทีและเสมือนว่าการแก้ไขปัญหานี้จะขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งหมดของวิถีชีวิตแบบอเมริกัน ผู้เขียนยังได้ยกตัวอย่างความสำเร็จของแนวทางการพัฒนาประเทศอย่างจีนและคิวบา ซึ่งแตกต่างกับประเทศในโลกที่สามส่วนมาก น่าเสียดายว่าบทความนี้เขียนขึ้นก่อนการเปลี่ยนแปลงในจีนเมื่อเดือนตุลาคม ๑๙๗๖ ซึ่งจีนได้เลือกทางเดินใหม่เสียแล้ว ส่วนในคิวบาเองนั้น กรณีที่มีชาวคิวบาพากันไปซอลด์ยในสถานทูตของประเทศละตินอเมริกาเป็นหมื่น ๆ คน น่าจะเป็นลางบอกเหตุถึงความผิดพลาดและทางเลือกที่น่าจะคับแคบกว่าที่เคยคิดกันไว้กระมัง ทั้งข้อเสนอของผู้เขียนที่ให้ชาวอเมริกันหยุดยั้งการพัฒนาด้วยการลดการบริโภคทรัพยากรลงอย่างมากนั้น ก็ออกจะ

เลื่อนลอยเต็มที่ เพราะมันหมายถึงการเปลี่ยนแปลง
สังคมทั้งระบบ ซึ่งย่อมต้องอาศัยปัจจัยอย่างอื่น ๆ
อันนอกเหนือไปจากการเรียกร้องทางศีลธรรมอีกมาก
นัก

ในบทความ “จักรวรรดินิยมในการสาธารณสุข”
เป็นเรื่องความพยายามของกลุ่มตระกูลร็อกกีเฟลเลอร์
ที่จะปรับปรุงอนามัยและสุขภาพของคนภาคใต้ใน
สหรัฐฯ เองเพื่อให้แรงงานที่มีอยู่มากนั้นเป็นแรงงาน
ที่มีประสิทธิภาพ และความพยายามคล้ายคลึงกันนี้ที่
ถูกนำไปใช้ในประเทศด้อยพัฒนาอื่น ๆ รวมทั้งการ
อาศัยบริการทางสาธารณสุขเพื่อจูงจูงหมายทางการ
เมือง เช่น นำเอาการแพทย์สมัยใหม่ไปสู่ชาวสลิม
โมโรที่ต่อต้านรัฐบาลเพื่อผ่อนคลายนโยบายกีดกัน
ลง ผู้เขียนสรุปว่า การแพทย์ของจักรวรรดินิยมหมาย
ถึงประสิทธิภาพในการทำงานหรือโดยเนื้อหาทางเทคนิ
ค “โครงการแพทย์ของร็อกกีเฟลเลอร์เต็มไปด้วย
ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองอย่างมากมาย
มหาศาล” นี่เป็นข้อสรุปที่สอดคล้องกับผลการศึกษา
ในบทความเรื่อง “อิทธิพลมูลนิธียร็อกกีเฟลเลอร์ต่อ
โรงเรียนแพทย์ไทย” (ในภาคสุดท้าย) ที่ว่า เนื้อหา
และปรัชญาในการศึกษาวิชาแพทยศาสตร์นั้นล้วนถูก
กำหนดจากคนของมูลนิธิตั้งต้น แม้ว่ามันจะไม่สอดคล้อง
กับความต้องการของคนไทยสักเพียงไหนก็ตาม
และถึงจะมีผู้รับผิดชอบฝ่ายไทยพยายามคัดค้านและ
ขอต่อรองให้ความช่วยเหลือนี้เป็นประโยชน์ต่อคน
ส่วนมาก ซึ่งต้องการแค่บริการทางการแพทย์อย่าง
สามัญและเร่งด่วน แต่กลับเหลว ที่น่าเสียดายคือบทความ
ความนี้ไม่ได้ให้รายละเอียดว่าทำไมความพยายามของ
ฝ่ายไทยจึงล้มเหลว และกลวิธีในการดำเนินการของ
เจ้าหน้าที่มูลนิธินั้นมีอะไรซับซ้อนซ่อนเงื่อนไปกว่า
การถือเอากำลังทรัพย์และความรู้ทางเทคนิคเป็น
เครื่องต่อรองหรือไม่อย่างไร ซึ่งน่าจะมีการศึกษาใน
เรื่องนี้ต่อไป

บทความที่สามในภาคนี้ (“จิมมี คาร์เตอร์ กับ
นโยบายสิทธิมนุษยชน”) เปิดโปงให้เห็นการนำ
มาตรการทางศีลธรรมมาเป็นกลยุทธ์ในการดำเนิน
นโยบายต่างประเทศ ซึ่งผู้เขียนเสนอว่าไม่ใช่เรื่อง
ใหม่ หากแต่เคยเกิดขึ้นมาแล้ว กล่าวคืออดีตประ
ธานาธิบดีวิลสันเป็นผู้วางตั้งสิทธิมนุษยชนมาเป็น
เครื่องมือจัดการกับประเทศเม็กซิโก, แพร่งกลิน
รูสเวลท์ก็ประกาศใช้นโยบาย “การเป็นเพื่อนบ้านที่
ดีต่อกัน” รวบรวมบรรดาเผด็จการในละตินอเมริกา
มาไว้ในโอบอุ้ม และเคนเนดีก็ใช้นโยบาย “ร่วมมือ
กันสร้างสรรค์ความก้าวหน้า” เพื่อให้โลกยอมรับ
ความเป็นผู้นำในการต่อต้านลัทธิสังคมนิยม คาร์เตอร์
เป็นเพียงผู้ดำเนินตามรอยเก่าๆ นั่นคือ ทำให้รัฐบาล
ได้รับความชอบธรรมที่ดีขึ้น ในขณะที่ความสัมพันธ์
ที่เป็นจริงกับบรรดาประเทศบริวารทั้งหลายที่มีผู้ปก
ครองเป็นเผด็จการยังคงเหมือนเดิม ทั้งยังเป็นเครื่อง
ช่วยสร้างภาพพจน์ใหม่ให้แก่สหรัฐฯ เพื่อลบเลือน
เหตุการณ์อันขมขื่นในอดีต—เช่น กรณีเวียตนาม—ใน
ทางการเมืองระหว่างประเทศ

ในภาคสอง บทความแรก (“นโยบายอเมริกัน
ในเอเชียอาคเนย์”) ออกจะล้าหลังเหตุการณ์ไปหน่อย
เนื่องจากพูดถึงเรื่องสงครามอินโดจีนเป็นส่วนใหญ่
และยังคงสะท้อนออกมาว่าโลกคงจะเปลี่ยนแปลงไป
ในทางที่ดีขึ้น *เพียงแต่* สหรัฐฯจะประพฤติก้าวเป็นคนที่
“เลิกลัทธิ แพก อเมริกานา ที่ตนต้องเป็นประมุข
ของพันธมิตรย่อย ๆ ที่คอยเป็นบริวาร” เพื่อให้
“ประเทศต่างๆ ในเอเชียอาคเนย์ก็ยังต้องมีทางตั้งตัวเป็น
กลางได้ กัมพูชา พม่า อินโดนีเซีย มาเลเซีย และ
ฟิลิปปินส์ *ไม่จำเป็นต้องเป็นคอมมิวนิสต์*” ซึ่งออกจะเป็น
ความเห็นที่ไร้เคียงสาอยู่ไม่น้อย เพราะถึงแม้สหรัฐฯ
จะถอนตัวไปไม่ยุ่งเกี่ยวกับเหตุการณ์ระหว่างประเทศ
ในระดับโลกดังที่เคยทำมาแล้ว (ซึ่งเป็นไปไม่ได้)
ก็เชื่อว่าโลกอันสลับซับซ้อนนี้จะสงบสันติร่มเย็นในฉับ
พลัน ยิ่งกว่านั้น การที่ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียง

เฉียงใต้จะเลือกเป็นคอมมิวนิสต์หรือเป็นค่ายเหตุการณ์
บังคับก็ทำให้กงการอะไรของสหรัฐไม่

* บทต่อมา (“โครงการลุ่มแม่น้ำโขงกับผลประโยชน์ของจักรวรรดินิยม”) ผู้เขียนแสดงให้เห็นภูมิหลังทางการเมืองของโครงการนี้ว่า มันเป็นส่วนหนึ่งของแผนการระดับโลกที่จะจำลองเอาแผนการมาร์แชลในยุโรปมาใช้กับเอเชีย เพื่อป้องกัน “ไม่ให้ชาติมหาอำนาจใดครอบงำเอเชียเพียงชาติหนึ่งชาติเดียว” ดังคำกล่าวของนายยูยีน แบลกหัวหน้ากลุ่มประสานงานของสหรัฐและผู้ช่วยของประธานาธิบดีจอห์นสัน และสอดคล้องกับแผนการฟื้นฟูหลังสงครามเวียดนาม (ซึ่งอเมริกันคาดว่าชะงะ) ส่วนหนึ่งของโครงการนี้ก็คือเพิ่มผลผลิตทางเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าว ตลอดเวลา ๓๐-๔๐ ปี โดยการควบคุมน้ำในแม่น้ำโขงเพื่อให้ “เวียดนามใต้จะ (สามารถ) เลี้ยงผู้คนนอกเขตแดนของตนได้เป็นล้านๆ” อย่างไรก็ตาม ผลพวงของโครงการนี้หากเป็นจริงตามที่ประเมินไว้ เช่น เชื้อนผามอง อันเป็นส่วนหนึ่งของโครงการใหญ่ ถ้าสำเร็จ จะครอบคลุมพื้นที่ชลประทานถึงสองล้านเฮกตาร์ และผลิตกระแสไฟฟ้าได้ถึงชั่วโมงละสิบสองล้านกิโลวัตต์นั้น เป็นสิ่งที่เฝ้าหวงห้ามการเร่งดำเนินการใหม่ไม่น้อย แม้ว่าปัจจุบันรัฐบาลสหรัฐ จะไม่สนใจใฝ่ใถ่ก็เนื่องจากสถานการณ์ทางการเมืองในภูมิภาคนี้เปลี่ยนแปลงไปแล้วก็ตาม ผู้เขียนถึงในท้ายที่สุดว่า “การพัฒนาอัน ไม่ว่าจะเป็นโครงการลุ่มแม่น้ำโขงหรือโครงการอื่นๆ ที่เป็นประเภทนี้จะต้องสังวรไว้เสมอว่า ในขั้นที่สุดแล้วเป็นการดำเนินไปเพื่อระบบทุนนิยมและเพื่อนโยบายต่างประเทศของสหรัฐ” แต่คำถามที่จะต้องถามกันต่อไปก็ยังมีอยู่ว่า หลังการเปลี่ยนแปลงในอินโดจีนแล้ว สมควรที่จะผลักดันโครงการนี้ต่อไปหรือไม่ และจะได้รับการช่วยเหลือทางด้านทุนและเทคโนโลยีจากไหน

บท “การปฏิรูปเพื่อต่อต้านการปฏิวัติ-นโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาและผู้เช่าที่ดินในเอเชีย”

แสดงให้เห็นธรรมชาติของนโยบายทางการเมืองที่ใช้การแบ่งปันที่ดินเป็นเครื่องมือ โดยหวังจะช่วงชิงเสียงสนับสนุนจากชาวไร่ชาวนา ดังในกรณีของญี่ปุ่นและไต้หวัน พอ ๆ กับกลยุทธ์ของอเมริกันที่บีบบังคับให้รัฐบาลจ้อจลริบดำเนินการเอาใจคนยากจนเพื่อค้ำฐานะของตน ดังในกรณีของเวียดนามใต้และฟิลิปปินส์ เพื่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ในกรณีแรกและต่อต้านพวกกบฏยุคในกรณีหลัง สำหรับประเทศเวียดนาม สหรัฐล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง เพราะรัฐบาลเคมมิได้ห้ามการโอนสิทธิในที่ดินแก่ญาติพี่น้อง ทำให้เจ้าที่ดินยังคงรักษาที่ดินไว้ได้ ส่วนในฟิลิปปินส์นั้น หลังจากพวกชุกถูกปราบราบคาบไปแล้ว โครงการปฏิรูปที่ดินที่สหรัฐเคยสนับสนุนก็เป็นอันพับไป ผู้เขียนสรุปว่า “ความผิดพลาดที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของกฎหมายปฏิรูปที่ดินก็คือ ความเชื่อที่ว่า การปฏิรูปที่ดินอย่างเดียจะสามารถแก้ปัญหาสังคมเกษตรกรรมได้” แต่ที่ผู้เขียนไม่ได้สรุปก็คือ การสนับสนุนโครงการปฏิรูปที่ดินเป็นเพียง “ยาแก้ปวด” เพื่อให้ได้รัฐบาลที่สามารถควบคุม “การต่อต้านจากฝ่ายตรงข้าม” เพื่ออำนวยความสะดวกสำหรับบริษัทอเมริกันนั่นเอง

ภาคสุดท้าย ในบทความ “แผนการยึดอินโดนีเซียของมูลนิธิฟอร์ด” แสดงให้เห็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมที่สุดของกระบวนการวางแผนแทรกซึมและดำเนินการระยะยาว โดยสร้างตัวแทนทางอุดมการณ์และผลประโยชน์ในท้องถิ่นขึ้นมาแทน เพื่อการยึดครองของจักรวรรดินิยมตลอดไป ในกรณีของอินโดนีเซีย กลไกของระบบทุนนิยมผ่านมาทางมูลนิธิฟอร์ด ซึ่งเชื่อมโยงกับมหาวิทยาลัยชั้นนำแห่งชาติ ทำหน้าที่วิจัยเก็บข้อมูลและให้การฝึกอบรมบรรดาหัวกระทิงท้องถิ่น สนับสนุนให้ปัญญาชนเป็นปฏิปักษ์กับซูการ์โน สนับสนุนทหารให้ทำปฏิวัติโดยผ่านองค์กรการซี.ไอ.เอ. และสนับสนุนรัฐบาลใหม่ที่เอื้อเพื่อต่อต้านกบฏในที่สุด แต่แม้ว่าบทความนี้จะให้รายละเอียด

การดำเนินการอันสลับซับซ้อน หากละเอียดเหตุการณ์
ภายหลังจากนั้น นั่นคือไม่ได้ให้รายละเอียดว่า กลไก
ของจักรวรรดินิยมมีมรรควิธีอย่างไรในการแสวงผล
พวงในอินโดจีนเซีย

บทความสุดท้ายที่น่าสนใจอย่างยิ่งก็คือ “การ
ศึกษาระณีของบริษัท อาร์เบอร์ เอเคอร์ในประเทศไทย” บริษัทนี้มีสายโยงโยมาจากตระกูลของร็อกกี-
เฟลเลอร์ในสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีธุรกิจหลายประเภท
ในขอบข่ายทั่วโลก ตั้งแต่การตั้งห้องวิจัยเพื่อรวบรวม
ข้อมูลสำหรับประกอบการตัดสินใจแล้ว ยังดำเนินการ
ผ่านพวกตัวแทนนายหน้าในประเทศต่างๆ โดย
เป็นผู้ถือหุ้นและควบคุมเทคนิคการผลิตและการ
บริหารงานไว้ ในขณะที่นายทุนท้องถิ่นเป็นผู้ให้
ความสะดวกต่างๆ ตั้งแต่วิ่งเต้นขอรับการส่งเสริม
กำลังทุนจนส่งเซลล์แมนระดับจัมโบ้มหาวิทยาลัยออกไป
ชักชวนเกษตรกรให้ร่วมงานกับบริษัทในรูปรับเลี้ยง
หมูหรือไก่ และพัฒนาเป็นผู้ผูกขาดตั้งแต่การผลิต
อาหารสัตว์, พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์, ปุ๋ยหรือยาสัตว์
จนถึงผูกขาดเนื้อในตลาดผู้บริโภค อย่างไรก็ตาม
ที่ขาดไปของบทความนี้ก็คือ รายละเอียดเกี่ยวกับการ
เคลื่อนย้ายทุนออกนอกประเทศกลับไปไปยังเมืองแม่
และความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทแม่กับบริษัทลูกใน
ประเทศไทยที่เริ่มขยายสาขาออกไปดำเนินงานใน
ประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคนี้ กล่าวอีกนัยหนึ่งบริษัทลูก
ในไทยได้กระทำตนเป็นจักรวรรดินิยมท้องถิ่นยังคง
เป็นเรื่องที่รอการศึกษาเพิ่มเติมต่อไป

หนังสือเล่มนี้ให้ภาพทั่วไปเกี่ยวกับเป้าหมาย
และกลยุทธ์โดยทั่วไปของจักรวรรดินิยมทาง
รัฐบาล และเจาะจงที่หน่วยงานสองสามแห่ง (ร็อก-
กีเฟลเลอร์, ฟอร์ด, อาร์เบอร์ เอเคอร์) ทั้งหมด
เป็นบทความเก่าที่เคยตีพิมพ์มาก่อนทั้งสิ้น และเขียน
โดยฝรั่ง ยกเว้นบทความสุดท้ายเป็นของศูนย์เอกสาร
เพื่อกิจกรรมทางสังคม เรื่องที่รวบรวมมาไว้ด้วยกัน
ก็ยังไม่ค่อยมีเอกภาพมากนัก และคงจะสมบูรณ์กว่านี้

หากจะมีบทความที่อธิบายถึงธรรมชาติของระบบ
ทุนนิยม พัฒนาการของสิ่งที่เรียกกันว่า “จักรวรรดิ-
นิยม” และกรณีตัวอย่างเกี่ยวกับบริษัทข้ามชาติใน
ภูมิภาคต่าง ๆ ทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจมากกว่านี้
อย่างไรก็ดีหนังสือเล่มนี้หากจะเป็นเครื่องกระตุ้นให้
การศึกษาเกี่ยวกับจักรวรรดินิยม โดยเฉพาะที่เกี่ยว
กับประเทศไทยอย่างรอบคอบกว่านี้ ก็น่าจะถือเป็น
ความสำเร็จ

อำนวยการพิมพ์ ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เมื่อ ๒๕๒๓ รัฐบาลกับช่องว่างทางรายได้ของ
ประชาชน
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๒๕๒๓ ๑๕๘ หน้า ราคา ๔๕ บาท

หนังสือเล่มนี้ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เมธี ครอบ
แก้ว แห่งคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรม-
ศาสตร์ได้ดัดแปลงจากรายงานการวิจัยเรื่องผลกระทบ
ของระบบการคลังต่อการกระจายรายได้ของไทย ซึ่ง
ตนได้ทำเสนอต่อคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สาขา
เศรษฐศาสตร์ เมื่อปี ๒๕๒๑ หนังสือเล่มนี้มี ๖ บท
และมีภาคผนวก ๒ ภาค

ในบทที่ ๑ ผู้เขียนได้พูดถึงการกระจายรายได้
และระบบการคลัง โดยได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์และ
ความสำคัญของการวิจัย ว่าการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์
ที่จะประเมินผลกระทบของระบบการคลังของรัฐต่อ
การกระจายรายได้ของครอบครัวชาวไทยในปี ๒๕๑๕ เพื่อ
จะได้ใช้ผลการวิจัยดังกล่าวไปเปรียบเทียบกับการวิจัย
ทำนองเดียวกันของผู้เขียน ซึ่งได้กระทำไว้แล้ว
สำหรับปี ๒๕๑๖ และ ๒๕๑๒ ผู้เขียนมีความเห็นว่า

การที่การศึกษาเรื่องบทบาทของรัฐบาลต่อการกระจายรายได้ได้รับความสนใจมากขึ้นนั้นเป็นเพราะ

๑. ความสำคัญที่เพิ่มขึ้นของปัญหาการกระจายรายได้ของประเทศ

๒. ความเชื่อมั่นในบทบาทของรัฐบาลในการกระจายรายได้ใหม่

และ ๓. ความเหมาะสมของการใช้นโยบายการคลังในการกระจายรายได้

บทที่ ๒ เป็นเรื่องวิธีการศึกษา ผู้เขียนได้อธิบายโดยละเอียดถึงวิธีการศึกษาและแผนการที่ใช้ศึกษาซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

๑. การศึกษานี้เป็นการศึกษาถึงผลของระบบการคลังทั้งระบบกล่าวคือ เป็นการศึกษาผลต่อการกระจายรายได้ของครัวเรือนไทยอันเกิดจากระบบการคลังของรัฐโดยพิจารณาทั้งผลทางด้านรายได้ของรัฐบาลอันได้แก่ภาษีอากรต่างๆ และผลทางด้านรายจ่ายของรัฐบาลซึ่งได้แก่การใช้จ่ายเงินงบประมาณรวมทั้งผลรวมของด้านรายได้และรายจ่ายว่ามีผลสุทธิต่อการกระจายรายได้ของครัวเรือนไทยอย่างไร

๒. การศึกษากระทำโดยหาการกระจายรายได้ก่อนระบบการคลัง (pre-fisc income distribution) และการกระจายรายได้หลังระบบการคลัง (post-fisc income distribution)

๓. ในด้านรายได้นั้นผู้วิจัยได้รวมเอาภาษีและรายได้ทุกประเภทของรัฐบาลเข้าไว้ในขอบข่ายของการศึกษา โดยให้เหตุผลว่าเป็นการศึกษาผลของระบบการคลังของรัฐทั้งระบบต่อการกระจายรายได้ เมื่อรวมรายจ่ายทั้งหมดจึงต้องรวมรายได้ทั้งหมดด้วย

๔. เกี่ยวกับการผลัดภาระภาษีนั้นการวิจัยนี้ได้สมมติว่าภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาผลัดภาระไม่ได้เลย ภาษีเงินได้นิติบุคคลแม้จะเป็นภาษีทางตรงก็ถือว่าผลัดภาระได้หมด ส่วนภาษีทางอ้อมอื่นๆ ก็ถือว่าผลัดภาระได้หมด

๕. การกระจายภาระภาษีไปตามครอบครัวในระดับรายได้ต่างๆ ได้กระจายโดยอาศัยหลักเกณฑ์ต่างๆ เช่นแบบแผนการบริโภค แบบแผนการกระจายรายได้ (เช่นกรณีของค่าธรรมเนียมการโอนที่ดิน) หรือบางทีก็ใช้ Input-Output Table ช่วยในการกำหนดแบบแผนการบริโภคเช่นกรณีของภาษีน้ำมัน

๖. เครื่องมือที่ใช้วัดการกระจายที่สำคัญได้แก่ภาระภาษีจำนวนจริง (absolute tax burden) และอัตราการเสียภาษีที่แท้จริง

๗. ผลของภาระภาษีพิจารณาจาก

๗.๑ ส่วนแบ่งของรายได้ (income share) ก่อนและหลังการเก็บภาษี

๗.๒ ส่วนแบ่งของรายได้เป็นช่วง ๕ กลุ่ม (quintiles) ช่วง ๑๐ กลุ่ม (deciles) และช่วง ๑๐๐ กลุ่ม (percentile)

๗.๓ สัมประสิทธิ์จิ้น (Gini coefficient) ก่อนและหลังภาษี

๗.๔ พิจารณาผลกระทบข้ามเวลา (inter-temporal impact)

๘. ในด้านรายจ่ายนั้นได้มีการพิจารณาโดยแยกตามลักษณะงาน (functional classification) กล่าวคือพิจารณาถึงประโยชน์ที่ประชาชนในระดับรายได้ต่างๆ จะได้รับจากการใช้จ่ายของรัฐบาลในด้านต่างๆ เช่น ด้านการศึกษา การสาธารณสุข การป้องกันประเทศ เป็นต้น

๙. การกำหนดตัวผู้ได้รับประโยชน์และขนาดของประโยชน์ได้ใช้วิธีการต่างๆ กันตามประเภทของรายจ่าย และได้คำนึงเฉพาะประโยชน์รอบแรก (primary beneficiaries) เท่านั้น

๑๐. หลักเกณฑ์การกระจายของประโยชน์ไปตามผู้มีรายได้ระดับต่างๆ ได้ใช้หลักเกณฑ์ที่หยาบกว่ากรณีของภาษีและได้ใช้หลักเกณฑ์ที่แตกต่างกันตามประเภทรายจ่ายของรัฐบาล เช่นประโยชน์จากการใช้จ่ายเรื่องการศึกษากระจายโดยใช้แบบแผนการ

กระจายรายได้ของครัวเรือนเป็นเกณฑ์ ประโยชน์จากการใช้จ่ายเพื่อการบริหารทั่วไปก็ใช้การกระจายจำนวนครัวเรือนเป็นเกณฑ์

๑๑. เครื่องมือที่ใช้วัดการกระจายประโยชน์ที่สำคัญก็ได้แก่ ผลประโยชน์จำนวนเต็ม (absolute expenditure benefits) และอัตราการได้รับประโยชน์จากการใช้จ่ายของรัฐบาลที่แท้จริง (effective benefit rate)

๑๒. การวัดผลของการใช้จ่ายต่อการกระจายรายได้พิจารณาจาก

- ๑๒.๑ ผลกระทบต่อรายได้แบ่งตามชั้นรายได้ที่เป็นตัวเงิน
- ๑๒.๒ ผลกระทบต่อครอบครัวแบ่งตามกลุ่มครอบครัวเท่ากันเป็นช่วง ๆ
- ๑๒.๓ ค่าสัมประสิทธิ์จินี ก่อนและหลังการใช้จ่ายของภาครัฐบาล
- ๑๒.๔ พิจารณาผลกระทบข้ามเวลา (inter-temporal impact)

๑๓. ผลกระทบของระบบการคลังทั้งระบบคำนวณได้ โดยหาผลต่างระหว่างประโยชน์ที่ครอบครัวได้รับกับภาษีที่ครอบครัวต้องจ่าย

บทที่ ๓ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการกระจายภาวะภาษีอากรและรายได้ของรัฐบาล ในบทนี้ได้มีการพิจารณาภาวะภาษีและรายได้เป็นรายภาค ภาวะภาษีตามชั้นของรายได้และตามกลุ่มครอบครัว อัตราภาษีที่แท้จริงของครัวเรือนที่มีรายได้ในชั้นต่าง ๆ และมีการหาสัมประสิทธิ์จินี (Gini Coefficient) ก่อนและหลังระบบภาษี ผลปรากฏว่าอัตราภาษีที่แท้จริงของภาษีและรายได้ต่างๆ ส่วนมากมีลักษณะถดถอย (regressive) นอกจากอัตราภาษีที่แท้จริงของภาษีเงินได้และภาษีที่เก็บจากทรัพย์สิน เมื่อรวมพิจารณาทุกภาษีและรายได้แล้วลักษณะถดถอยของระบบภาษีและรายได้ของรัฐบาลไทยก็เห็นได้ชัดยิ่งขึ้น

“กล่าวคือกลุ่มรายได้ต่ำสุดจะมีอัตราภาษีสูงที่สุดคือ ๖๔.๑% ส่วนกลุ่มรายได้สูงสุดจะมีอัตราภาษีต่ำสุดคือ ๒๕.๘%” และจากกลุ่มรายได้ต่ำสุดจนถึงสูงสุดนี้ อัตราการเสียภาษีที่แท้จริงลดลงเรื่อยๆ...” (หน้า ๕๕) สำหรับค่า Gini Coefficient นั้นก่อนระบบภาษีมียค่าเท่ากับ ๐.๖๐๕๑ ส่วนหลังระบบภาษีมียค่าเท่ากับ ๐.๖๔๗๖ สรุปแล้วระบบภาษีไทยมีลักษณะช่วยคนรวย (pro-rich) กล่าวคือเป็นการทำให้การกระจายรายได้ของราษฎรเลวลงซึ่งเมื่อเทียบกับผลการศึกษาที่แล้วมา สำหรับปี ๒๕๐๖ และ ๒๕๑๒ แล้วภาวะภาษีปี ๒๕๑๕ นี้ ทำให้การกระจายรายได้เลวลงมากกว่าปี ๒๕๑๒ แต่น้อยกว่าปี ๒๕๐๖

บทที่ ๔ เป็นเรื่องการกระจายผลประโยชน์จากการใช้จ่าย ในบทนี้ผู้เขียนได้พิจารณาโครงสร้างงบประมาณและการใช้จ่ายสาธารณะของไทย ลักษณะของงบประมาณรายจ่ายปี ๒๕๑๕ ข้อสมมติการผลักผลประโยชน์ของระบบรายจ่ายสาธารณะของไทยและหลักเกณฑ์การกระจายผลประโยชน์ไปสู่ครอบครัวโดยละเอียด ผลการศึกษาปรากฏว่าการกระจายผลประโยชน์ของรายจ่ายของรัฐบาลไทยมีลักษณะถดถอย (regressive) ซึ่งเป็นการเอื้อต่อการกระจายรายได้ให้เป็นธรรมขึ้น กล่าวคือค่า Gini Coefficient ลดลงจาก ๐.๖๐๕๑ ก่อนรายจ่ายเป็น ๐.๕๗๔๖ หลังรายจ่าย จึงสรุปได้ว่าลักษณะของการใช้จ่ายของรัฐบาลมีลักษณะช่วยคนจน (pro-poor)

บทที่ ๕ วิเคราะห์ถึงผลกระทบของการคลังทั้งระบบต่อการกระจายรายได้ ผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่า “อย่างที่รัฐบาลก็ทำให้ครอบครัวในประเทศเสมอตัว แต่อย่างเลวแล้วรัฐบาลมีส่วนทำให้การกระจายรายได้ของราษฎรประชาชนและครอบครัวมีความเหลื่อมล้ำกันมากขึ้น” (หน้า ๑๐๘)

บทที่ ๖ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะทางนโยบาย ในบทนี้ผู้เขียนได้สรุปผลของการวิจัยเป็น ๓ ขั้นตอนคือ สรุปผลกระทบของระบบรายจ่ายสาธารณะต่อการกระจายรายได้ สรุปผลกระทบของระบบรายจ่าย

สาธารณะต่อการกระจายรายได้และสรุปผลกระทบของการคลังทั้งระบบต่อการกระจายรายได้ นอกจากนี้ยังได้เสนอข้อเสนอแนะทางนโยบายอีกรวม ๑๒ ข้อด้วยกัน

ผู้วิจารณ์มีความประทับใจที่คืบต่อหนังสือเล่มนี้ และเห็นว่าข้อดีที่ควรกล่าวถึงในที่นี้หลายประการ ดังนี้คือ ประการแรก การเลือกเรื่องที่ทำการศึกษาวิจัยนับว่าเลือกได้ดีมากเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจไทย กล่าวคือปัญหาการกระจายรายได้ที่มีความเหลื่อมล้ำค่าสูงกันมากนั้นเป็นปัญหาที่เรื้อรังมาเป็นระยะเวลายาวนานและรัฐบาลก็พยายามที่จะแก้ไข โดยใช้เครื่องมือต่างๆ เครื่องมือทางการคลังก็เป็นเครื่องมือหนึ่งที่มีการกล่าวอ้างถึงเสมอว่าเป็นเครื่องมือที่มีผลานุภาพในทางการกระจายรายได้อย่างมาก การที่ผู้เขียนได้เลือกทำการวิจัยเรื่องนี้และเสนอผลการวิจัยต่อสาธารณชนย่อมจะเป็นผลดี เพราะการเสนอปัญหาดังกล่าวย่อมจะมีส่วนผลักดันให้ผู้บริหารประเทศ และประชาชนรับรู้ปัญหาและช่วยกันแก้ไขปัญหานั้นเป็นความปรารถนาของผู้เขียน

ประการที่สอง การที่ผู้เขียนเลือกเขียนเรื่องนี้ และเสนอผลการวิจัยอย่างตรงไปตรงมาเช่นนี้ แสดงว่าผู้เขียนสังกัดอยู่ในหมู่นักเศรษฐศาสตร์ฝ่ายที่มีความเชื่อว่าปัญหาการกระจายผลผลิตหรือปัญหาการกระจายรายได้เป็นปัญหาที่สำคัญปัญหาหนึ่งในวิชาเศรษฐศาสตร์ อันที่จริงเรื่องนี้ผู้เขียนก็ได้แสดงออกโดยแจ่มชัดโดยการเขียนไว้ว่า “การกระจายรายได้ได้รับการยอมรับว่าเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของวิชาเศรษฐศาสตร์มาแต่ดั้งเดิม” แล้ว นอกจากนั้นผู้เขียนยังได้ยกคำกล่าวของ เดวิด ริคาร์โด และจอห์น สจ๊วต มิลล์ มาสนับสนุนความคิดของผู้เขียนด้วย (หน้า ๒) เรื่องนี้เป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะขณะนี้มีนักเศรษฐศาสตร์บางกลุ่ม ในยุโรปและอเมริกาโดยเฉพาะกลุ่มที่พยายามจะเปลี่ยนวิชาเศรษฐศาสตร์ให้เป็นวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ที่ไม่ขึ้นกับวิจารณ์ญาณส่วนบุคคล

(personal value judgement) โดยสมบูรณ์มีความเห็นว่าเรื่องการกระจายผลผลิตเป็นเรื่องที่อยู่นอกกรอบของวิชาเศรษฐศาสตร์ เพราะไม่สามารถทำให้หลุดพ้น (free) จากการเกี่ยวพันกับความรู้สึกของผู้มีรายได้ในชั้นต่างๆ ได้ การกระทำดังกล่าวมีผลทำให้วิชาเศรษฐศาสตร์กลายเป็นวิชา optimization และนักเศรษฐศาสตร์กลายเป็นนักเทคนิค (technician) แทนที่จะเป็นนักสังคมศาสตร์ (social scientist) ผู้มีอารมณ์ความรู้สึก มีปรัชญาและมีความเห็น ของตนเองต่อปัญหาต่างๆ ในสังคม

ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่างานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยที่อยู่ในขอบเขตของวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง (political economy) แต่ก็เป็นเศรษฐศาสตร์การเมืองที่ใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณและวิธีการวิจัยที่เป็นวิทยาศาสตร์ โดยที่ผู้เขียนได้เสนอปัญหาเศรษฐศาสตร์การเมืองโดยใช้เครื่องมือเชิงปริมาณและวิธีการเสนอปัญหาที่มีปรภาวะ (objectivity) สูง จึงนับว่าผู้เขียนได้บุกเบิกการศึกษาทางเศรษฐศาสตร์ของประเทศไทยให้ก้าวหน้าไปอีกก้าวหนึ่ง นั่นคือได้ยอมรับความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐศาสตร์กับการเมือง และได้เสนอปัญหาเศรษฐศาสตร์การเมืองโดยวิธีการเชิงปริมาณและเป็นวิทยาศาสตร์ซึ่งแตกต่างจากการเสนอปัญหาเศรษฐศาสตร์การเมืองที่แล้วๆ มาในเมืองไทย ขณะเดียวกันก็แตกต่างจากการใช้วิธีการเชิงปริมาณที่แล้วๆ มาในประเทศไทย

อย่างไรก็ตามการที่กล่าวว่าเรื่องที่เขียนนี้เป็นเศรษฐศาสตร์การเมืองที่ใช้วิธีการเชิงปริมาณ มิได้หมายความว่าผู้เขียน หรือฐานะ (position) แห่งการเขียนมีลักษณะเป็นฐานะของนักเศรษฐศาสตร์กลุ่มก้าวหน้า (Radicals) เพราะเรื่องนี้ผู้เขียนก็ได้อภิปรายไว้อย่างถูกต้องและแจ่มชัดแล้วว่า “การเสนอให้รัฐบาลใช้นโยบายการคลังเข้าแก้ปัญหาการกระจายรายได้ของประเทศเป็นสัญลักษณ์ของความเชื่อมั่นอย่างหนึ่งว่า ความเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในสังคมและ

เศรษฐกิจสามารถกระทำได้เป็นขั้นตอนจากสภาพที่เป็นอยู่ก่อนแล้ว ไม่จำเป็นต้องกระทำโดยการโค่นล้มระบบสังคมนิยมและเศรษฐกิจในปัจจุบันอย่างรุนแรงฉับพลัน และแบบถอนรากถอนโคน ฐานะดังกล่าวเป็นฐานะของพวกเขาเสรีนิยม (Liberals) ซึ่งดูเหมือนจะอยู่ตรงกลางระหว่างกลุ่มอนุรักษนิยม (Conservatives) และกลุ่มก้าวหน้า (Radicals)...” (หน้า ๘-๙)

ประการที่สามผู้เขียนดำเนินการศึกษาโดยใช้วิธีการวิจัยที่เป็นวิทยาศาสตร์และเป็นไปตามสภาวะความเป็นจริง (objective) โดยพยายามหลีกเลี่ยงการใช้วิธีการศึกษาที่เป็นไปตามอารมณ์ความรู้สึก (subjective) มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ รวมทั้งได้ใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณเป็นเครื่องมือทำให้ผลการศึกษามีน้ำหนักมากขึ้น จะเห็นว่าในการกล่าวถึงภาวะภาษี หรือการกระจายประโยชน์จากการใช้จ่ายของรัฐบาล หรือการวัดผลรวมของระบบการคลังล้วนมีการยืนยันด้วยข้อมูลและมีตัววัดที่มีผลและมีความหมายทั้งสิ้น

ประการที่สี่ แม้ว่าผู้เขียนจะได้ใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณเป็นเครื่องมือแต่ผู้เขียนก็ได้พยายามสร้างแบบจำลองอันสลับซับซ้อนหรือการใช้วิธีประมาณค่าที่ยากแก่การเข้าใจ ตรงข้ามผู้เขียนกลับใช้วิธีการทางสถิติแบบง่าย ๆ เพื่อลดข้อสมมติความแข็งกระด้าง (rigidity) ของการใช้แบบจำลองและทำให้สามัญชนทั่วไปอ่านข้อเขียนเข้าใจได้ง่าย สำหรับประเทศไทยงานวิจัยเช่นนี้มีประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายและการเปลี่ยนแปลงสังคมมากกว่างานวิจัยที่ใช้แบบจำลองที่สลับซับซ้อน ทั้งนี้เพราะระดับขั้นแห่งการพัฒนาของระบบข้อมูลและความสามารถในการเข้าใจแบบจำลองที่ซับซ้อนของผู้กำหนดนโยบายของเรายังก้าวหน้าไม่ถึงขั้น

ประการที่ห้า ผู้เขียนมีความกล้าที่จะเสนอผลการวิจัยที่ได้ค้นพบตามสภาพที่เป็นจริงโดยไม่คำนึงว่าการเสนอดังกล่าวจะเป็นที่สบอารมณ์ใครหรือไม่ ทั้งนี้เป็นเพราะข้อสรุปของผู้เขียนมีรากฐานจากการวิเคราะห์ที่มั่นคงนั่นเอง อย่างไรก็ตามผู้เขียนก็ได้

ระมัดระวังมากในการใช้ถ้อยคำเพื่อรักษาความเป็นกลางของข้อเขียนไว้ ตัวอย่างเช่นเวลาที่ผู้เขียนกล่าวถึงระบบภาษีไทยว่ามีลักษณะช่วยคนรวย (pro-rich) ในหน้า ๘๘ ก็ยังได้ทำ footnote ไว้ว่าการใช้คำนี้มีได้มุ่งเพื่อให้เกิดน้ำเสียงที่เสียดสีหรือเคียดแค้นซึ่งขัดแย้งประการใด หากแต่เป็นการใช้เพื่อความกระชับและเข้าใจง่าย

ประการที่หก ในส่วนที่เกี่ยวกับสมมติฐานของข้อมูลนั้นผู้เขียนได้พยายามชี้ออกมาให้เห็นว่าผลของการวิจัยที่ได้ออกมาเช่นนั้นได้มาจากสมมติฐานอะไร เช่นในการอภิปรายถึงตารางที่ ๕-๓ หน้า ๘๔-๘๕ เรื่องอัตราภาษีได้รับประโยชน์สุทธิจากระบบการคลังต่อครอบครัวทั่วประเทศแบ่งตามชั้นของรายได้เมื่อพูดถึงว่าครอบครัวที่มีรายได้ระดับต่ำกว่า ๓,๐๐๐ บาทต่อปี ได้รับประโยชน์จากระบบการคลังของรัฐ ๒๕.๔% ก็ได้เตือนให้ผู้อ่านระมัดระวังในการตีความไว้ว่าการที่อัตราดังกล่าวสูงเป็นเพราะรายได้ที่เป็นตัวเงินของครอบครัวในชั้นรายได้น้อยอยู่ในระดับต่ำมาก จึงมีส่วนทำให้อัตราผลประโยชน์สุทธิสูงมากได้ ประการที่สองเป็นเพราะหลักเกณฑ์การกระจายค่าใช้จ่ายที่เป็นรายการใหญ่บางอย่าง เช่นการบริหารราชการทั่วไป ซึ่งใช้หลักการกระจายให้ทุกครอบครัวในปริมาณเท่าเทียมกัน นอกจากนั้นยังได้อภิปรายถึงปัญหาความสามารถหรือช่องทาง (access) ในการใช้ประโยชน์จากบริการของรัฐ ซึ่งแม้รัฐจะให้บริการแต่คนจนก็ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการทำให้ค่า ๒๕.๔% ต้องลดน้ำหนักลงจะเห็นว่าผู้เขียนไม่เพียงแต่เสนอผลที่เป็นตัวเลขเท่านั้น แต่ยังได้วิเคราะห์ถึงความเชื่อถือได้ของผลนั้น แม้เมื่อวิเคราะห์ไปแล้วข้อสรุปจะออกมาในลักษณะที่ว่าน้ำหนักของตัวเลขนั้นต้องลดลงก็ตาม ผู้เขียนก็ได้ชี้ให้เห็นถึงสมมติฐานซึ่งเป็นที่มาของตัวเลขนั้นอย่างไม่มีที่บัง

ในส่วนที่เกี่ยวกับความเชื่อถือได้ของข้อมูลผู้เขียนก็ได้อภิปรายอย่างเปิดเผยว่าข้อมูลบางส่วนนั้นมีความแตกต่างกันมากและผู้เขียนไม่สามารถอธิบายได้ ตัวอย่างเช่นในหน้า ๑๓๗ เมื่ออภิปรายถึงความแตก

ต่างของรายได้ที่มีใช้ตัวเงินของปี ๒๕๑๕ กับของปี ๒๕๑๒ ผู้เขียนกล่าวว่า “ความแตกต่างระหว่างตัวเลขสองชุดนี้ นอกจากจะมีมากจนกระทั่งผู้วิจัยไม่สามารถปรับให้เข้าด้วยกันได้แล้วยังไม่สามารถหาคำอธิบายมาได้ว่าเพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น ด้วยความแตกต่างที่จุดนี้จุดเดียวทำให้เราไม่สามารถเปรียบเทียบการกระจายรายได้สมบูรณ์ของปี ๒๕๑๕ กับปี ๒๕๑๒ หรือปีอื่น ๆ ได้จนกว่าจะได้มีการปรับปรุงตัวเลขรายได้ที่ไม่ใช่ตัวเงินนี้เสียใหม่” (หน้า ๑๓๗)

ประการที่เจ็ด ในส่วนที่เกี่ยวกับเนื้อหาอันตลอดทั้งเรื่องได้มีการใช้ข้อมูลและวิธีการต่างๆ ที่จะทำการพิสูจน์และมองจากแง่มุมต่างๆ ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการต่างๆ นั้น นำไปสู่ข้อสรุป ๒ ประการคือ ประการแรกมีการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมดำรงอยู่ในสังคมในขนาดที่น่าเป็นห่วงไม่ว่าจะพิจารณาจากรายได้ตัวเงินหรือรายได้สมบูรณ์ และประการที่สองระบบการคลังของรัฐบาลไม่มีส่วนทำให้การกระจายรายได้ดีขึ้น มีแต่จะทำให้การกระจายรายได้เลวลงหรืออย่างก็ก่เสมอตัว คือระบบการคลังไม่มีผลต่อการกระจายรายได้เลย ข้อสรุปนี้เป็นข้อสรุปที่ผู้เขียนได้สรุปด้วยทัศนคติที่ที่ต่อรัฐบาลคือพยายามมองรัฐบาลในแง่ดีและพยายามให้เครดิตต่อผลงานของรัฐบาล เพราะพิจารณาจากตัวเลขผลการวิเคราะห์ในหน้า ๑๑๓ ซึ่งกล่าวว่า “ผลกระทบที่แท้จริงของระบบการคลังต่อการกระจายรายได้น่าจะอยู่ในช่วงระหว่างการกระจายรายได้ที่เพิ่มขึ้น ๑.๘% และที่เลวลง ๗.๑% ซึ่งเมื่อคำนึงถึงความผิดพลาดในทางสถิติและการคำนวณแล้วน่าจะสรุปได้ว่าระบบการคลังมิได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการกระจายรายได้ของครอบครัวของประเทศ แต่อย่างไร (ผลเป็นศูนย์)” จะเห็นว่าในทางเลวลงมีถึง ๗.๑% ในขณะที่ในทางดีขึ้นมีเพียง ๑.๘% ผู้เขียนก็ยังพยายามสรุปว่าเป็นผลจากความผิดพลาดในทางสถิติและการคำนวณ ซึ่งหักล้างกันได้อันแสดงให้เห็นถึงเจตนาที่ต่อรัฐบาลของผู้เขียน

ประการที่แปด ในภาคผนวกผู้เขียนได้เสนอผลการศึกษาเรื่องการกระจายรายได้ของครอบครัวไทยในปี ๒๕๑๕ เทียบกับปี ๒๕๐๖ และ ๒๕๑๒ ผลนี้เป็นผลของทั้งระบบเศรษฐกิจและสังคมไทย เป็นการวัดการกระจายรายได้ ณ จุดแห่งเวลาที่แตกต่างกัน ๓ จุด โดยไม่คำนึงว่าผลดังกล่าวจะเกิดจากเหตุใด ปรากฏว่าเมื่อพิจารณาจากสัมประสิทธิ์จินีแล้วการกระจายรายได้ของครอบครัวไทยในปี ๒๕๑๒ มีลักษณะที่ขึ้นกว่าปี ๒๕๐๖ แต่ในปี ๒๕๑๕ กลับมีลักษณะเลวลงกว่าปี ๒๕๑๒ และเลวกว่าปี ๒๕๐๖ อีกด้วย ทั้งนี้ไม่ว่าจะพิจารณาจากรายได้ตัวเงินหรือรายได้สมบูรณ์ ผลการวิจัยที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารประเทศในการกำหนดนโยบายที่จริงจังในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำนี้

นอกจากข้อประทับใจในด้านที่ดีแล้ว ผู้วิจารณ์มีข้อสังเกตเกี่ยวกับวิธีการศึกษาและเกี่ยวกับเรื่องอื่นๆ ดังต่อไปนี้

ประการแรก ในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีการศึกษาทางด้านภาษีอากรและรายได้ของรัฐบาลนั้น ผู้เขียนได้ใช้วิธีการศึกษา (Methodology) ที่ไม่เป็นอิสระ (independent) ต่อกัน มีลักษณะอาศัยซึ่งกันและกัน แม้ว่า จะได้มีการแยกพิจารณาเป็นการกระจายรายภาค การพิจารณาจากส่วนแบ่งรายได้ (income share) ตามกลุ่มครอบครัว การคู้ตรภาษีที่แท้จริง (effective tax rate) และการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์จินี (Gini Coefficient) ซึ่งดูราวกับว่าได้มีการใช้วิธีการต่างๆ กันมาวิเคราะห์ปัญหา แต่ในความเป็นจริงแล้ววิธีการต่างๆ เหล่านี้โดยเนื้อแท้แล้วคือวิธีการเดียวกันนี้เอง วิธีการเหล่านี้เป็นเพียงการใช้มาตรวัดที่แตกต่างกันของ Methodology เท่านั้นและโดยอาศัยข้อมูลชุดเดียวกันมาศึกษาปัญหา ข้อวิจารณ์ใช้กับวิธีการศึกษาด้านรายจ่ายของรัฐบาลด้วย ผู้วิจารณ์มิได้มีจุดมุ่งหมายที่จะวิจารณ์ว่าวิธีการศึกษานี้ผิดหรือไม่น่าเชื่อถือ ผู้วิจารณ์เพียงแต่ขอออกมาให้เห็นว่าวิธีการต่างๆ ที่

ใช้ในการวิเคราะห์ทั้งทางคำณานาษีและรายจ่ายนั้น เป็นวิธีการที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือว่าการศึกษารื่องผลกระทบของระบบการคลังต่อ รายได้นี้ได้มีการศึกษาโดยใช้ Methodology หนึ่ง และ ได้ข้อสรุปดังกล่าวยังมีได้มีการศึกษาโดยใช้ Methodology อื่นที่เป็นอิสระจาก Methodology นี้

ประการที่สอง ไม่ปรากฏแน่ชัดว่าตัวเลขการ กระจายก่อนระบบการคลังผู้เขียนใช้ตัวเลขของปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่าการศึกษารื่องผลกระทบของระบบภาษีหรือระบบการใช้จ่ายของรัฐบาลหรือระบบ การคลังของรัฐบาลก่อนการกระจายรายได้ของปี ๒๕๑๕ นั้น ตัวเลขการกระจายก่อนระบบควรเป็น ตัวเลขของปี ๒๕๑๔ แล้วจึงลบการกระจายดังกล่าว ด้วยการกระจายภาวะภาษีในปี ๒๕๑๕ สำหรับกรณี ภาษี หรือบวกการกระจายรายได้ของปี ๒๕๑๔ ด้วยการกระจายประโยชน์จากการใช้จ่ายของรัฐบาลในปี ๒๕๑๕ หรือบวกผลสุทธิ (คือลบภาษีและบวกประ- โยชน์) ของปี ๒๕๑๕ เข้ากับการกระจายรายได้ของปี ๒๕๑๔ สำหรับการพิจารณาผลของการคลังทั้งระบบ กล่าวคือในการหาการกระจายหลังระบบการคลังจะ ต้องใช้การกระจายรายได้ในปี ๒๕๑๔ เป็นตัวตั้งแล้ว จึงปรับด้วยภาษีหรือประโยชน์ หรือผลสุทธิของปี ๒๕๑๕ หากใช้การกระจายรายได้ของปี ๒๕๑๕ เป็น ตัวตั้งแล้วปรับด้วยภาษีประโยชน์ หรือผลสุทธิของปี ๒๕๑๕ ก็จะเป็นการผิด เพราะในการกระจายรายได้ ของปี ๒๕๑๕ ได้รวมผลของภาษีประโยชน์และผล สุทธิของปี ๒๕๑๕ เข้าไว้ด้วยแล้ว เรื่องนี้เป็นคน ละเรื่องกับการสมมติว่ารัฐบาลดำรงอยู่หรือไม่ดำรง อยู่ก่อนการใช้ระบบการคลังในปีใดปีหนึ่งตามที่ผู้ เขียนได้อธิบายไว้ในบทที่ ๑ แต่เป็นเรื่องที่เป็นไป ตามข้อสมมติของผู้เขียนโดยมีประเด็นปัญหาอยู่ที่ตัว บัญชีฐาน หากผู้เขียนจะอ้างว่าได้ใช้ตัวเลขการกระจาย รายได้ของปี ๒๕๑๕ ก่อนใช้ระบบการคลังของปี ๒๕๑๕ ผู้วิจารณ์ก็สงสัยว่าตัวเลขดังกล่าวจะดำรงอยู่

จริงหรือ อย่างไรก็ตามผู้วิจารณ์ไม่เชื่อว่าการใช้ตัว เลขในปี ๒๕๑๔ หรือ ๒๕๑๕ เป็นตัวตั้งก่อนปรับ จะมีผลทำให้ผลการวิจัยเปลี่ยนแปลงไปมากนัก ที่ผู้ วิจารณ์เสนอเรื่องนั้นก็เพื่อเป็นข้อสังเกตเท่านั้น

ประการที่สาม สำหรับการคำนวณภาวะภาษีเงิน ได้บุคคลธรรมดาที่มีข้อสังเกตดังนี้

๑. ผู้เขียนได้เขียนไว้ใน footnote ที่ ๔ หน้า ๔๓ ว่าตารางสถิติเกี่ยวกับการเสียภาษีเงินได้จำแนกตาม ชั้นรายได้ของปี ๒๕๑๕ นั้น กรมสรรพากรมิได้พิมพ์ เผยแพร่ “ผู้เขียนจึงสมมติว่าแบบแผนหรืออัตราส่วน การเสียภาษีของผู้มีรายได้ต่างๆ กันของปี ๒๕๑๕ เหมือนกับของปี ๒๕๑๔ ซึ่งไม่น่าจะผิดพลาดหรือไร้ เหตุผลจนเกินไปนัก” เป็นอันว่าผู้เขียนได้ใช้ตาราง สถิติของปี ๒๕๑๔ เป็นเกณฑ์ซึ่งเรื่องนี้ผู้วิจารณ์ก็เห็น ด้วยว่าไม่น่าจะผิดพลาดหรือไร้เหตุผลจนเกินไปนักที่ ได้ใช้การกระจายการเสียภาษีของปี ๒๕๑๔ เป็นแบบ แผนของปี ๒๕๑๕ แต่ที่ข้อสังเกตคือตามข้อเท็จจริงแล้วในรายงานประจำปี ๒๕๑๔ ของกรมสรรพากร ตารางที่เกี่ยวกับการกระจายภาวะภาษีเงินได้บุคคล ธรรมดาไปตามชั้นต่างๆ มีอยู่ตารางเดียว คือตาราง ในหน้า ๔๔ ของรายงานประจำปี ๒๕๑๔ ซึ่งเชื่อว่า “ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาจำแนกตามชั้นเงินได้สุทธิ บึงบประมาณ ๒๕๑๔” พึงสังเกตคำว่าจำแนกตามชั้น เงินได้สุทธิ ไม่ใช่เงินได้พึงประเมิน แต่อ่านจากข้อ ความในหน้า ๔๓ ของหนังสือที่วิจารณ์ (หนังสือของ อาจารย์เมธี) แล้ว ผู้วิจารณ์รู้สึกว่าคุณเขียนได้ใช้การ กระจายภาวะภาษีตามระดับเงินได้พึงประเมินเป็น เกณฑ์ซึ่งตามข้อเท็จจริงแล้วการกระจายภาวะภาษี ตามระดับเงินได้พึงประเมินไม่น่าจะคำนวณได้จาก ตารางสถิติดังกล่าว แม้ในตารางนั้นจะมีตัวเลขเกี่ยว กับเงินได้สุทธิ ค่าลดหย่อน และค่าใช้จ่าย ของแต่ละชั้นเงินได้สุทธิด้วยก็ตาม เพราะเมื่อบวกค่าลด หย่อนและค่าใช้จ่ายเข้าไปแล้วผู้เสียภาษีซึ่งเคยอยู่ใน ชั้นหนึ่งจะถูกจัดไปอยู่อีกชั้นหนึ่ง นอกจากนั้นผู้วิจารณ์

มีความเห็นว่าการพยายามหาการกระจายภาระภาษีไป ตามชั้นเงินได้พึงประเมินเป็นสิ่งซึ่งไม่เหมาะสมกับ เรื่องที่ทำการวิจัย ทั้งนี้เพราะคำว่าเงินได้พึงประเมิน นั้นในทางประมวลรัษฎากร หมายถึงเงินได้ที่พึงต้อง เสียภาษีและเป็นเงินได้เบื้องต้นก่อนหักค่าใช้จ่าย (gross income) เช่นในกรณีของเงินได้จากการ ประกอบการค้าก็ยกยอดรายรับก่อนหักรายจ่ายใดๆ ดังนั้น เงินได้พึงประเมินจึงมิใช่รายได้ (income) ในความหมายที่เราต้องการ ตัวเงินได้ในทางภาษีกฎหมายที่มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่ารายได้ (income) ที่เราต้องการในเรื่องนี้มากที่สุดก็คือเงินได้ที่ปรับปรุงแล้ว (Adjusted Gross Income, AGI) ซึ่งก็คือเงินได้พึง ประเมิน (gross income) ลบด้วยค่าใช้จ่ายที่ต้องจ่าย ไปเพื่อให้ได้มาซึ่งเงินได้นั้น อย่างไรก็ตามเรื่องนี้อาจ เป็นเพียงปัญหาการใช้ถ้อยคำก็ได้ เพราะเวลาคำนวณ จริงๆ ผู้เขียนอาจได้ใช้เงินได้ที่ปรับปรุงแล้ว (AGI) ก็ได้

๒. สมมติว่าเราได้เลือกเงินได้ที่ถูกต้องและปีที่ ถูกต้องแล้วการใช้การกระจายภาระภาษีเงินได้ตาม ระดับรายได้ต่างๆโดยอาศัยสถิติของกรมสรรพากร นั้นย่อมเป็นการบังคับอยู่ในตัวว่าผลของภาระภาษี เงินได้บุคคลธรรมดาจะย่อมมีลักษณะก้าวหน้า ทั้งนี้ เพราะตามประมวลรัษฎากรนั้นอัตราภาษีเงินได้เป็น อัตราก้าวหน้า การอาศัยข้อมูลจากกรมสรรพากรทั้ง ด้านรายได้และด้านภาษี รวมทั้งการกระจายภาระ ภาษีตามชั้นรายได้จึงเป็นการไม่ได้พิสูจนอะไร นอกจากจะพิสูจน์ว่าเจ้าหน้าที่ของกรมสรรพากรคำนวณ เลขถูกต้องหรือไม่เท่านั้น ที่กล่าวเช่นนี้ก็เพราะว่าในแบบ แสดงรายการหนึ่งๆ ถ้าคำนวณไม่ผิดแล้วผู้แสดงราย ได้มากย่อมเสียภาษีในอัตราที่สูง ผู้แสดงรายได้น้อย ย่อมเสียภาษีในอัตราที่ต่ำ แต่สิ่งที่เราสนใจไม่ น่าจะเป็นเรื่องที่ว่าผู้แสดงรายได้ต่อกรมสรรพากรมากได้ เสียภาษีในอัตราที่สูงตามจำนวนรายได้ที่แสดงหรือไม่ หากสิ่งที่เราสนใจควรเป็นว่าผู้มีรายได้จริงมาก (ซึ่ง

เวลายื่นแบบแสดงรายการอาจแสดงรายได้น้อย) ได้ เสียภาษีมากหรือน้อย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การวิจัย นี้ควรวัดโครงสร้างภาษีในเชิงข้อเท็จจริง (empirical tax structure) ไม่ใช่โครงสร้างภาษีตามกฎหมาย (statutory tax structure) พุดง่าย ๆ ก็คือว่าผู้วิจารณ์มี ความเห็นว่าข้อมูลภาษีจากสรรพากรเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้ก็เพราะเป็นจำนวนภาษีที่เก็บได้จริง ส่วนข้อมูล รายได้ซึ่งก่อให้เกิดภาษีนั้นเป็นข้อมูลที่เชื่อถือไม่ได้ ผลการวิจัยที่ผู้เขียนสรุปว่าภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา เป็นภาษีเดียวที่มีความก้าวหน้าและมีผลในทางช่วย กระจายรายได้นั้น ผู้วิจารณ์เห็นว่าข้อสรุปนี้ถูกบังคับ โดยวิธีการศึกษา (Methodology) กล่าวคือวิธีการ ศึกษาที่ใช้ทำให้ข้อสรุปเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ ซึ่งหาก ใช้วิธีการศึกษาอย่างอื่นอาจได้ข้อสรุปที่แตกต่างกัน (ผู้วิจารณ์ได้ทำการศึกษาเรื่อง “โครงสร้างภาระภาษี เงินได้บุคคลธรรมดา” ที่พิมพ์ใน*สรรพากรศาสตร์* ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๕ กันยายน-ตุลาคม ๒๕๒๑ และได้ ข้อสรุปที่แตกต่างกัน) เมื่อกล่าวเช่นนี้แล้วก็จะเห็น ว่าภาษีชนิดเดียวที่เราหวังว่าจะเอื้อต่อการกระจาย รายได้ ผลจริงๆ ของมันก็เกิดปัญหาเสียแล้ว ในเมื่อ ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาเองยังไม่แน่ว่ามีลักษณะก้าว หน้า ภาพของผลของภาษีต่อการกระจายรายได้ก็จะ ยิ่งเลวลงไปอีก

ประการที่สี่ ในด้านรายจ่ายของรัฐบาลนั้นผู้ วิจารณ์มีข้อสังเกตว่า วิธีการศึกษาที่แตกต่างจากด้าน รายได้และภาษีที่สำคัญก็คือจุดที่วัดประโยชน์ กล่าว คือในค่านายได้และภาษีนั้นผู้เขียนได้วัดจำนวนภาษี ที่รัฐบาลเก็บได้ซึ่งเป็นภาษีที่รัฐบาลได้รับจริง เป็น รายได้สุทธิของรัฐบาลปลอดจากการรั่วไหลแล้ว (net of leakages) หมายความว่าถ้ามีการรั่วไหลก่อนหน้านั้น ก็ได้หักออกแล้ว ส่วนทางค่านายจ่ายนั้นจุดที่วัดเป็น จุดที่รัฐบาลจ่ายออกไปไม่ใช่จุดที่ประชาชนได้รับ การที่รัฐบาลจ่ายเงินออกไปจากงบประมาณนั้นอาจจะมี การตกหล่นระหว่างทางบ้าง กล่าวคือระบบการส่ง

ผ่านรายจ่ายสาธารณะสู่ประชาชนผู้ยากไร้อาจไม่ตีพ้อ และทำให้เงินจำนวนดังกล่าวไม่ถึงมือผู้ยากไร้เต็มจำนวน ซึ่งต่างจากกรณีภาษีซึ่งเป็นกรวยวัดจำนวน หลังการเลี้ยงภาษีแล้ว คือดูจากจำนวนที่รัฐบาลได้รับจากกลุ่มรายได้ต่างๆ ส่วนทางด้านรายจ่ายไม่ได้ดูจากจำนวนเงินที่กลุ่มรายได้ต่างๆ ได้รับจากรัฐบาล หากแต่ดูจากจำนวนเงินที่รัฐบาลจ่ายออกไปโดยมีเป้าประสงค์จะให้ถึงมือผู้รับในกลุ่มรายได้ต่างๆ แต่จะถึงเท่าไรนั้นไม่อาจทราบได้ กล่าวคือการดูเช่นนี้มีสมมติฐานว่าถึงหมก คือไม่มีคอร์รัปชันนั่นเอง

ประการที่ห้า ผู้วิจารณ์มีข้อสังเกตเพิ่มเติมเล็กน้อยๆ เกี่ยวกับเรื่องที่ไม่มีความสำคัญมากนัก เช่น เรื่องเกี่ยวกับการที่ผู้เขียนมิได้รวมรายได้และการใช้จ่ายของรัฐบาลท้องถิ่นเข้าไว้ในขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า ซึ่งอาจารย์ไกรยุทธ วีระยาภิบาลได้วิจารณ์ไว้แล้ว และเรื่องที่คุณเขียนเห็นว่า “การขายสลากกินแบ่งอาชีวเคราะห์ได้ว่าเป็นภาษีเงินได้ชนิดหนึ่ง” (หน้า ๑๙) ซึ่งผู้วิจารณ์ไม่เห็นด้วย ผู้วิจารณ์เห็นว่าการขายสลากกินแบ่งเป็นการเก็บภาษีชนิดหนึ่งแต่ไม่ใช่เป็นภาษีเงินได้ เนื่องจากไม่ได้เก็บจากฐานเงินได้และไม่เกี่ยวข้องกับค่ายประการใด ๆ กับรายได้ของผู้ซื้อสลากกินแบ่งซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นผู้เสียภาษี ผู้วิจารณ์เห็นว่าการขายสลากกินแบ่งเป็นการหารายได้เข้ารัฐจากความมั่งงาย การไว้ทางออกและการขอเบี่ยงภัยของประชาชน การกระจายรายได้ไปสู่ผู้ถูกรางวัลก็เป็นกรวยวัดแบบสุ่ม (random) มากกว่าที่จะเป็นการกระจายโดยอาศัยหลักเกณฑ์ใด ๆ นอกจากนั้นแล้วผู้วิจารณ์ขอแสดงความเห็นด้วยกับเหตุผลต่างๆ ที่ผู้เขียนได้คาดการณ์ (speculate) เกี่ยวกับสาเหตุของความเหลื่อมล้ำทางรายได้ไว้หลายข้อ ซึ่งแต่ละข้อล้วนมีเหตุผลน่าเชื่อถือทั้งสิ้น สิ่งที่ผู้วิจารณ์ใคร่ขอเพิ่มเติมก็คือสาเหตุหนึ่งของความเหลื่อมล้ำทางรายได้ซึ่งผู้เขียนมิได้กล่าวถึงนั่นคือระบบธนาคารพาณิชย์ของประเทศไทย ผู้วิจารณ์มีความเชื่อว่าระบบ

ธนาคารพาณิชย์ของประเทศไทยมีส่วนช่วยอย่างมาก ในการทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างเมืองกับชนบท ระหว่างนครหลวงกับต่างจังหวัด และระหว่างคนจนกับคนรวย

โดยสรุปแล้วผู้วิจารณ์มีความเห็นว่าหนังสือเล่มนี้มีข้อดีอยู่มาก ส่วนข้อสังเกตต่างๆ ที่ผู้วิจารณ์ตั้งไว้ก็เพียงเพื่อเป็นแง่คิดสำหรับการวิจัยต่อไปเท่านั้น ข้อสังเกตเหล่านั้นมีอาจปลงล้างความคิดของหนังสือเล่มนี้ได้ คุณค่าของงานวิจัยนี้มีประจักษ์พยานที่เห็นชัดอยู่แล้ว คือการที่คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติได้พิจารณาให้เป็นงานวิจัยที่ดีเด่นในสาขาเศรษฐศาสตร์ ประจำปี ๒๕๒๒ ผู้วิจารณ์ขอแสดงความยินดีกับผู้เขียนมา ณ โอกาสนี้ด้วยที่ได้รับเกียรติอันสูงส่งเช่นนี้

สมชัย ฤชุพันธุ์
กรมสรรพากร
กระทรวงการคลัง

อารณ์ พุ่มนิคม ไทยกับผู้สภักย์อินโดจีน อะไร
ทำไม และอย่างไร ?

เอกสารวิชาการของสถาบันเอเชีย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลำดับที่
๓ (มีนาคม ๒๕๒๓) ราคา ๑๕
บาท ๑๖๐ หน้า

หนังสือเล่มกระทัดรัดอ่านง่ายนี้เป็นงานเขียนของข้าราชการกระทรวงต่างประเทศผู้หนึ่งซึ่งใช้ความพยายามพอควรในการรวบรวมประเด็นเนื้อหาที่น่าสนใจต่างๆ เกี่ยวกับผู้สภักย์อินโดจีนและผลเกี่ยวข้องกับประเทศไทย คือกล่าวถึงลักษณะทางกฎหมายของผู้สภักย์ นโยบาย ท่าทีและการดำเนินการของไทยต่อผู้สภักย์ บทบาทของชาติต่างๆ ในการช่วยเหลือผู้สภักย์ใน

ประเทศไทย เหมาะสำหรับผู้่านทั่วไปที่สนใจเรื่องผู้
ลี้ภัยอินโดจีนและปัญหาที่ประเทศไทยประสบ ทั้งนี้
เพราะมีข้อมูลและประเด็นหลายอย่างที่น่าสนใจ เป็น
ค้นว่าประเทศไทยไม่ได้เป็นภาคีในอนุสัญญาและพิธี
สารเกี่ยวกับสถานะของผู้ลี้ภัย, คำว่าผู้ลี้ภัยต่างจากผู
อพยพในแง่กฎหมาย, และไทยเรียกผู้อพยพเข้ามาใน
ประเทศว่า “ผู้อพยพจากอินโดจีน” มิใช่ “ผู้ลี้ภัย”
เนื่องจากมีเงื่อนไขทางกฎหมายแอบแฝงอยู่ ฯลฯ

ผู้เขียนได้เสนอข้อเท็จจริงและความเห็นใน
ลักษณะพรรณนา โดยอาศัยเอกสารจากแหล่งต่าง ๆ
รวมทั้งการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องอย่างไม่เป็นทาง
การทั้งฝ่ายไทยและต่างประเทศ แต่น่าเสียดายที่มีได้
ระบุว่าสัมภาษณ์ผู้ใดและข้อมูลส่วนใดได้จากการ
สัมภาษณ์

ในฐานะที่เป็นหนังสือแนะนำเกี่ยวกับผู้ลี้ภัยอิน
โดจีนสำหรับนักอ่านทั่วไปและในฐานะที่ผู้เขียนยังเป็น
“มือใหม่” ในวงการวิชาการด้านการระหว่างประเทศ
ผู้วิจารณ์เห็นว่าหนังสือเล่มนี้อยู่ในชั้นพอใช้ได้ อย่าง
ไรก็ตาม หากวิจารณ์ในฐานะที่ผู้เขียน “รับผิดชอบ
งานในหน้าที่ผู้ลี้ภัยอินโดจีนเป็นเวลานาน พอที่จะรู้
เรื่องนี้ดี” นั้น ผู้วิจารณ์เห็นว่าผู้เขียนน่าจะใช้เวลา
พยายามมากกว่านี้เพื่อเป็นเอกสารวิชาการที่ ได้รับ
ประกันคุณภาพ

ในฐานะที่เป็นหนังสือวิชาการเล่มหนึ่ง ผู้วิจารณ์
เห็นว่า หนังสือเล่มนี้ยังขาดความลึกซึ้งและยังขาดการ
วิเคราะห์ที่รัดกุมอยู่ไม่น้อย คงจะเห็นได้ว่ามีหลาย
ตอนที่อาศัยความเห็นส่วนตัวโดยปราศจากการอ้างอิง
หรือปราศจากหลักฐาน ข้อมูลสนับสนุนที่หนักแน่น
เท่าที่ควร ตัวอย่างเช่น

(หน้า ๕๔) ผู้เขียนกล่าวว่า ไทยมีนโยบายเลือก
ปฏิบัติต่อผู้ลี้ภัยชาวเวียดนาม “ซึ่งแสดงว่าทางการ
ไทยไม่มีความวางใจผู้ลี้ภัยที่เป็นชาวเวียดนาม ทั้งนี้
เชื่อได้ว่า ความรู้สึกเช่นนี้เป็นผลมาจากพื้นฐานทาง
ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและเวียดนาม

ตลอดจนท่าทีของเวียดนามทั้งในอดีตและปัจจุบัน ...”
หรือ

(หน้า ๑๔๒) ผู้เขียนวิเคราะห์ว่าปัญหาผู้ลี้ภัยอิน
โดจีนจะกลายเป็นปัญหาชนกลุ่มน้อยหรือไม่ ผู้เขียน
เห็นว่า หากรัฐบาลยอมรับในหลักการของการอยู่ร่วม
กันและยอมรับในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชน
ชาตินั้น ๆ โดยไม่คิดที่จะให้เขาเหล่านั้นหันมายอมรับ
วัฒนธรรมของไทยแล้ว ก็เชื่อว่าปัญหาความขัดแย้ง
ภายในคงจะไม่เกิดขึ้น”

ผู้วิจารณ์เห็นว่า การสรุปโดยอาศัยความเชื่อเช่นนี้
อาจเหมาะสมในฐานะความเห็นส่วนตัว แต่ในฐานะ
เอกสารวิชาการ ผู้เขียนน่าจะระวังมากกว่านี้เพราะ
ในตัวอย่างหลัง ความขัดแย้งมิได้ถูกกำหนดโดยรัฐ
บาลฝ่ายเดียว ประชาชนชาวไทยเองก็อาจเป็นผู้ที่ข้อ
รังเกียจและก่อปัญหากับผู้ลี้ภัยในอนาคตก็ได้

อนึ่งการที่หนังสือเล่มนี้พยายามครอบคลุมหลาย
เรื่องในขณะที่มีขนาดสั้นเช่นนี้ ย่อมทำให้การวิเคราะห์
มีลักษณะกว้างแต่ไม่ลึกซึ้ง คงจะพบว่ามีหลายประ
เด็นที่ผู้เขียนไม่กล่าวถึง เช่น ผลในด้านการมั่นคง
ของประเทศอันเกิดจากผู้ลี้ภัย ผู้เขียนมองปัญหาจาก
ภัยของจารชน แต่ไม่ได้คิดถึงปัญหาการรุกไล่ตีค้ำ
ล้ำเข้ามาในดินแดนไทย (ดังเช่นกรณีในพม่ากัมพู
นอกจากการวิเคราะห์แล้ว ข้อมูลและถ้อยคำอ้างอิงมี
น้อยกว่าที่ควรเป็น

โดยสรุป สำหรับนักวิชาการผู้หวังจะเห็นการ
วิเคราะห์ที่ลึกซึ้งและรัดกุม อาจผิดหวังกับหนังสือ
เล่มนี้ แต่สำหรับนักอ่านทั่วไปที่ต้องควรได้ความรู้
เกี่ยวกับผู้ลี้ภัยในระยะเวลาอันสั้น หนังสือเล่มนี้จะเป็น
ประโยชน์อย่างยิ่ง สำหรับผู้วิจารณ์เองก็หวังว่าผู้เขียน
คงมีโอกาสผลิตผลงานวิชาการที่สนองตักตนาของนัก
วิชาการด้วยกันเองบ้างในอนาคต

ผู้เขียนขอขอบคุณศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วิลเลียม ซอว์ครอสส์, **เขมรฉากชุ่มเลือด,**
สำนักพิมพ์สนามหลวง,
(สุรเดช กกกกล้า แปล) ๒๕๒๒, ๓๐๕ หน้า
๒๕ บาท.

กองบรรณาธิการมติชน, **เขมรแตกแล้วแตกอีก,**
สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น,
๒๕๒๒, ๓๔๗ หน้า,
๒๕ บาท.

ยาน มีร์ดาล, **ลุยเข้าไปในกัมพูชา,**
สำนักพิมพ์โคมทอง, ๒๕๒๒,
๙๗ หน้า, ๑๐ บาท.

จรัญ โยบรยงค์, **ล้างชาติเขมร,**
กรุงสยามการพิมพ์, ๒๕๒๒,
๒๗๔ หน้า, ๒๘ บาท.

ภายใต้สถานการณ์สงครามในกัมพูชาท่ามกลางความขัดแย้งของข้อมูลที่ประเทศภายนอกได้รับ หนังสือพิมพ์ได้มีบทบาทในการเสนอข้อมูลที่สำคัญยิ่ง หนังสือทั้ง ๔ เล่มที่เลือกนำมาศึกษานี้ เป็นผลงานของนักหนังสือพิมพ์ทั้งชาวไทยและต่างชาติ ซึ่งต่างก็ได้ให้ข้อมูล แสดงจุดยืนและสะท้อนทัศนะที่แตกต่างกันไป อันจะยังผลให้ผู้อ่านได้ใช้วิจารณญาณที่กว้างขวางยิ่งขึ้น

เรื่องแรกที่น่ามาศึกษาได้แก่เรื่อง **เขมรฉากชุ่มเลือด**

วิลเลียม ซอว์ครอสส์ ผู้เขียนเรื่องนี้เป็นนักหนังสือพิมพ์ เคยเขียนข่าวสงครามในอินโดจีนให้กับหนังสือพิมพ์ เดอะ ซันเดย์ไทมส์ของลอนดอน และหนังสือพิมพ์อื่น ๆ อีกหลายฉบับ กว่าจะเขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้นมาได้ ผู้เขียนต้องเดินทางไปรอบโลกเพื่อสัมภาษณ์กับบุคคลผู้เกี่ยวข้องนับร้อย ๆ คน โดยใช้เวลานานถึง ๓ ปี ซอว์ครอสส์อาจมีโอกาสดีกว่านักข่าวจากประเทศอื่น ๆ ตรงที่ว่า ภูมิหมายเหตุสภาพในการ

ได้รับข่าวสารของสหรัฐ ทำให้เขามีโอกาสได้ค้นคว้าหาข้อมูลต่าง ๆ จากเอกสารของรัฐบาลสหรัฐ ทั้งที่เป็นความลับ และเปิดเผย ทำให้ข้อมูลที่นำเสนอในหนังสือนี้มีลักษณะเป็นข่าวเจาะที่เปิดเผยความจริงหลาย ๆ ประการที่เป็นความลับคำมีอยู่ตลอดมา เมื่อพิจารณาจากเนื้อเรื่อง จะเห็นความพยายามในการวางตัวเป็นกลางของซอว์ครอสส์แม้ว่าเขาจะมองสิ่งที่เกิดขึ้นทางเอเชียด้วยสายตาของฝรั่งบ้างก็ตาม หนังสือเรื่องนี้ก็นับว่าเป็นหนังสือที่มีคุณค่าเป็นอย่างมากยิ่งในการให้ภาพที่กระจ่าง แก่การพิจารณาของผู้อ่าน โดยปราศจากการยืนอยู่บนผลประโยชน์ของชาติใดชาติหนึ่งเช่นหนังสืออีกหลายเล่มที่วางเกลื่อนแผงในปัจจุบัน

ซอว์ครอสส์ได้ข้อมูลมากพอที่จะยืนยันว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเขมร เป็นการผลัดกันอย่างจงใจของอเมริกา เป็นผลจากความล้มเหลวในนโยบายต่างประเทศของสหรัฐในเขมร ในสมัยของประธานาธิบดีนิกสันที่มีนายคิสซิงเจอร์อยู่เบื้องหลัง ซึ่งคำว่า Sideshow ที่เขาใช้เป็นชื่อเรื่องในภาษาอังกฤษ ถ้าแปลกันตรงตัวจะแปลว่าละครย่อยหรือละครสลับฉากอันเป็นคำศัพท์ในทศวรรษ ๑๙๗๐ ที่ผู้สื่อข่าวต่างประเทศใช้เรียกเหตุการณ์สู้รบในกัมพูชา เพราะในขณะนั้นความสนใจของคนทั่วโลกจับอยู่ที่เวียดนาม ส่วนกัมพูชาเป็นเพียงละครย่อยหรือละครสลับฉาก ที่สหรัฐฯ โดยเฉพาะประธานาธิบดีนิกสัน และคร. เฮนรี คิสซิงเจอร์ กำกับอยู่เบื้องหลัง หนังสือเรื่องนี้เป็คฉากด้วยการที่อเมริกาตัดสินใจดำเนินแผนการกวาดล้างเวียดกงในดินแดนชายแดนเขมร อันเป็นชนวนที่ต้องเข้าแทรกแซงในเขมร เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๖๙ นับเป็นการขยายขอบเขตของสงครามออกไปสู่ประเทศที่สาม ซึ่งได้รับการรับรองจากสหประชาชาติว่าวางตัวเป็นกลางโดยประชาชนชาวอเมริกันไม่รู้ แม้แต่คณะกรรมการรัฐบาลในสหรัฐฯเอง ผู้เขียนพยายามมองภูมิหลังของกัมพูชาในด้านของพลังเคลื่อนไหวทางการเมือง

เมืองในรูปแบบการปกครองจากอดีต จนถึงปัจจุบัน โดยชี้ให้เห็นความขัดแย้งภายใน และความขัดแย้งกับดินแดนภายนอก คือ เวียดนามและไทย ตราบจนจักรวรรดินิยมฝรั่งเศสเข้ามาแทรกแซง และอเมริกาเข้ามารับช่วงต่อ ผู้เขียนเน้นความสนใจไปที่บุคคลสำคัญที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายต่างประเทศทั้งฝ่ายสหรัฐฯและเขมรซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันเขมรให้เข้าสู่สมรภูมิสงคราม ว่าบรรดาผู้นำเหล่านั้นมีภูมิหลัง แนวคิดและอุดมการณ์อย่างไรบ้าง จึงได้มีบทบาทต่อสถานการณ์ในเขมรเช่นนั้น ผู้เขียนได้เจาะหาสาเหตุเบื้องหลังภาพที่ปรากฏขึ้นนับจากจุดเริ่มสงครามจนถึงการขึ้นมาสู่อำนาจของสภาประชาชนปฏิวัติกัมพูชากลุ่มเขมรสังคมนิยมในปี ค.ศ. ๑๙๗๙ โดยที่สงครามในกัมพูชาก็ยังไม่สิ้นสุด เพียงแต่เปลี่ยนคู่ความขัดแย้งเท่านั้น

สำหรับเรื่อง *เขมรแตกแล้วแตกอีก* นั้นเป็นผลงานจากความตื่นตัวกับเหตุการณ์ในประเทศกัมพูชาเพื่อนบ้านของไทย กองบรรณาธิการมติชนได้รวบรวมข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกิดขึ้น ดังปรากฏในคำนำว่า “กรณีเขมร เราเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ใกล้ชิด และเป็นผู้แสวงหาคำตอบเช่นเดียวกับผู้สงสัยทั้งหลายหาใช่ผู้ยืนอยู่ในเหตุการณ์แต่อย่างใด เมื่ออยู่ในฐานะผู้สังเกตการณ์และผู้แสวงหา หน้าที่ของเราก็คือ รายงานสิ่งที่เราได้พบได้เห็น ผนวกกับทัศนะจากท่านผู้รู้ นำออกมารายงานสิ่งที่เราได้พบเห็นให้ท่านผู้อ่านได้ทราบ”

หนังสือเล่มนี้มีอยู่ ๔ ภาค ภาคหนึ่งเป็นบทวิเคราะห์สงครามครั้งใหม่ในเขมรและความขัดแย้งเวียดนามและกัมพูชาในปัจจุบัน

ภาค ๒ กล่าวถึงภูมิหลังก่อนเกิดเหตุการณ์และท่าทีของกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทย ซึ่งเสนอวิธีการต่างๆ กันเท่าที่คิดว่าเหมาะสมและดีที่สุด ในภาคนี้อ้างถึงนโยบายของประเทศไทย อาเซียน แดงการณ์ร่วมอาเซียน และแดงการณ์ทหารประชาธิปไตยฉบับที่ ๓

ภาค ๓ เป็นการสัมภาษณ์ บุคคลที่เลือกสัมภาษณ์นั้นเป็นตัวแทนจากแนวความคิดทุกฝ่ายคือ จีน เวียดนาม โซเวียต เขมร (สีหนุ และพลพต) เขมรอพยพ และคนไทยในหน้าต่าง ๆ คือ นักการทูต การปกครอง และนักวิชาการ

ภาค ๔ เป็นลำดับเหตุการณ์ ตั้งแต่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้ชัยชนะในอินโดจีนโดยเริ่มจากปลายปี ๒๕๑๘ จนถึง มกราคม ๒๕๒๒

ในหนังสือนี้มีภาพประกอบพอสมควรเกี่ยวกับโฉมหน้าของผู้ที่ให้สัมภาษณ์ และภาพเหตุการณ์สำคัญในเขมร ตลอดจนแผนที่แสดงจุดปะทะและขัดแย้ง แม้ว่ากลุ่มผู้จัดทำหนังสือเล่มนี้จะออกตัวว่าสิทธิในการวินิจฉัยว่าอะไรเป็นอะไรนั้นเป็นสิทธิของท่านผู้อ่านโดยสมบูรณ์ก็ตาม แต่กลุ่มผู้จัดทำก็ได้พยายามเสนอข้อคิดเห็นไว้หลากหลาย จากจุดยืนของฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องครบถ้วนซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านเป็นอย่างยิ่ง ประกอบกับกลุ่มผู้จัดทำกลุ่มนี้ คือ กองบรรณาธิการ *มติชน รวมประชาชาติธุรกิจ* ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นหนังสือพิมพ์ระดับแนวหน้าของไทยที่พยายามเสนอข่าวที่ตรงกับความเป็นจริงจึงช่วยให้หนังสือเล่มนี้มีน้ำหนักขึ้น ความน่าสนใจของหนังสือเล่มนี้ อยู่ตรงที่เป็นหนังสือที่พยายามรวบรวมข้อเท็จจริงทั้งหมดมานำเสนอได้อย่างรอบด้านและกระชับ ผู้อ่านนอกจากจะเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วยังมองออกถึงจุดยืนและท่าทีของกลุ่มต่างๆ ได้เป็นอย่างดี และภาพเหตุการณ์ในเขมรก็คงพอจะเป็นบทเรียนที่มีค่าสำหรับคนไทยด้วยว่า เราควรจะเริ่มทำอะไรสำหรับวันนี้ก่อนที่จะสายเกินไป

จากหนังสือสองเล่มแรกที่แสดงจุดยืนที่ค่อนข้างเป็นกลางนั้น หนังสือเรื่อง *ลุยเข้าไปในกัมพูชา* เป็นหนังสืออีกเล่มหนึ่งที่บันทึกการเดินทางเข้าไปในกัมพูชาของ ยาน มีร์คาล ผู้สื่อข่าวชาวสวีเดน ซึ่งออกมาในลักษณะที่เป็นเสมือนกระบอกเสียงของฝ่ายรัฐบาลพลพต หนังสือเรื่องนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับความ

เป็นไปและสภาพปัจจุบันของรัฐบาลพอลพตภายหลังจากการยึดอำนาจของกลุ่มเฮงสัมริน หนังสือเล่มนี้ จะสามารถตอบคำถามเกี่ยวกับรัฐบาลพอลพตได้เป็นอย่างดี ถึงสภาพในเขตที่อยู่ ขวัญของทหารและประชาชน ตลอดจนแนวทางการต่อสู้ของพอลพต ลักษณะการเขียนแบบบันทึกการเดินทางที่บันทึกสิ่งที่ตนพบเห็นอย่างละเอียด บทสนทนาระหว่างผู้เขียน กับบุคคลต่าง ๆ ชาวกัมพูชาที่เสนอทัศนคติต่อการขึ้นสู่อำนาจของเฮงสัมริน และภาพประกอบช่วยให้ผู้อ่านเหมือนเข้าไปสัมผัสกับกองกำลังฝ่ายพอลพตกับผู้เขียนด้วย

เรื่องนี้แบ่งออกเป็น ๕ ตอน และมีบทนำ “การเดินทางของข้าพเจ้าที่เป็นการทำทนายเวียดนาม” ส่วนอีก ๕ ตอนนั้นเป็นการแสดงถึงท่าทีและทัศนคติของกลุ่มพอลพตที่มีต่อสถานการณ์และต่อแนวร่วมก๊กชาติกัมพูชาภายใต้การนำของเฮงสัมริน

เนื่องจากพอลพตไม่มีข่าวปรากฏแก่สายตาชาวโลกมากนัก นอกจากสมุดปกดำ และข่าวคราวที่ว่าเขายังคงยืนหยัดสู้กับรัฐบาลของกลุ่มเฮงสัมรินและเวียดนามอยู่อย่างถึงที่สุด การที่ทางรัฐบาลพอลพตยอมให้นายยาน มีร์คาล เดินทางไปดูแลเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ โดยเข้ากัมพูชาผ่านดินแดนไทยนั้นก็เท่ากับพอลพตเลือกวิธีการให้นักข่าวผู้หนึ่งให้เป็นกระบอกเสียงทางฝ่ายเขาให้ปรากฏแก่สายตาชาวโลกนั่นเอง นายยานมีร์คาลได้บันทึกไว้ว่า การได้รับอนุญาตให้เดินทางเข้าไปในครั้งนั้นนับเป็นประวัติศาสตร์ทางการเมืองอย่างหนึ่ง “ในคืนของวันที่ ๓๐ กันยายน ข้าพเจ้าได้เดินทางออกจากประเทศกัมพูชามายังประเทศไทยหลังจากที่ได้ใช้เวลาอยู่ในกัมพูชาเป็นเวลา ๓-๔ วัน จึงถือได้ว่า ข้าพเจ้าเป็นชาวต่างชาติคนแรกที่ได้ไปเยือนกัมพูชา โดยมีการอนุญาตให้เดินทางเข้าไปอย่างถูกต้อง หลังจากการบุกโจมตีครั้งใหญ่ของเวียดนามเมื่อตอนคริสต์มาสปี ๑๙๗๘..”

จากบันทึกการเดินทางนี้ ข้อมูลที่นายยาน มีร์คาลเสนอขึ้นว่าเป็นประโยชน์ต่อการโฆษณาสร้างภาพ-

พจน์แก่ฝ่ายพวกพอลพตเป็นอย่างมาก ในการตอบโต้ข้อกล่าวหาจากเวียดนามที่ว่า เขาทำทารุณกรรมต่อประชาชนกัมพูชาและได้สังหารประชาชนเป็นจำนวนมาก การล้มล้างรัฐบาลพอลพต ของกลุ่มเฮงสัมริน และเวียดนามจึงเป็นความชอบธรรมและภารกิจที่พึงกระทำ จากประสบการณ์ในกัมพูชา ยาน มีร์คาลได้แสดงความประทับใจโดยย้าฐานะของพอลพตว่ารัฐบาลของกัมพูชาไม่ใช่เพียงจะได้รับการรับรองจากองค์การสหประชาชาติเท่านั้น รัฐบาลนี้ยังเป็นรัฐบาลที่มีผืนแผ่นดินของตนเองอยู่ การบริหารของรัฐบาลชุดยังคงดำเนินอยู่ และกองกำลังของรัฐบาลก็ยังสามารถประกันความปลอดภัยให้แก่ผู้ที่เดินทางเข้าไป ลักษณะการเช่นนั้น “..เป็นการทำทนายทำโฆษณาชวนเชื่อทั้งหมดยของเวียดนามและโซเวียตที่กล่าวว่าจะมีเหลืออยู่แต่ก็ส่วนหนึ่งของรัฐบาลที่แตกแล้วที่กระจายอยู่ตามที่ต่าง ๆ ความจริงรัฐบาลนี้ยังมีอยู่และก็เป็นรัฐบาลที่ทำให้การเดินทางของข้าพเจ้าสัมฤทธิ์ผล มิใช่เพียงดินแดนหนึ่งในสี่ของประเทศที่พวกทหารป่าครอบครองอยู่ที่ทำให้ข้าพเจ้าเดินทางเข้าไปได้”

กลุ่มพอลพตหวังว่า แล้งที่จะมาถึงจะเป็นการชะตากรรมของเขาว่าจะเป็นผู้แพ้หรือชนะซึ่งยานเองก็ไม่สามารถคาดการณ์อนาคตได้เช่นกัน ถึง ว่าจะเกิดขึ้นกับพวกทหารป่าถ้าเวียดนามทำการถอนรอกแห่งพวกเขาประชาชนชาวกัมพูชา อะไรจะเกิดขึ้นก่อนแก่รัฐทหารเวียดนามที่แตกสลายแล้ว หรือแก่ชาวกัมพูชาที่กำลังจะอดตาย

แม้บันทึกเล่มนี้จะเป็นข้อเขียนที่เสนอทัศนคติของฝ่ายพอลพตโดยปราศจากการวิเคราะห์อีกครั่งก็ตาม แต่ก็จัดเป็นเอกสารที่ให้ความรู้แก่ผู้สนใจศึกษาสถานการณ์ทางอินโดจีนไม่น้อย เกี่ยวกับชีวิตในป่าของกลุ่มพวกพอลพตในช่วงหลัง ธันวาคม ๒๕๒๑ ท้ายบันทึกเล่มนี้ ผู้จัดทำหนังสือได้ตีพิมพ์บทความของกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไว้ภายใต้ชื่อ “เวียคนามอันตราย” ในบทความเป็นการวิเคราะห์การกระทำของเวียคนามที่มีต่อกัมพูชา ว่าเป็นการยึดครองกัมพูชาโดยการรุกรานทางการทหารภายใต้การสนับสนุนของรัสเซีย ทั้งนี้โดยการเชิดรัฐบาลหุ่น เฮงสัมริน ขึ้นบังหน้า ในบทความนี้เตือนคนไทยให้สรุปบทเรียนจากกัมพูชา และให้ระวังกลุ่ม เฮงสัมรินที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

สำหรับเรื่องสุดท้าย ได้แก่เรื่อง *ล้างชาติเขมร* นั้น เป็นบันทึกประสบการณ์ของนักหนังสือพิมพ์อาชีพของไทย คือ จรัล โยบรรงค์ ซึ่งเป็นนักหนังสือพิมพ์ที่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลเฮงสัมริน ให้เข้าไปสังเกตการณ์ในเขมร ช่วงวันที่ ๑๔-๒๐ สิงหาคม ๒๕๒๒ ซึ่งเป็นเวลา ๘ เดือน ภายหลังจากที่เฮงสัมริน ยึดอำนาจ จากพลพต จรัลกล่าวว่าเขาคือคนไทยคนแรก และคนเดียวที่ได้รับอนุญาตให้เข้าไปสังเกตการณ์

เรื่องของจรัลจึงเป็นเสมือนข่าวคราวของรัฐบาลเฮงสัมริน จากหนังสือเล่มนี้ เราคงพอจะมองเห็นแนวทางในการพัฒนาประเทศของเฮงสัมริน และภาพจน์อีกลักษณะหนึ่งของรัฐบาลพลพต เพราะจรัลได้กล่าวว่า สิ่งซึ่งรัฐบาลใหม่ของเฮงสัมรินต้องการ ก็คือ เอกราช สันติภาพ และการกินที่อยู่ดีของประชาชนกลุ่มของเฮงสัมริน พยายามใช้ศาลประชาชนปฏิบัติกัมพูชาเป็นเครื่องยืนยันความชอบธรรมของเขาคือ โคนล้มพลพต โดยอาศัยปากคำการให้สัมภาษณ์จากผู้ที่เป็นเหยื่อความโหดร้ายที่เกิดขึ้นในสมัยรัฐบาลพลพตท่ามกลางผู้สื่อข่าวจากหลายประเทศ

วิธีการเขียน คือ จรัล ได้ลำดับเหตุการณ์ที่ผ่านมา และบันทึกแต่ละจุดที่เขาไปเยือน โดยพยายามเชื่อมโยงความสำคัญของสถานที่ที่เขาไป ว่าเกี่ยวข้องกับสถานการณ์สงครามในเขมรที่ผ่านมาอย่างไร แต่ละจุดที่จรัลไป เป็นพยานหลักฐานความทารุณของรัฐบาลพลพต ดังที่เขาบรรยายว่า พนมเปญ นครร้างเจียบเหงาราวป่าช้า สंहารกันเป็นเบือ เสียมราฐ

แดนประหารประชาชน แคนรอก กูกตอลสะแลงในพนมเปญ เขาโจมตีมหาอำนาจทั้งสองว่าต้องรับผิดชอบต่อการแทรกแซงครั้งนี้ คือ สหรัฐอเมริกา และจีน สำหรับภาพประกอบหนังสือเป็นภาพทั่วไป ไม่มีภาพที่เป็นหลักฐานแสดงถึงความโหดร้ายที่ประชาชนได้รับให้เห็นเป็นพยานเหมือนกับภาพ ๖ ตุลาคม ที่ธรรมศาสตร์ ของเมืองไทย

ข้อนำสังเกตเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของหนังสือเล่มนี้ อยู่ที่ภูมิหลังของผู้เขียน และลักษณะการเข้าไปทำข่าว จรัลเคยทำหนังสือพิมพ์มาหลายฉบับและเคยถูกจับกุมในข้อหาบ่อนทำลายความมั่นคงและมีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการปฏิวัติรัฐบาลประหาร ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ ปัจจุบัน จรัลไปกัมพูชาในฐานะ ผู้แทนจากหนังสือพิมพ์ *ตะวันใหม่* แม้ว่าเขาจะปฏิเสธแข่งขันที่เรียกว่า “ข่อยอยู่อย่างเดียว” อย่างมาแต่ยิวกล่าวหาอย่างไม่มีเหตุผลว่าเป็นสายของโซเวียต เวียคนาม หรือ จีนอย่างที่มีสหายบางคนชอบประพดคติตนยกเยียดข้อหาดังกล่าวนั้นให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งที่มีทัศนคติไม่ตรงกัน จนกลายเป็นเรื่องที่น่ารังเกียจไปแล้วในขณะนี้” จรัลอาจไม่ได้ตั้งใจ ที่จะเป็นเครื่องมือโฆษณาให้เฮงสัมริน แต่การที่เขาไป ได้ข้อมูลจากเฮงสัมรินไปตามสถานที่ซึ่งเฮงสัมรินเลือกให้ผู้อยู่ไปบุก เป็นการหลีกเลี่ยงการเลือกนำเสนอข้อมูลที่ไม่ยุติธรรมสำหรับฝ่ายพลพตไปโดยอัตโนมัติ และการเลือกสรรเสริญ โซจิ-มินท์ และเวียคนามตัวจรัลเองเมื่อเข้าไปพบเหตุการณ์ที่เฮงสัมริน จัดให้ดู เขาได้สรุปว่า “พลพต เอียงซารี ไม่ใช่คนสร้างสรรค์ที่มีอยู่ในแนวทางสังคมนิยม เขาได้กลายเป็นผู้ทำลายวัฒนธรรมอันดีงามของประชาชนไปเสียแล้ว.” ชาวเขมรอีกคนหนึ่งได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการพ่ายแพ้ของกองทัพปฏิวัติว่า “ก็เพราะเขาไม่ได้รับการสนับสนุนจากมวลชนทั่วทั้งประเทศ” และประเมินว่า กองทหารของพลพตจะไม่ได้รับชัยชนะเพราะเขาไม่มีทหาร “เขา” ซึ่งสร้างความเคียดแค้นให้แก่มวลชน

แม้จรัลจะปฏิเสธความแตกแยกของสองแนวทาง
คอมมิวนิสต์ ของพวกที่มองว่าแบ่งเป็นพวก คลั่งลัทธิ
ซ้ายตกขอบ ก็ตามที่ แต่เรื่องนั้นก็ไ้เป็นความจริงที่
เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป และน่าจะยอมรับต่อไปด้วยว่า
การที่เขมรย่อยยับอยู่ทุกวันนี้ นอกจากการแทรกแซง
ของอเมริกาแล้ว ความขัดแย้งทางอุดมการก็มีส่วน
ผลกัันไม่น้อย ท่ามกลางความยุ่งยากในการโฆษณา
ชวนเชื่อ สร้างสถานการณ์ของแต่ละฝ่าย เพื่อให้การ
ก้าวสู่อำนาจของตนชอบธรรมในสายตาของชาวโลก
และมวลชน ก็เป็นการยากสำหรับผู้อยู่นอกที่จะเชื่อ
สิ่งที่เป็นข่าวออกมาได้ทั้งหมด นอกจากจะเก็บความ
สงสัย ให้เวลาและข้อเท็จจริงเป็นเครื่องพิสูจน์

เขาวรัตน์ พุฒิมานรตุกุล

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รุ่งวิทย์ สุวรรณอภิชน : วรรณกรรมแนวใหม่

ชมรมนักศึกษาอีสาน

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๑๕๓ หน้า, ราคา ๘ บาท.

วรรณกรรมแนวใหม่ เป็นหนังสือรวมบทความ
เก่าของ รุ่งวิทย์ สุวรรณอภิชนที่เขียนลงในวารสาร
ต่าง ๆ ตั้งแต่ปี ๒๕๑๘-๒๕๒๒ รวมบทความ ๗ บท
และบทสรุปการอภิปราย ๑ บท จากคำนำ ผู้เขียนได้
ทำความเข้าใจคำว่า “แนวใหม่” ว่า “มิใช่เป็น
ความคิดแรกสุดหรือใหม่ที่สุด ที่ยังไม่มีมนุษย์คนใด
คิดขึ้นมา” หากเป็น “แนวทางของความเป็นธรรม
ของประชาชนที่ควรได้มา วรรณกรรมที่กล่าวถึง จึง
เป็นไปในแง่เกื้อกูลแก่ความเป็นธรรมศาสตร์ของสตรี
และประชาชนส่วนข้างมากของสังคม”

บทความ ๘ บท อาจแบ่งได้เป็น ๒ ส่วน ก็ส่วน
แรกเป็นการมองและแสดงความคิดเห็นต่อวรรณกรรม

อย่างกว้าง ๆ ได้แก่เรื่อง ศักขาวรรณกรรมแนวใหม่,
แนวทางวรรณกรรมสังคมนิยม, แนวโน้มการวิจารณ์
วรรณกรรมไทย และสรุปการอภิปราย “วรรณกรรม
แนวประชาชน” ส่วนที่ ๒ เป็นการศึกษาเจาะเฉพาะ
เรื่อง ได้แก่ สยามยุคที่: เสียงสตรีเล่มแรกของเมือง
ไทย, ผู้หญิงในวรรณกรรม: ศึกษาผ่านทางเสนีย์
เสาวพงศ์, มองประวัติศาสตร์รัสเซียใน... เบ้าหลอม
นักปฏิวัติ และ จิตรรา : งานแปลที่ถูกเมิน

บทความบทแรกคือ “ศึกษาวรรณกรรมแนว
ใหม่” ผู้เขียนได้แสดงความคิดเห็นต่อการศึกษ
วรรณกรรมปัจจุบันว่า เป็นการศึกษาแบบเก่า ล้าสมัย
ที่ให้ผู้ศึกษาท่องจำวรรณคดี โดยขาดเป้าหมายการ
ศึกษาที่ถูกต้องและแสดงความคิดเห็นต่อการเคลื่อนไหว
กับปัญหาความล้าหลังในการศึกษาวรรณกรรม หรือ
วรรณคดี ว่าการสัมมนาวรรณคดีที่จัดกันหลายต่อหลาย
ครั้งนั้น บางครั้งมองปัญหาการศึกษาวรรณคดีไม่ถูก
ต้อง และบางครั้งก็ไม่มีท่าทีที่จริงจังในการแก้ปัญหา
นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้สำรวจการศึกษาวรรณคดีใน
สถาบันชั้นสูงว่า ได้มีการเปลี่ยนแปลงแนวทางการ
ศึกษาใหม่ โดยประสานวรรณคดี กับแขนงวิชาอื่น
เช่น สังคมวิทยา จิตวิทยา มานุษยวิทยา ฯลฯ มากขึ้น
ผู้เขียนได้สรุปในตอนท้ายว่านับวันการศึกษาวรรณ
กรรมแนวใหม่มีบทบาทมากยิ่งขึ้น บทความนี้ทำให้ผู้
อ่านได้มองเห็นความเคลื่อนไหว และการพัฒนาของ
การศึกษาวรรณคดีในปัจจุบัน

บทความบทที่ ๒ คือ “แนวทางวรรณกรรมแนว
สังคมนิยม” ผู้เขียนได้พูดถึงพัฒนาการของวรรณ
กรรมตั้งแต่ยุค Classism ถึงยุค Neo-Realism อย่าง
กว้าง ๆ โดยสรุปว่าการเปลี่ยนแปลงทางวรรณคดี
แตกออกเป็น ๒ แขนงใหญ่ คือ จินตนิยม (Roma
nticism) และสังคมนิยม หรืออรรถนิยม (Realism) โดย
เสนอข้อบกพร่องของ ๒ แนวนี้ ข้อค้อยของทั้ง ๒
แนวนี้ ก่อให้เกิด สังคมนิยมใหม่ (Neo-Realism) อัน
เป็นแนวที่ประสานเนื้อหา และรูปแบบอย่างกลมกลืน

โดยที่เน้นเนื้อหาเป็นหลัก รูปแบบเป็นรื่อง ผู้เขียน
ได้ยกตัวอย่างนักเขียนแนวสังคมนิยมใหม่ของไทย เช่น
ศรีบูรพา, อิศรา อมันตกุล, นายผี, จิตร ภูมิศักดิ์,
ทวีปวร, เสนีย์ เสาวพงศ์ ฯลฯ

บทความบทนี้ พิมพ์ครั้งแรกใน *อักษรศาสตร์พิ-*
ชากรณ์ ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๑๘ จนถึงปัจจุบัน
ก็เป็นเวลา ๕ ปี แล้ว ฉะนั้น ข้อมูลต่าง ๆ จึงค่อนข้าง
ช้า “ล้าสมัย” เพราะปัจจุบันความเข้าใจของผู้สนใจ
วรรณกรรมคือ วรรณกรรมแนวสังคมนิยม ก่อนข้าง
จะชัดเจนมากขึ้น โดยเฉพาะปัจจุบัน หนังสืออย่าง
“ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน” ของทีปกร
เป็นที่แพร่หลาย และให้ความกระจ่างมากกว่า ทำให้
บทความนี้ลดความน่าสนใจลงไป ข้อมูลที่ดี คือ
กำเนิดของ Neo-Realism ที่ผู้เขียนได้อธิบายอย่าง
กว้าง ๆ ว่ามีกำเนิดมาอย่างไร มีระยะผ่านอย่างไร
แต่น่าเสียดายที่ผู้เขียนกล่าวถึงเพียงกว้าง ๆ อาจเป็น
เพราะมิใช่จุดหนักของบทความนี้ทำให้ผู้อ่านที่สนใจ
ติดตามวรรณกรรมแนวใหญ่ อาจจะไม่ได้รับความแปลก
ใหม่มากนัก

บทความบทต่อไปคือ “แนวโน้มการวิจารณ์
วรรณกรรมไทย” ผู้เขียนได้รายงานและแสดงความ
คิดเห็นต่อการจัดสัมมนาเรื่อง “ปัญหาแนวโน้มของ
การวิจารณ์ในปัจจุบัน” ของชุมนุมวิชาการ คณะ
อักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๖,
๒๗ กรกฎาคม ๒๕๑๘ ได้ข้อสรุปว่า การวิจารณ์วรรณ-
คดีในปัจจุบัน แบ่งแยกเป็น ๒ แนวใหญ่คือ การวิจารณ์
แบบใหม่ (ก้าวหน้า) คือการวิจารณ์ที่มีจุดยืนเพื่อผล
ประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ และเน้นเนื้อหา
มากกว่ารูปแบบ และการวิจารณ์แบบเก่า (ล้าหลัง)
ที่เน้นรูปแบบมากกว่าเนื้อหา ผู้เขียนได้แสดงความ
คิดเห็นอย่างรุนแรงต่อนักวิจารณ์แบบเก่าที่เข้าร่วมใน
การสัมมนาครั้งนั้นว่า “สะสมความฉลาดไว้เต็ม
สมองหวาดหวั่นการแสดงความจริง บางคนถึงกับข-
ลุขู่ด้วยความกลัวสุดขีด กลัวจะถูกล้างสมองบ้าง

กลัวจะถูกวิจารณ์งานประพันธ์ของตนบ้าง เอาไปเอา
มาไม่ยอมมาร่วมสัมมนา เสียเลย ช้ายังแสดงความ
คับแค้นทางจิตใจของตนโดยโจมตีวิทยากรผู้มาร่วม
อภิปรายในการสัมมนา ครั้งนี้อยู่นอกเวทีเสียอีกนับ
ว่า ความโลภมได้บังเกิดขึ้นในการประพันธ์นี้บ้าง
แล้ว..” (หน้า ๕๔) ผู้เขียนได้สรุปให้ความหวังแก่
นักวิจารณ์แบบใหม่ว่า จะสามารถพัฒนาแนวทางการ
วิจารณ์ให้ถูกต้อง สอดคล้องกับความก้าวหน้าของ
สังคมปัจจุบันได้

บทความบทสุดท้ายในส่วนแรก คือ การสรุปการ
อภิปราย “วรรณกรรมแนวประชาชน” ซึ่งจัดขึ้นเมื่อ
วันที่ ๒๗ มกราคม ๒๕๑๗ โดยผู้เขียนเป็นผู้อภิปราย
ด้วยผู้หนึ่ง เนื้อหากล่าวถึง วรรณกรรมจะต้องสะท้อน
ภาพสังคมและประชาชนส่วนข้างมาก, ความสัมพันธ์
ระหว่างรูปแบบกับเนื้อหาในวรรณกรรมแนวประ-
ชาชนในเงื่อนไขปัจจุบัน (๒๕๑๘) และบทบาทของนัก
เขียนฝ่ายประชาชน

บทความส่วนแรกทั้งหมด ๔ บท เป็นการมอง
วรรณกรรมแนวใหม่อย่างกว้าง ๆ เนื่องจากบทความ
ส่วนนี้ ส่วนใหญ่เขียนตั้งแต่ปี ๒๕๑๘, ๒๕๑๙ ทำให้
ข้อมูลหลายประเด็นค่อนข้างจะล้าสมัย ไม่สามารถให้
ข้อมูลเพิ่มขึ้นแก่ผู้สนใจงานวรรณกรรมได้ อีกประการ
หนึ่งแต่ละหัวข้อครอบคลุมเนื้อหากว้างมาก ผู้เขียนไม่
สามารถทำความเข้าใจแต่ละหัวข้ออย่างชัดเจนได้ ทำ
ให้ข้อมูลมีลักษณะผิวเผินและกว้าง ๆ แต่อย่างไรก็
ตาม บทความส่วนนี้ยังเป็นประโยชน์ต่อผู้เริ่มสนใจ
วรรณกรรมแนวใหม่ หรือ คนรุ่นหลังที่ยังไม่มีพื้นฐาน
มาก่อน ได้ทำความเข้าใจกว้าง ๆ ได้

ส่วนที่ ๒ เป็นการศึกษาเจาะลึกเฉพาะเรื่อง เรื่อง
แรก “สยามยุคที่ : เสียงสตรีเล่มแรกของเมืองไทย”
ในช่วงแรก ผู้เขียนได้เสนอความเห็นต่อการศึกษาค้นคว้าความเป็นมาของวรรณกรรมไทยปัจจุบันว่า
“มีผู้เขียนหรือศึกษาอย่างอึดอัด อยู่ในวงแคบ ๆ ไม่
ก็ค้น ข้อมูลหรือข้อเท็จที่น่าสนใจได้ถูกละเลยละทิ้งไป

อย่างมาก หนังสือหรือบทความที่กล่าวถึงความเป็นมาของวรรณกรรมไทยปัจจุบันมีอย่างจำกัด แต่ละเล่มซ้ำ ๆ กัน การค้นคว้าหรือการศึกษาที่มีลักษณะหยุดชะงัก งานระยะหลัง ๆ ที่ออกมาล้วนคัดลอกมาจากของเดิมซ้ำแล้วซ้ำอีก...” (หน้า ๘๐) ซึ่งเป็นความเห็นที่น่าสนใจ ที่นักศึกษาวรรณกรรมน่าที่จะกลับไปพิจารณาถากัน จากนั้น ผู้เขียนได้เปิดเผยว่า ในปลายปี ๒๕๔๑ ได้กำเนิดหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ของผู้หญิงชื่อ “สยามยุพตี” มีเนื้อหาที่น่าทึ่ง เพราะ “เป็นหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ของผู้หญิงฉบับแรกของเมืองไทย ที่กล้าหาญในการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมให้แก่ผู้หญิง มีเป้าหมายยกฐานะสตรีไทยให้ก้าวหน้าทัดเทียมสตรีทั่วโลก” (หน้า ๘๗) ผู้เขียนได้สรุปให้ผู้อ่านเห็นว่า กำเนิดของ “สยามยุพตี” ได้สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมในสมัยนั้น ว่ามีส่วนกำหนดบทบาทของผู้หญิงในสังคมให้สูงขึ้นอย่างไร และจุดมุ่งหมายการเคลื่อนไหวของ “สยามยุพตี” รวมทั้งเนื้อหาของหนังสือถูกต้องอย่างไร บทความเรื่องนี้จึงมีประโยชน์ต่อผู้อ่านอย่างยิ่ง นับเป็นตัวอย่างของแนวทางการค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลที่ถูกต้อง สมกับที่ผู้เขียนได้วิจารณ์การศึกษาค้นคว้าข้อมูลวรรณกรรมไทยไว้ในช่วงต้นของบทความ

แต่บทความ ๒ บท ต่อมา (เรียงตามสารบัญ) คือ “ผู้หญิงในวรรณกรรม : ศึกษาผ่านทาง เสนีย์ เสาวพงศ์” และ “มองประวัติศาสตร์รัสเซียใน... เบ้าหลอมนักปฏิวัติ” กลับไม่มีลักษณะการวิเคราะห์ที่ตีเท่า “สยามยุพตี : เสียงสตรีเล่มแรกของเมืองไทย”

ใน “ผู้หญิงในวรรณกรรม : ศึกษาผ่านเสนีย์ เสาวพงศ์” ผู้เขียนได้เกริ่นถึงจุดมุ่งหมายการเขียนบทความว่าเพื่อ “เลือกนักประพันธ์สักคนหนึ่งมาศึกษาทัศนคติการมองหรือการสร้างผู้หญิงในโลกวรรณกรรมของเขา” (หน้า ๙๒) จากนั้นก็พูดถึง นางเอกในนวนิยาย ๓ เรื่อง ของ เสนีย์ เสาวพงศ์ คือ *ชัยชนะ*

ของคนแพ้, *ความรักของวัลยา* และ *บีศาจ* ว่านางเอกทั้ง ๓ มีลักษณะของผู้หญิง “แห่งความตึงต้าม และอนาคต” อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า เสนีย์มีทัศนะต่อผู้หญิงอย่างไร และว่า นางเอก ๓ คนแสดงให้เห็นพัฒนาการของเสนีย์ว่า “เสนีย์ได้ผ่านขั้นตอนการพัฒนาความคิดเป็นอย่างดี และมีโลกทัศน์อันถูกต้องมองปัญหาทุกกรณีด้วยสายตาที่เที่ยงธรรม และมั่นใจ” (หน้า ๙๙)

ข้อบกพร่องของบทความนี้คือ การเขียนที่ไม่ชัดเจน วกวน เช่น ในช่วงต้นที่ผู้เขียนแบ่งผู้หญิงออกเป็น ๒ แบบ คือ แบบจารีต และแบบร่วมสมัย น่าจะเขียนได้ชัดเจนรอบคอบกว่านี้โดยใช้เนื้อหาไม่มากเกินไป จากนั้น การบรรยายลักษณะผู้หญิงในนวนิยาย ๓ เรื่อง คือ มานิชกา ใน “ชัยชนะของคนแพ้” วัลยา ใน “ความรักของวัลยา” และรัชนี ใน “บีศาจ” ผู้เขียนบรรยายไม่ชัดเจนว่า ทั้ง ๓ มีลักษณะของผู้หญิง “ร่วมสมัย” อย่างไร แตกต่างจากผู้หญิงในนวนิยายทั่วไปในช่วงนี้หรือไม่ และที่ว่า รัชนี ใน “บีศาจ” เป็นผู้หญิงที่พัฒนาไปจาก มานิชกา และวัลยา นั้นเป็นอย่างไร นอกจากจะเขียนไม่ชัดเจนแล้ว ยังขาดการวิเคราะห์อย่างเจาะลึก เช่น น่าจะวิเคราะห์ว่า ทำไมเสนีย์จึงเสนอผู้หญิงในนวนิยายของเขาในลักษณะ “ใหม่” เช่นนี้ ซึ่งถือว่าเป็นทัศนคติต่อผู้หญิงที่ก้าวหน้ามากสำหรับในยุคนั้น ต่างจากผู้หญิงในนวนิยายช่วงนี้ได้อย่างไร ผลสะท้อนของทัศนคติใหม่ต่อผู้หญิงนี้มีต่อผู้อ่านอย่างไร ฯลฯ ทำให้บทความนี้มีลักษณะสรุปลักษณะผู้หญิงในงานของเสนีย์เท่านั้น ผู้อ่านจะไม่ได้อะไรใหม่ๆ เลย ทั้ง ๆ ที่หัวข้อเรื่องน่าสนใจมาก

เช่นเดียวกับ “มองประวัติศาสตร์รัสเซียในเบ้าหลอมนักปฏิวัติ” ผู้เขียนบรรยายประวัติของ ออสโตรอฟสกี ผู้แต่งเรื่อง *เบ้าหลอมนักปฏิวัติ* และว่าเรื่องนี้คือ อดีตชีวิตประวัติของออสโตรอฟสกีจากนั้นก็เล่าเรื่องย่อให้ผู้อ่านรู้ แต่ผู้เขียนมิได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ประวัติศาสตร์รัสเซียที่สะท้อนผ่าน *เบ้า-*

กลมๆ นั้นเป็นอย่างไร (ตามข้อบทความ) มีเงื่อนไขอะไรจึงเกิดการปฏิวัติ ฯลฯ ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านมองวรรณกรรมได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้น นอกจากอ่านเอาเรื่องเท่านั้น การเขียนบทความแบบนี้ ผู้อ่านจะไม่ได้ความคิดใหม่ๆ เพิ่มขึ้นเลย ทั้งๆ ที่หัวข้อเรื่องน่าสนใจมาก

บทความที่เด่นที่สุดคือ เรื่องสุดท้าย “จิตรา : งานแปลที่ถูกเมิน” ผู้เขียนได้แสดงเหตุผลยืนยันข้อมูลที่ว่า นายผี ปฏิเสธงานแปลเรื่อง “จิตรา” เพราะ “วรรณคดีแนวคังกล่าว ไม่สอดคล้องกับผลประโยชน์การต่อสู้ของประชาชนในสังคมนี้ แม้จะมีเนื้อหาบางส่วนพอเป็นสาระประโยชน์อยู่บ้าง ก็มีสภาพ “ได้ไม่เท่าเสีย” โดยผู้เขียนได้อ้างหลักฐานที่น่าเชื่อถือหลายประการ เป็นการให้ความคิดของนักวิจารณ์รุ่นหลังที่ไม่เห็นด้วยที่ว่า นายผีปฏิเสธงาน “จิตรา” บทความนี้นับว่าเป็นข้อคิดเห็น, ข้อค้นคว้าที่ให้ข้อสรุปใหม่ๆ แก่คนรุ่นหลังที่สนใจวรรณกรรม

บทความหลายเรื่องที่รวมเล่มนี้ แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนมีข้อมูล และเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยเกี่ยวกับวรรณกรรม ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่ไม่อาจหาได้ที่อื่น นอกจากนั้นยังแสดงให้เห็นว่า ผู้เขียนเป็นนักศึกษาค้นคว้าด้วย เป็นแบบอย่างแก่ทุกคน และที่สำคัญที่สุดผู้เขียนได้แสดงอย่างชัดเจนว่า ยึดมั่นผลประโยชน์ของประชาชนส่วนข้างมาก เป็นหลักในการศึกษาและวิจารณ์งานต่าง ๆ เป็นที่น่ายินดีที่มีนักวิชาการที่มีจุดยืนที่ถูกต้องเช่นนั้น

กล่าวโดยสรุป วรรณกรรมแนวใหม่ เป็นหนังสือที่มีประโยชน์ต่อผู้สนใจวรรณกรรมแนวใหม่ เพราะได้ให้ข้อมูลอย่างกว้างๆ แต่สำหรับผู้สนใจวรรณกรรมแนวใหม่ที่ติดตามอย่างใกล้ชิด อาจจะไม่ได้อะไรหรือความเห็นใหม่ๆ เท่าใดนัก

อรวดี ไคลงคะ

นิสิตปริญญาโท

ภาควิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จิตร ภูมิศักดิ์

ภาษาและนิรุกติศาสตร์

สำนักพิมพ์ดวงกมล, ๒๕๒๒

ราคา ๒๒ บาท

หนังสือ *ภาษาและนิรุกติศาสตร์* เป็นการรวบรวมผลงานทางด้านภาษาและนิรุกติศาสตร์ ของจิตร ภูมิศักดิ์ บทความเหล่านี้เป็นบทความที่เกิดจากการค้นคว้าทางวิชาการที่ผู้เขียน (ให้ความสนใจและ) เขียนขึ้นตั้งแต่สมัยที่ผู้เขียนยังเป็นนิสิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๙๓-๒๕๐๐ งานเขียนบางเรื่องก็เป็นงานที่ยังไม่เสร็จเรียบร้อย และบางตอนก็สูญหายไป เช่นเรื่อง “วิทยานุกรม” “กรุงไทโครมก่อนหน้า” “ใจเพื่อยฟ้าทำงาน” “ว่าด้วยชนชาติขอม” บทความอื่น ๆ ที่สมบูรณ์ได้แก่ “แซมพูไทย” “กันเมียง” “พิมายในตำนานจารึก” “ไทย-เขมรสนุ” “จังหวัด” “กระลาโหม” “ข้อคิดทางนิรุกติศาสตร์” เนื่องจากบทความแต่ละเรื่องไม่ได้สัมพันธ์กัน ผู้วิจารณ์จะกล่าวถึงเนื้อหาสำคัญของแต่ละเรื่องอย่างสั้นๆ เสียก่อน เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การวิจารณ์ในตอนต่อไป

เริ่มจาก บทความนำ เป็นการเสนอประวัติของจิตร ภูมิศักดิ์โดยสังเขป รวมทั้งนามปากกาผลงานเขียนด้านต่าง ๆ ที่คนคึกที่แสดงออกมาในบทวิจารณ์ว่า จิตร ภูมิศักดิ์ มีจุดยืนเป็นนักภาษาศาสตร์รุ่นใหม่กว่านักเขียนท่านอื่น ๆ ในสมัยนั้น

บทความที่สอง *วิทยานุกรม* แบ่งเป็น ๒ ตอน เริ่มด้วย คำอธิบาย ถึงกษัตริย์-เครื่องประดับพระเกียรติของพระมหากษัตริย์ ต่อด้วยเรื่องประวัติความเป็นมาของ อักษร ก ข ค ให้ข้อมูลทั้งในด้านการออกเสียง และตัวเขียนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

บทความที่สาม *แซมพูไทย* คำว่า แซมพู เป็นคำยืมมาจากภาษาอังกฤษ เนื้อหาแต่ส่วนใหญ่เล่าถึงคนไทยเราใช้ “มะกรูด” สรรพมหาแต่โบราณ จนต่อมาพวกโปรตุเกสเป็นผู้นำ สบู่ เข้ามาในสมัย

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ราว พ.ศ. ๒๐๖๓ พวกโปรตุเกสเรียกสบูว่า ซาโบ (Sabau) ซึ่งคล้ายกับภาษาอื่นๆ ในตระกูลยุโรป

บทความที่สี่ *กันเมือง* เป็นศัพท์ที่นักวรรณคดีได้ถกเถียงกันมานาน คำนี้อาจจะแปลว่า “มอง” หรือแปลว่า “เด็ก” ซึ่งคำหลังนี้ปรากฏอยู่ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน บอกไว้ว่า “กันเมือง” มาจาก “เกมวง” ของเขมร แต่ผู้เขียนยืนยันว่า คำนี้ปรากฏในภาษาไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๐๒๕ ตรงกับสมัยกลางของเขมร รูปคำเขมรสมัยนั้นคือ “กนฺมยง” ไทยเรารับมาใช้เป็น “กันมยง” ตรงตัว หากได้ดัดแปลงอย่างใดไม่และมีใช้ไทยขมยอคำ เกมวง ของเขมรมาแผลงถึงที่พจนานุกรมชวนให้เข้าใจ

บทความที่ห้า *พินัยในตำนานจาร์ก* ผู้เขียนได้ตีความในจาร์กต่างไปจากที่เคยมีผู้เชี่ยวชาญท่านอื่นตีความไว้ก่อน ผู้เขียนมีหลักฐานอ้างอิงสนับสนุนความคิดที่นำเชื่อว่า ปราสาทหินพินัยสร้างขึ้นก่อนนครวัด อันนับเป็นเกียรติคุณของโบราณวัตถุที่มีอยู่ในประเทศไทย

บทความที่หก *สนุ* เป็นคำเขมรโบราณที่ไทยยืมมาใช้ ผู้เขียนให้ความเห็นโดยสรุปว่า *สนุ* แปลได้ว่าพร้อมทั้ง พร้อมด้วย รวมทั้ง

บทความที่เจ็ด *จังหวัด* ผู้เขียนเชื่อว่าเป็นอีกคำหนึ่งที่มาจาก “จรวาด” ของเขมรโบราณ ซึ่งเดิมหมายความว่า *เขต, บริเวณ* สมัยปัจจุบันหมายความว่า *เมือง* แต่อย่างเดียว

บทความที่แปด *กระลาโหม* ผู้เขียนแบ่งเป็น ๒ ตอน ตอนที่ ๑ ความเห็นเกี่ยวกับความหมายและที่มาของคำ “กระลาโหม” ตอนที่ ๒ กระลาโหม มาจากภาษาเขมร ผู้เขียนสนับสนุนการวินิจฉัยศัพท์คำนี้ของเสด็จในกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ว่าเขมรโบราณใช้คำนี้จากการนำเอาคำเขมรมารวมเป็นคำสันสกฤต หมายถึง “สังเวียนแห่งพิธ (บูชาไฟ)” ไทยรับเข้ามาพร้อมกับลัทธิเวรราชของเขมรตั้งแต่สมัยสุโขทัย

ภาคผนวกมี ๓ เรื่องคือ *ข้อคิดทางนิรุกติศาสตร์กรุงไทโครมก้อหล้า* *ใจเพื่อยท่าทำงาน ว่าด้วยชนชาติขอม* สองเรื่องหลังเป็นเรื่องที่เขียนค้างอยู่

บทความในหนังสือเล่มนี้ เป็นงานเขียนทางด้านวิชาการที่เน้นทางด้านภาษาและนิรุกติศาสตร์ แต่ผู้เขียนได้นำวิชาความรู้ทางด้านวรรณคดี ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มนุษยศาสตร์ เข้ามาประสมประสานกันเป็นบทความที่กลมกลืนชวนให้น่าติดตาม บทความเหล่านั้นนับว่าเป็นแบบอย่างของแนวคิดทางด้านนิรุกติศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งในปัจจุบันนี้นิยมเรียกว่า *ภาษาศาสตร์* มีบางตอนที่ผู้เขียนแสดงความคิดเห็นในลักษณะของนักภาษาศาสตร์รุ่นใหม่ ตัวอย่างเช่นในบทความนำมีตัวอย่างของการเขียนโต้ตอบเกี่ยวกับความถูกต้องทางด้านภาษาไทยระหว่าง *แสงทอง* กับ *จิตร ภูมิศักดิ์* จะเห็นได้ว่านักวิชาการ ๒ คนมองภาษากันคนละแง่ แสงทอง มองภาษาในแง่ที่ว่าภาษาจะต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ (prescriptive language) แต่จิตร มองภาษาในแง่ภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน (descriptive language)

ผู้เขียนสนใจเรื่อง ภาษาไทย ที่ยืมมาจากภาษาเขมร ดังเช่นเรื่อง *กันเมือง สนุ จังหวัด* ผู้เขียนได้ยกข้อมูลที่แสดงได้ว่า เป็นผู้เชี่ยวชาญภาษาเขมรมาประกอบการเขียนได้อย่างน่าเชื่อถือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตีความหมายในจาร์กที่พินัย ในบทความเรื่อง “พินัยในตำนานจาร์ก” ผู้วิจารณ์เห็นว่าเป็นเรื่องทางวิชาการที่ดีเด่นมากสมกับที่ได้รับจดหมายชมเชยจาก ดร. วิลเลียม เจ เกิดนีย์ ที่ว่า “...เป็นบทความชิ้นที่ดีที่สุดชิ้นหนึ่งที่นักวิชาการไทยได้เขียนขึ้นมา และบทความชิ้นนี้จะได้รับความเชื่อถือในหมู่นักวิชาการชาวต่างประเทศ...” (แปลจากบางตอนของจดหมายชมเชยจาก Dr. William J. Gedney)

ในแง่วิชาการทางด้านภาษาศาสตร์ ผู้เขียนก็ได้ให้ข้อคิดเห็นที่ถูกต้องในการศึกษาวิชานี้ดังเช่นที่

กล่าวว่า “การเทียบเคียงคำระหว่างภาษานั้น เข้าใจว่าอายุของคำเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง เพราะภาษาแต่ละภาษาย่อมเพี้ยนไปตามกาลทั้งเสียงสระและพยัญชนะ...” (ตอนหนึ่งจากเรื่อง *กันเมียง*) นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้ให้ข้อคิดเห็นเพื่อการจัดทำพจนานุกรมไทย ว่าควรจะมีบรรจุมูลคำสำคัญเพิ่มขึ้นจากที่มีอยู่ ซึ่งผู้วิจารณ์เห็นว่า เป็นคำแนะนำที่น่าจะได้นำไปพิจารณาในการชำระพจนานุกรมฉบับต่อไปด้วย

สิ่งที่ถืออย่างของผลงานเล่มนี้คือ ผู้เขียนได้แสดงความคิดเห็นอย่างชัดเจนทั้งในแง่ ดี และ ชม ซึ่งบางท่านอาจจะเห็นว่าค่อนข้างจะเป็นแบบอัตวิสัย (Subjective) แต่ผู้วิจารณ์เห็นว่า นี่เป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของ *จิตร ภูมิศักดิ์* ที่ทำให้งานของเขาน่าสนใจมีรสชาติ เบิกเผย ตรงไปตรงมา ถึงแม้ว่าจะมีข้อเขียนหลายตอนที่แสดงถึงความเชื่อมั่นในตนเองของผู้เขียน แต่ก็ยังมีบางตอนที่ผู้เขียนได้ออกท้วงความกึกกั้นเป็นการคาดคะเน หรือผู้เขียนเองยังไม่แน่ใจขอให้ผู้อ่านตัดสินเอาเองจากข้อมูล ดังเช่นที่ผู้เขียนได้เขียนไว้ตอนหนึ่งในเรื่อง *สินุ* ว่า “อย่างไรก็ตามข้าพเจ้ายังไม่ปลงใจเชื่อสนิทว่า “สมนุ” ใน *สมุทรโฆษ* จะเป็นคำเดียวกับ *ยวนพ่าย* ขอท่านผู้สนใจได้พิจารณาด้วยตนเองตามแต่จะเห็นควร” แต่ยังมีเพียงจุดเล็กๆ เพียงจุดหนึ่งในหนังสือเล่มนี้ ที่ผู้วิจารณ์เห็นว่า ยังไม่ถูกต้องตามหลักวิชาภาษาศาสตร์ คือตอนหนึ่งจากเรื่อง *สินุ* ผู้เขียนให้ความเห็นว่า “...พวกโปรตุเกสเรียกสบู่ว่า ซาโบ (Sabau) เมื่อเข้ามาติดต่อกับชายในเมืองไทยได้นำเอาเข้ามาด้วย เห็นคนไทยลงกลองเอาส้อมดุกัว เอาผ้าขาวม้าขัดโคลกั้นจนเนื้อตัวแฉงน่ากลัวหนังจะถลอก รำคาญ โยนซาโบมาให้ไทยได้ลองใช้ ชอบใจเลยเรียกว่า ซาโบตามโปรตุเกส แต่คนไทยโบราณไม่ใคร่ตื่นัก ฟังภาษาฝรั่งผิดๆ เพี้ยนๆ

ไปหมก...” ซึ่งที่ถูกแล้ว ไม่ใช่เป็นเพราะว่าหูไม่ใคร่ดี แต่เป็นธรรมชาติของคนทุกชาติทุกภาษาที่ฟังภาษาซึ่งตนไม่คุ้นเคยจะได้ยินเพี้ยนไปเหมือนกับเสียงหรือคำในภาษาที่ตนคุ้นเคยลักษณะเช่นนี้เรียกว่า “การลากเข้าความ” (Popular Etymology) เป็นลักษณะการกลายเสียงของคำที่มาจากภาษาต่างประเทศ หรือภาษาถิ่น ที่ไม่คุ้นหูและไม่ทราบความหมาย คนฟังก็พยายามทำความเข้าใจโดยแปลงเสียงของคำเพื่อลากเข้าหาคำที่เคยได้ยิน หรือแปลความหมายได้ เช่น “เซอร์เจมส์ บรูคส์ (James Brooks)” เป็น “เยสัปปรุช” เป็นต้น

โดยสรุปแล้วผู้วิจารณ์คิดว่า ผลงานทางด้านวิชาการเล่มนี้เป็นผลงานที่มีคุณค่าในวงการนักการศึกษาของไทย ผู้เขียนได้ให้แนวคิดอย่างลึกซึ้งกว้างขวาง อันแสดงถึงความวิริยะ อุตสาหะ พากเพียรของผู้เขียน ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทวิจารณ์ ถ้าผู้เขียนท่านนี้มีโอกาสศึกษาวิชาทางด้านภาษาศาสตร์อย่างจริงจัง ก็คงจะมีผลงานที่ดีเด่นปรากฏในวงการวิชาการด้านนี้อีกมาก ผู้วิจารณ์เห็นว่า หนังสือเล่มนี้เป็นตัวอย่างที่ดีของการเสนอข้อมูลทางภาษาเชิงประวัติศาสตร์ (diachronic) ที่ดีเล่มหนึ่ง ย่อมเหมาะที่จะใช้อ่านประกอบการเรียนวิชาภาษาศาสตร์เชิงประวัติศาสตร์ (Historical Linguistics) และวิชาภาษาไทย นอกจากนี้ยังน่าจะอ่านเพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางด้านภาษาไทยประวัติศาสตร์ และโบราณคดี เพราะเป็นหนังสือวิชาการที่อ่านเล่นได้อย่างเพลิดเพลินและคุ้มค่า

สุธินี สุขตระกูล
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล : เฮอร์เกีย เฮย์วนกเขา:

โสภณาฎกรรมในราช- สำนักไทย

กรุงเทพฯ,
สำนักพิมพ์อนาคต,
๒๕๒๓, ๒๕๖ หน้า,
ราคา ๒๕ บาท.

หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือชีวประวัติของฝรั่งเศสกรีกคนหนึ่งที่เคยเข้ามามีบทบาทอยู่ในราชสำนักไทยสมัยสมเด็จพระนารายณ์ จนได้รับบรรดาศักดิ์เป็น “ออกญาวิไชยเณทร์” เขาผู้นี้เป็นที่รู้จักกันดีในนาม กอนสแตนติน ฟอนคอน หรือ เฮอร์เกีย

จากเนื้อหาของหนังสือทั้ง ๒๑ บทดูเหมือนผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายที่จะแสดงให้เห็นถึงวิธีการไต่เต้าขั้นสู่ความสำเร็จในตำแหน่งหน้าที่การงานของบุคคลนี้ว่าเต็มไปด้วยการใช้กลอุบายด้วยความฉลาดแกมโกงแพรวพราวไปด้วยเล่ห์เหลี่ยมมากนักน้อยเพียงไรเป็นประเด็นสำคัญ เพื่อนำไปสู่การสรุปถึงบุคลิกของเขาว่าควรจะเป็นคนอย่างไร ควรศรัทธายิ่งว่าเป็นคน ซื่อสัตย์ จงรักภักดี รับผิดชอบต่อหน้าที่ หรือเป็นคนมีเล่ห์เหลี่ยมจัด ฉลาดแกมโกง โลก มักใหญ่ใฝ่สูง และไม่เคียดชังใครต่อผู้ใด เหมือนกับคำแปลชื่อสกุลของเขาซึ่งมีความหมายตรงกันทั้งในภาษากรีกและภาษาอังกฤษว่า “เฮย์วนกเขา” ซึ่งผู้เขียนควรจะยอมรับบุคลิกในประการหลังนี้มากกว่า ในขณะที่เดียวกันผู้เขียนได้เสนอให้เห็นถึงสภาพเหตุการณ์บางอย่างที่ ฟอนคอน หรือ เฮอร์เกีย เกี่ยวข้องด้วย โดยเฉพาะภาพปัญหาทางการเมือง และการค้าของบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา ของอังกฤษและของฝรั่งเศส ภาพการลักลอบค้าขายส่วนตัวของบรรดาขุนนางไทยและต่างชาติที่มีหน้าที่อยู่ในกรมพระคลัง สาเหตุการเกิดกบฏแขกมัมกะสันในปี พ.ศ. ๒๒๒๕ และสาเหตุการประกาศสงครามระหว่างไทยกับบริษัทอินเดีย

ตะวันออกของอังกฤษใน พ.ศ. ๒๒๓๐ ทัศนะของขุนนางไทยที่มีต่อฟอนคอน และการเข้ามาติดต่อกับพันธมิตรของฝรั่งเศส แผนการของฟอนคอนในการยึดอำนาจและขั้นตอนการปฏิบัติงานของเขา รวมทั้งพันธเพและการก้าวขึ้นมามีอำนาจตลอดจนการทำรัฐประหารของพระเพทราชา เป็นต้น เหตุการณ์เหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้เขียนอธิบายเพื่อเสริมให้เห็นถึงบุคลิกภาพของฟอนคอนชัดเจนขึ้น ในส่วนนั้นว่าผู้เขียนมีความสามารถในการผูกเรื่องราวต่างๆ ได้อย่างดีเยี่ยมและสมเหตุสมผล เช่น การวิเคราะห์ถึงสาเหตุการอสัญกรรมของออกญาโกษาธิบดี (เหล็ก) ในปี พ.ศ. ๒๒๒๖ (หน้า ๗๘-๘๑) หรือเกี่ยวกับบทบาทของแขกเปอร์เซียซึ่งมีส่วนร่วมในการเกิดกบฏแขกมัมกะสัน และสงครามระหว่างไทยกับอังกฤษที่เมืองมะริด (บทที่ ๕ หน้า ๘๗-๑๐๖) เหตุการณ์เหล่านี้ล้วนมีฟอนคอนเข้าไปชักใยอยู่เบื้องหลังทั้งสิ้น นอกจากนั้นแล้วยังให้ภาพที่ค่อนข้างสมบูรณ์ ทั้งทางด้านราชสำนักแวร์ซายส์ที่มีต่อฟอนคอน การเจรจาสงบศึกและเงื่อนไขการปฏิบัติระหว่างไทยกับฝรั่งเศสหลังจากเกิดเหตุการณ์ใน พ.ศ. ๒๒๓๑ ตลอดจนความเป็นไปของครอบครัวฟอนคอนหลังจากเขาถูกประหารชีวิตแล้ว เนื้อหาเหล่านี้ทำให้ผู้อ่านรู้และเข้าใจประวัติศาสตร์ไทยในช่วงสมัยพระนารายณ์ และบทบาทของฟอนคอนได้เป็นอย่างดีทีเดียว ซึ่งนับว่าหาอ่านได้ไม่มากนักในบรรดาหนังสือเรื่องเดียวกันที่มีอยู่แพร่หลายในปัจจุบัน

ลีลาการเขียนหนังสือเล่มนี้ใช้ภาษาเรียบง่าย สอดแทรกอารมณ์และความรู้สึก ชวนให้เพลิดเพลินต่อการติดตาม เพราะคล้ายกับอ่านนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ แม้ว่าในบทแรกๆ ส่วนวนจะยังไม่สละสลวยเท่าบทหลังๆ และในบทหลังๆ บางตอนมีข้อความซ้ำซากอยู่บ้างก็ตาม ลีลาการเขียนเช่นนี้คล้ายนักเขียนงานประวัติศาสตร์รุ่นเก่าที่มุ่งให้คุณค่าของประวัติศาสตร์เข้าถึงผู้อ่านระดับต่างๆ มากที่สุดตาม

แต่เจตนารมณ์ของเขา สำหรับผู้เขียนแล้วคงหมายถึง เจตนารมณ์ที่ให้ผู้อ่านทุกระดับและเข้าใจพอนก่อน มากขึ้นนั่นเอง

สำหรับคุณค่าของหนังสือเล่มนี้ที่มีต่อผู้อ่านนั้น ยังมีสิ่งที่น่าพิจารณาอยู่ ถ้าจะมองคุณค่าของงานด้าน ประวัติศาสตร์ก็ย่อมหมายถึงการพิจารณาวิธีการประเมิน และวิเคราะห์ตีความหลักฐานที่น่ามาใช้ ตลอดจนความสามารถในการติดตามความก้าวหน้าในการ ตีความในเรื่องนั้น ๆ ของบุคคลอื่น ๆ ของผู้เขียนด้วย ถ้าพิจารณาในกรอบนี้แล้วพบว่า หลักฐานที่ผู้เขียน ใช้ในการตีความส่วนใหญ่เป็นหลักฐานฝ่ายฝรั่งเศส ทั้งหมด เช่น จดหมายเหตุของบรรดาบาทหลวงฝรั่งเศสที่ติดต่อสัมพันธ์กับพอนคอน จดหมายเหตุของพอนคอนที่มีถึงบาทหลวงฝรั่งเศส จดหมายเหตุของคณะพ่อค้าฝรั่งเศส หลักฐานเหล่านี้มีการแปลและ ตีพิมพ์อยู่ในหนังสือประชุมพงศาวดารภาคต่างๆ ของ ไทยแล้ว และเป็นหลักฐานที่มีบรรดาผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ในช่วงนี้ใช้กันมาก อาทิ งานของ E.W. Hutchinson, *Adventures in Siam in The Seventeenth Century*, 1940 (2483) และ *1688 Revolution in Siam*, 1968 (2511) งานของ Sir John Bowring, *The Kingdom and People of Siam*, 2 vols, 1969 (2512) งานของ ศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช *ออกญาวิไชยรินทร์ หรือการต่างประเทศในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์*, ๒๕๐๖ และ งานของพลับพลึง มุลศิลป์ *ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับฝรั่งเศสสมัยอยุธยาในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ถึงรัชกาล สมเด็จพระเพทราชา (พ.ศ. ๒๑๕๕-๒๒๔๖)* วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทเสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๙ เป็นต้น ผลจากการอาศัยหลักฐานเฉพาะจากฝ่ายฝรั่งเศส ทำให้การตีความประวัติศาสตร์ไทยช่วงที่มีสัมพันธ์ภาพกับฝรั่งเศสมักออกมา ในแง่ที่ว่า การที่ไทยติดต่อสัมพันธ์กับฝรั่งเศสนั้น เพราะต้องการตั้งอิทธิพลฝรั่งเศสมาคานอำนาจของ

ฮอลันดาซึ่งเข้มเกริมมากจนบังคับให้ไทยต้องเซ็น สัญญาที่เสียเปรียบ ในปี พ.ศ. ๒๒๐๗ หรือการสร้าง พระราชวังที่ลพบุรีในฐานะราชธานีที่สองรองจาก อยุธยา และการที่สมเด็จพระนารายณ์ทรงแปรพระราชฐานไปอยู่ที่ลพบุรี เป็นเวลา ๗-๘ เดือน ในแต่ละปีนั้น ก็เพราะทรงเกรงว่าฮอลันดาจะนำเรือรบมา คุกคามอยุธยาอีก หรือวิกฤตการณ์ทางการเมืองใน พ.ศ. ๒๒๓๑ ในปลายรัชสมัยพระนารายณ์นั้น เป็น เพราะนโยบายที่ผิดพลาดของพอนคอนโดยที่สมเด็จพระนารายณ์มิได้ทรงเกี่ยวข้องแต่ประการใด เป็นต้น การตีความในลักษณะดังกล่าวนี้แม้ผู้เขียนหนังสือเล่ม นี้ก็มีอาจแหวกตัวเองออกมาพ้นได้ ทั้งนี้เพราะหลักฐานฝรั่งเศสเหล่านั้นถ่ายทอดความรู้สึกเกลียดชัง ฮอลันดาที่มีอยู่ในจิตใจของชาวฝรั่งเศสให้แก่ผู้ที่ศึกษา หรือแม้แต่ทัศนะของพอนคอนเองก็พยายามอาศัย ความเป็นอริทางการเมืองกันในยุโรประหว่างฝรั่งเศส กับฮอลันดากักดวงผลประโยชน์จากฝรั่งเศส ดังนั้น ผู้ศึกษาหลักฐานชั้นต้นของพอนคอน (จดหมายเหตุส่วนตัวของเขาที่เขียนถึง บาทหลวง เดอลาแซส) ก็จะ ได้รับทัศนะความเกลียดชังฮอลันดาของเขาไว้ด้วย

ที่จริงแล้วในการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์สมัย พระนารายณ์มิใช่ว่าอาศัยหลักฐานฝรั่งเศสไม่ได้เลย เพียงแต่ถ้าผู้เขียนได้พิจารณาเหตุการณ์และประเมิน หลักฐานของผู้ที่อยู่ร่วมเหตุการณ์เสียก่อน ก็จะพบว่า บรรดาชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับราชสำนัก สมเด็จพระนารายณ์มีมากด้วยกัน ทั้งในฐานะหมอสอนศาสนา (ซึ่งมีถึง ๒ คณะ) ทูตานุทูต ผู้จัดการ ห้างค้าขาย วิศวกร และนายทหาร ในบรรดากลุ่ม คนเหล่านี้มีทั้งที่เป็นผู้เกี่ยวข้องและได้รับผลประโยชน์ จากพอนคอนและผู้รู้ทันเล่ห์เหลี่ยมของเขา ฉะนั้น ในขณะที่ผู้เขียนใช้หลักฐานของบุคคลกลุ่มแรก ก็น่า จะพิจารณาหลักฐานของบุคคลกลุ่มหลังด้วย ที่สำคัญ

ก็คือหลักฐานของฟอร์บิง (จดหมายเหตุของฟอร์บิง ในประชุมพงศาวดารภาค ๘๐) ของเคอซัวสีย์ (จดหมายเหตุรายวันการเดินทางไปสู่ประเทศสยามใน ค.ศ. ๑๖๘๕ และ ๑๖๘๖ ฉบับสมบูรณ์ สันต์ ท. โกมลบุตร แปล (๒๕๑๖) ของลาลูแบร์ (*A New Historical Relations of The Kingdom of Siam, 1969*) ของ กิย ฑาซาร์ค (จดหมายเหตุการเดินทางสู่ประเทศสยาม (สันต์ ท. โกมลบุตร แปล, ๒๕๑๙) ฯลฯ เพราะในหลักฐานกลุ่มนี้ จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพเหตุการณ์ต่างๆ ภายในอยุธยาที่มีส่วนผลักดันให้สมเด็จพระนารายณ์ต้องหันมาให้ความสนใจต่อพอนคอนและฝรั่งเศส นอกจากนี้แล้วผู้เขียนไม่ควรละเลยหลักฐานของบรรดาชาวต่างประเทศอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอยู่ในอยุธยาขณะนั้น เช่นหลักฐานเกี่ยวกับพวกอิหร่าน John Kane, (tr.) *The Ship of Sulaman, (C 1972)* เป็นต้น หรือแม้แต่หลักฐานของไทยเองก็น่าพิจารณามากซึ่งจะให้ภาพเหตุการณ์ก่อนหน้าสมเด็จพระนารายณ์ขึ้นครองราชย์ ลักษณะการขึ้นมาใช้อำนาจของพระองค์ ตลอดจนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในรัชสมัยของพระองค์ บรรดาหลักฐานเหล่านี้เมื่อนำมาตีความและหาความสัมพันธ์กันก็ย่อมทำให้ผู้เขียนได้ภาพประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาดังกล่าวกระจ่างขึ้น และสามารถอธิบายถึงเหตุ และผลของเรื่องราวที่เกิดขึ้นได้ดียิ่งขึ้น

อีกประเด็นหนึ่งที่ควรกล่าวถึง ก็คือ ถ้าจะสำรวจความก้าวหน้าของการศึกษาประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาดังกล่าวจะพบว่าขณะนี้ได้มีการศึกษาจากหลักฐานชาวต่างประเทศอื่นๆ นอกเหนือจากฝรั่งเศส โดยเฉพาะเอกสารของฮอลันดา อาทิจานของ George Vinal Smith, *The Dutch in Seventeenth Century Thailand*. Northern Illinois University, 1977. ซึ่งได้ให้ข้อสรุปไว้ว่า ความขัดแย้งระหว่างไทยกับฮอลันดาในสมัยพระนารายณ์นั้นมิใช่กรณีรุนแรง และทั้งสองฝ่ายก็ยังคงมีสัมพันธ์ไมตรีอันดีต่อกันเรื่อยมา ดังปรากฏว่า สมเด็จพระนารายณ์ยังคงรับความช่วยเหลือ

เหลือจากฮอลันดาในรูปช่างฝีมือ และเจ้าหน้าที่ทางทหาร แม้พระองค์รับพระราชสาสน์จากพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศสแล้ว ก็ยังทรงเสนอให้บริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดาใช้เรือหลวง ๒ ลำบรรทุกตะกั่วเพื่อใช้ในการทำสงครามฮอลันดา-ฝรั่งเศส (ดู Smith หน้า ๑๓๒-๑๓๕) หรืองานของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ “การเมืองไทยสมัยพระนารายณ์” *เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องประวัติศาสตร์เมืองลพบุรี ครั้งที่ ๑* เมื่อ ธ.ค. ๒๕๒๒ (เอกสารหมายเลข ๖) ซึ่งพยายามใช้หลักฐานทั้งของฮอลันดา ของฝรั่งเศสและของไทย ตีความให้เห็นว่า การดำเนินนโยบายต่างประเทศของสมเด็จพระนารายณ์นั้นมีสภาพการเมืองภายในเป็นตัวกำหนด กล่าวคือเพราะพระองค์ขึ้นมาครองราชย์ด้วยการทำรัฐประหาร จึงต้องหาทางสร้างฐานอำนาจใหม่ และพอนคอนก็คือเป้าหมายหนึ่งที่จะนำไปสู่การได้มาซึ่งฐานอำนาจใหม่ของพระองค์ ขณะเดียวกันนั้นก็ในช่วงพอเหมาะที่พอนคอนซึ่งเป็นนักแสวงโชคชาวต่างประเทศก็ต้องการได้รับความสำเร็จในชีวิตของเขาอยู่ ฉะนั้นโดยสรุปแล้ว สมเด็จพระนารายณ์ และพอนคอน ก็คือผู้ที่มีผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน บรรดางานวิจัยทั้งสองนี้นับได้ว่าเป็นงานที่แหวกจากวงการตีความหลักฐานแบบเดิมซึ่งได้กล่าวมาแล้วซึ่งทำให้ประวัติศาสตร์สมัยพระนารายณ์ และบทบาทของพอนคอนแจ่มชัดมากขึ้น ถ้าหากผู้เขียนได้พิจารณางานวิจัยดังกล่าวนี้ด้วยโดยเฉพาะงานของสมิธ ซึ่งตีพิมพ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ก่อนหน้างานของผู้เขียนประมาณ ๔ ปี ก็อาจทำให้หนังสือเล่มนี้เข้มข้น และมีข้อสรุปที่ให้คุณค่าแก่หนังสือเล่มนี้ต่างไปจากที่ปรากฏอยู่ก็เป็นได้

กาญจณี ละอองศรี

คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สำรวจ กาญจนสิทธิ์, พระยาทรงสุรเดช

ท.ส. (ทหารคนสนิท) สำนักพิมพ์ประมวลสาส์น

สยาม, ๒๕๒๓

๓๖๐ หน้า, ราคา ๒๐ บาท

ชีวิตพระยาทรงฯ ในต่างแดน

สำนักพิมพ์บงกช, ๒๕๒๓

๒๘๐ หน้า, ราคา ๒๐ บาท

หนังสือทั้งสองเล่มนี้ดูน่าสนใจเพราะโฆษณาไว้บนปกว่า เป็นหนังสือที่เขียนโดยทหารคนสนิทของพระยาทรงสุรเดชซึ่งเป็นบุคคลสำคัญชั้น “มันสมอง” ของกลุ่มก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ ทางฝ่ายทหาร และดูเหมือนว่าจะเป็นที่ธรรมดาสามัญและการรักษาผลประโยชน์ของบรรดานักการเมืองไทยที่จะบีบคั้นข้อเท็จจริงในอดีต ฉะนั้นเมื่อได้เห็นหนังสือทั้งสองเล่มนี้ก็ถึงความหวังไว้แต่แรกว่า ความตื่นตัวบางของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ คงจะเปิดเผยออกมามากขึ้น ซึ่งเมื่ออ่านตั้งแต่บรรทัดแรกจนถึงบรรทัดสุดท้ายของหนังสือทั้งสองเล่มแล้วก็ออกจะผิดหวังอยู่มากทีเดียว

ในหนังสือเล่มแรก สำรวจแล้วถึงบรรยายกาศนักเรียนนายร้อยใหม่ในรุ่นปี ๒๔๗๒ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงใหม่ในการผลิตทหารไทยกล่าวคือ ในปีนั้นแทนที่จะรับสมัครผู้เข้ามาเป็นทหารโดยพิจารณาคัดเลือกเฉพาะลูกหลานนายทหารเอง หรือยึดหลักสายโลหิตเป็นสำคัญอย่างแต่ก่อน ก็ได้มีการเปลี่ยนมาเป็นการเปิดรับบุคคลทั่วไปที่มีการศึกษาถึงระดับมัธยมปีที่ ๖ ถึง ๘ จะว่าไปแล้วปรากฏการณ์นี้ก็สอดคล้องกับลักษณะการผลิตรายการสมัยใหม่ที่กระทำต่อเนื่องกันมาจากหลังการปฏิรูปในสมัย ร. ๕ และเป็นลักษณะสำคัญประการหนึ่งของการกำเนิด “ชนชั้นกลาง” ในสังคมไทย

รายชื่อของ นร. นายร้อยรุ่นใหม่รุ่นนี้ จะว่าไปแล้วก็น่าสนใจเหมือนกันเพราะต่อมาหลายคนในรุ่นนี้ได้กลายเป็นผู้เรืองอำนาจทั้งการเมืองและการทหารของไทย เช่น นร. นายร้อยตรี จารุเสถียร นร. นายร้อยจิติ นาวิเสถียร นร. นายร้อยกฤษณ์ สีวะรา ส่วนนักเรียนนายร้อยรุ่นก่อนหน้านั้นก็มี นร. นายร้อยดนมกิตติขจร นร. นายร้อยเผ่า ศรียานนท์ นร. นายร้อยประเสริฐ ชันใจชื่อ (รุจิรวงศ์) และ นร. นายร้อยไพยม จุพานนท์ เป็นต้น

สำรวจเชื่อว่า การข่มเหงของ นร. นายร้อยเก่าที่มีต่อ นร. นายร้อยรุ่นใหม่ “ไม่มีสมยศจะรุนแรงเหมือนปี ๒๔๗๒...” (หน้า ๑๓) ทหารที่ต่อไปจะเป็น “วีรของชาติ” หรือ “นักฆ่าคน” (หน้า ๙-๑๐) ได้ถูกฝึกให้แข็งแรงทรหดอดทน และให้ “...ร่างกายเสมือนหุ่นยนต์ปราศจากชีวิตจิตใจ ถูกบังคับให้ปฏิบัติตามบัญชา ตามระเบียบวินัย ฝ่าฝืนมิได้” (หน้า ๗) หากข้อความข้างต้นทั้งหมดนี้เป็นจริง เราก็ควรจะเข้าใจได้มากขึ้นว่า เหตุไรการนำเอาทหารต่างเหล่ามาใช้เป็นกองกำลังยึดอำนาจจากรัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราช (๒๔๗๕) จึงเป็นไปได้โดยง่ายจนกระทั่งหลายคนกล่าวว่าเป็นเหตุบังเอิญทางการเมือง ตลอดจนทำให้เราเข้าใจได้มากขึ้นว่าเหตุไรทหารจึงทำการรัฐประหารได้บ่อย ๆ แม้กระทั่งถูกใช้ให้ทำการทารุณกรรมต่าง ๆ อย่างเช่นกรณี ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

อย่างไรก็ดี การที่มีการเปลี่ยนแปลงการผลิตนายทหารกับการเลื่อนขั้นตำแหน่งโดยวิธี “เข้าเจ้า เข้านาย” นั้นขัดแย้งกัน ดังนั้นเราจึงได้เห็นความรู้สึกไม่พอใจในตำแหน่งหน้าที่การงานของเขา ดังที่สำรวจสะท้อนออกมาว่า “ความปรารถนาของ นร. นายร้อยใหม่... คือหวังแต่เพียงให้ศึกษาผ่านไปเป็นนายทหารได้รับพระราชทานกระบี่สัญญาบัตร อันถือว่าเป็นเกียรติสูงสุดในขณะนั้นมีใครบ้างที่จะอาจหาญมุ่งหวังเป็นจอมพล พลเอกหรือแม้แต่พลตรี เพราะสมัยนั้น

ผู้ดำรงตำแหน่งจอมพลก็มีเพียงองค์พระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่...” (หน้า ๓) แม้จะเป็นความคิดที่จำนนต่อระบบ แต่ก็เห็นความคิดที่มองเห็นข้อแตกต่างระหว่างสามัญชนกับพวกเจ้านาย

สำรวจบันทึกต่อไปว่า ปลายปี ๒๔๗๔ (หรือจะพูดอีกทีก็คือ ระยะเวลาใกล้จะถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕) “... มีข่าวลืออันไม่เป็นมงคลแก่ราชบัลลังก์และพระบรมวงศานุวงศ์ กระจายออกจากมุมมืดที่ละเอียดที่ละน้อย...” มีเสียงนินทาว่าสมเด็จพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ทรงคอร์รัปชันในการบริหารกรมรถไฟ ทรงร่ำรวยเป็นเศรษฐี “... ช่างนี้แม้พวกเรามีฐานะเป็นนักเรียนนายร้อยก็ทราบได้โดยมิต้องไปสืบแสวงหา...” (หน้า ๓๐-๓๑) และในส่วนที่เกี่ยวกับการปกครองนั้น มีข่าวลือถึงขนาดมีการกำหนดวันที่แน่นอนว่าจะมี “... เรื่องใหญ่โตในกรุงเทพฯ” ในวันที่ ๖ เมษายน ๒๔๗๕ ซึ่ง ร. ๗ จะเสด็จไปเป็กสะพานพุทธยอดฟ้า ความจริงข่าวลือในทำนองนี้หากเอาไปสัมพันธ์กับปรากฏการณ์สำคัญแต่ละครั้ง บางทีอาจช่วยให้เราเข้าใจเหตุการณ์นั้น ๆ ได้ดีขึ้น น่าจะมีผู้สองคนกว่าเพิ่มเกี่ยวกับข่าวลือที่สัมพันธ์กับเหตุการณ์แต่ละครั้งอย่างจริงจัง โดยรวบรวมให้ได้มากที่สุด พิจารณาถึงลักษณะเนื้อหาของข่าวลือ ลักษณะสื่อของข่าวลือ ตลอดจนปริมาณผลการกระจายของข่าวลือ นั้น ๆ

จากเอกสารที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง ๒๔๗๕ เรามักจะทราบว่าเกิดอะไรขึ้นในวันที่ ๒๔ มิถุนายนที่เราเรียนรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ครั้งนั้นก็คือผู้ก่อการแต่ละคนมีแนวความคิดอย่างไรเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ ในแง่ที่ว่ามีแนวความคิดอะไรบ้างที่มีอิทธิพลต่อพวกเขา เขามองการจัดโครงสร้างสังคมเศรษฐกิจการเมืองอย่างไรหลังการเปลี่ยนแปลงนี้แม้บางคนอาจจะเห็นว่าเรารู้มากพอควรเกี่ยวกับแนวคิดของคณะก่อการกลุ่มพลเรือน แต่ผู้เขียนเองก็ยังเห็นว่าเรารู้้น้อยมากและไม่เป็นระบบพอ ยิ่งในหมู่คณะก่อการ

กลุ่มนายทหารทั้งอาวุโสและกลุ่มทหารชั้นผู้น้อย เรายิ่งแทบจะไม่รู้ความคิดของเขาเลย สำรวจเองก็ดูจะไม่เห็นความสำคัญของสิ่งนี้เขาจึงบันทึกแต่เพียงสั้น ๆ ว่า “พวกเขา” ได้แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองแบบมีรัฐสภาที่มีการเลือกตั้งโดยผ่านการศึกษาวិชาประวัติศาสตร์สากลและพระราชพงศาวดารแผ่นดินไทย “..... ทำให้พวกเราหลายคนมีความเข้าใจในระบบการปกครองต่าง ๆ แล้วเปรียบเทียบกับการปกครองระบบสมบูรณาญาสิทธิราช...” (หน้า ๓๑) ซึ่งสอนโดย พ.อ. พระยารวณศาสตร์ และอิทธิพลทางความคิดจาก พ.ต. หลวงรณสธิพิชัยกับ พ.ต. หลวงชำนาญยุทธศิลป์ ความจริงอาจจะน่าสนใจสำหรับผู้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ ที่จะลองค้นงานของ พอ. พระยารวณศาสตร์ ตำราที่ท่านใช้สอนขณะนั้น ตลอดจนเนื้อหาวิชาที่ นร. นายร้อยรุ่นนั้นและใกล้ ๆ นั้นทำการศึกษาอยู่ ซึ่งทั้งหมดนี้อาจจะทำให้เราพูดได้เต็มปากมากขึ้นว่า เรามีความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง ๒๔๗๕

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว แนวคิดหลักที่พระยาทรงฯ มีเกี่ยวกับกองทัพบกและขีดแย้งกับ พ.ต. แปลก ชิตสงกะ (พิบูลสงคราม) ก็คือฝ่ายพระยาทรงฯ เห็นว่าควรปรับปรุงกองทัพให้มีสมรรถนะสูง แต่ไม่ควรจะเพิ่มตำแหน่งให้มากนัก (หน้า ๖๒๑) ซึ่ง พ.ต. แปลกเห็นในทางตรงข้าม ฉะนั้นหลังกบฏบวรเดชในปี ๒๔๗๖ (สำรวจ ให้ความสำคัญเรื่องกบฏบวรเดชน้อยมาก แม้แต่ที่จะแก้คำกล่าวหาที่มีต่อพระยาทรงฯ อันเกี่ยวเนื่องกับกบฏบวรเดช) พ.ต. แปลกซึ่งเป็นวีรบุรุษปราบกบฏก็ก้าวมาสู่อำนาจ และพร้อมกันนั้นการคุกคามพระยาทรงฯ และกลุ่ม โดยตำรวจสายลับสันติบาล ซึ่งสำรวจเรียกอย่างเหยียดหยามว่า “สายห้าสิบสตางค์ ซึ่งนิยมรายงานเท็จ ไร้เกียรติยศ” (หน้า ๖๘) ก็เริ่มขึ้น การกวาดล้างปรบับัษ์ทางการเมืองภายใต้รัฐบาลจอมพลป. เป็นไปอย่างเป็นระบบมีประสิทธิภาพยิ่ง แม้บางครั้ง

สายลับรัฐบาลจะเคาะรายงานจนกระทั่ง “...นายทหารชั้นผู้ใหญ่เป็นขบดไปทั้งกองทัพ...” (หน้า ๑๓๕-๑๓๗) ก็ตาม แต่การใช้อิทธิพลมืด ตลอดจนกลไกอื่น ๆ ของรัฐบาล ก็สามารถปราบคู่แข่งทางการเมืองของจอมพล ป. ทั้งประชาชน บัญชาชน นักหนังสือพิมพ์และทหารลงไปอย่างมากมาย ดังที่ตอนท้ายเล่มของหนังสือ สืบสาวได้บรรยายถึงเฉพาะที่เขารู้จัก

ในหนังสือเล่มที่สองของการสำรวจเป็นการบรรยายสภาพความเป็นอยู่ของพระยาทรงฯ ทั้งขณะที่ลี้ภัยอยู่ในกัมพูชาและเวียดนาม ความพยายามที่ท่านจะงัดชีพด้วยการค้าขายเล็กๆ น้อยๆ เช่น ทำขนมกล้วย ขนมถาด การขายทรัพย์สินที่ติดตัวอยู่เล็กๆ น้อยๆ ของคุณหญิงท้วง ทรงสุรเดช จนกระทั่งวาระสุดท้ายของพระยาทรงฯ ซึ่งสำรวจสงสัยว่าจะเป็นการวางยาพิษโดยนายทหารยศร้อยเอก ซึ่งเคยถูกออกราชการใน ๒๔ ชม. โดยคำสั่งของพระยาทรงฯ มากกว่าการสั้นชีวิตด้วยโรคโลหิตเป็นพิษ

ส่วนที่น่าสนใจและสำรวจยังไม่ซัดเงินพอกก็คือ ช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ขณะที่ญี่ปุ่นยึดครองไทยอยู่ และพระยาทรงฯ ได้รับการติดต่อกับทั้งนายทหารญี่ปุ่น เจ้าหน้าที่ของพวกฝรั่งเศษและ “ลูกครึ่งฝรั่งเศษไทย” ซึ่ง “รักเมืองไทยแท้จริงเบ็ดเตล็ด” (หน้า ๒๐๗-๒๐๘) ตลอดจนความคึกที่พระยาทรงฯ มีต่อสถานการณ์ในเมืองไทย ซึ่งผู้เขียนมิได้กล่าวถึง

บทที่สำคัญอีกบทหนึ่งในหนังสือเล่มนี้ก็คือบันทึกของพระยาทรงฯ ที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ ซึ่งความจริงก็ได้รับการตีพิมพ์ไปแล้วอย่างน้อยสองครั้งคือ *บันทึกพระยาทรงสุรเดช* โดย นรนิติ เศรษฐบุตร และชาววิทย์ เกษตรศิริ (๒๕๑๔) และ *บันทึกนักปฏิวัติไทย* โดยวิชัย บำรุงฤทธิ์ (๒๕๑๗)

ในบันทึกของพระยาทรงฯ นี้ได้ระบุเหตุผลในการเข้าร่วม (เป็นผู้วางแผนการยึดอำนาจ) การเปลี่ยนแปลงและตลอดจนรายละเอียดของเหตุการณ์ในวันนั้นสำหรับท่านที่อ่านเฉพาะบันทึกของพระยาทรงฯ ก็อาจจะแนะนำให้อ่านหนังสือทั้งสองเล่มนี้และ *เบื้องหลังการปฏิวัติ ๒๔๗๕* โดยศรีบูรพา (๒๕๑๒) ประกอบกันไปด้วย เพื่อเปรียบเทียบข้อเท็จจริงของผู้ก่อการคนอื่นอันได้แก่ พล.ท. ประยูร ภมรมนตรี พระยาพลพล พุทธิเสนา และคร. ปรีดี พนมยงค์

แม้หนังสือสองเล่มนี้จะเขียนโดยผู้เข้าร่วมรุ่นกับผู้นำทางทหารที่มีอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงต่อการเมืองไทยในสมัยต่อมา เป็นผู้สนิทใกล้ชิดกับพระยาทรงฯ ผู้นำทหารที่สำคัญในการก่อการเปลี่ยนแปลงการเมือง ๒๔๗๕ ทั้งขณะที่ท่านยังอยู่ในเมืองไทยและขณะที่ต้องลี้ภัยอยู่ในต่างแดน จวบจนวาระสุดท้ายของท่าน อีกทั้งท่านก็เคยมีประสบการณ์โดยตรงจากการใช้อำนาจอันน่าเกรงขาม อย่างเป็นทางการของทรวราชในอดีต แต่หนังสือเล่มนี้ก็ไม่ค่อยให้ “อะไร” นอกจากข้อมูลตาด ๆ และที่สำคัญที่สุดก็คือ คู่มือเหมือนผู้เขียนจะไม่เข้าใจการใช้อำนาจของทรวราชอย่างเป็นทางการจริงๆ หนังสือเล่มนี้จึงจบลงด้วยความชื่นชมใน “สุนทรพจน์ที่สวยงาม เกะกนใจ...” (หน้า ๒๗๔) ของผู้นำทหารคนสำคัญที่มีส่วนร่วมกับการฆาตกรรมหมู่ในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๔

ทรงยศ แวหงษ์
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล